

ЈУБИЛЕЈИ

10. БРОЈ "НАШЕГ ВЛАСОТИНЦА" 110 ГОДИНА НАШЕ БИБЛИОТЕКЕ

АКТУЕЛНО

ЈЕДАН ВЕК ФК "ВЛАСИНА" ПОНОС ВЛАСОТИНЦА

Страна 26 - 28.

ТЕМА БРОЈА

ПИСЦИ ПРЕДРАТНОГ ВЛАСОТИНЦА

Страна 4 - 7.

ИНТЕРВЈУ - Зоран Давинић

ВЛАСОТИНЦЕ- НАЈСВЕТЛИЈА ТАЧКА У СВЕМИРУ

Страна 10 - 11.

СВЕДОЧЕЊА

ФАБРИКА "МИЛОШ ДИМАНИЋ" - ОСНИВАЊЕ, РАЗВОЈ, ПАД -

Страна 18 - 21.

ДА СЕ НЕ ЗАБОРАВИ

УМЕСТО ЛЕДИНЕ - ИНДУСТРИЈСКА ЗОНА

Страна 15 - 17.

ПОВОДИ

СРПСКИ ЈУНАК ЈОВАН ЦВЕТКОВИЋ

Страна 8 - 9.

У ЗНАКУ ЈУБИЛЕЈА

Јубиларни, 10. број „Нашег Власотинца“ у јубиларној, 110. години од оснивања наше Библиотеке, више су него обавезујући разлози да ово издање часописа буде још садржајније, интересантније и на повећаном броју страна. Зато смо се потрудили да призовемо нове сараднике, да приложи буду што разноврснији, али и да задржимо досадашње рубрике, које су неопходно привлачиле пажњу читалаца.

Наравно, часопис (сваки па и овај наш) нису само они који га стварају, већ и они који га читају, прихватају, који га пригрле као себи драгог и шире добар глас о њему. Због тога је напор уредништва био усмерен и на квалитет текстова, на одабир правих тема, на вишестрану занимљивост прилога - а све са жељом да се истраживачки и литерарно обухвати што више области које красе наш завичај, а које представљају особеност с којом ваља упознати што шири круг читалаштва. Ту је и намера да осветлимо улогу заслужних појединаца (најчешће неправедно заборављених) који су својим животом, радом и делом сведочили посебност нашег Власотинца.

Дакле, ево нама јубиларног броја, у јубиларној години, ево нас, ето вас - па да заједно заслужимо трајање, у име прошлости, која нас обавезује, у име будућности, којој смо се обавезали.

СПОМЕНИК КРАЈ ЈУЖНЕ МОРАВЕ КАПИЈА ВЛАСОТИНЦА

Ове ће се године навршити 95 година од како је свечано окривен (27.10.1927) Споменик браниоцима моста на Јужној Морави. Налази се на левој обали Мораве, на оном малом парчету земље што с друге стране реке припада нашој општини. Баш зато овај споменик, измештен 2007. године због градње ауто пута, симболично представља капију Власотинца. Прошле године општинско Удружење потомака ратника 1912-1920, захваљујући пројектима које финасира општина, конкурисало је да се он обнови и да му се да значај какав заслужује. Ово реновирања и постављање јарбола са државном и општинском заставом, улазак у Власотинце сада чини посебно свечаним и важним.

Споменик браниоцима моста подигла је 56. класа војних потомаца, који су те године боравили у војном логору у Бољару. Њихов командант био је пуковник Глигорије С. Хаџи-Јовановић, који је и сам био из Бољара. Пошто смо као народ склони олаком заборављању и непоштовању значајних датума и личности из своје историје, овде је неопходно рећи коју реч о њему.

Генерал Глигорије С. Хаџи-Јовановић је рођен је у Бољару, од оца Ставре и мајке Костадине, био је полазник 33. класе ниже школе Војне академије у Београду, од 1900. до 1903. године. По завршетку школовања био је произведен у чин потпоручника, учесник је Првог и Другог балканског рата и Првог светског рата. У чин пуковника унапређен је 1924, а у чин генерала 1929. године. Био је старшина Ниже школе Војне академије, а активну војну службу завршио је као шеф Наставног одсека Пешадијске инспекције и као командант пешадије Зет-

ске дивизијске области. За успешан рад у трупи, исказану и осведочену храброст у ратовима Србије 1912-1918, за показане резултате у васпитавању потомаца Војне академије и самопрегорни рад у установима и јединицама српске и југословенске војске био је одликован многобројним признањима и одликовањима (према подацима из Власотиначког зборника број 3).

А сада да кажемо укратко о бици, у историјским читанкама познатој као "Лесковачки противудар", у оквиру којег се одиграла и одбрана моста! О томе детаљније пише Небојша Димитријевић, кустос, директор Народног музеја у Лесковцу, у тексту, "Спартанци са Мораве - 49 на вечној стражи", а према извору: Медија центар 016:

- Петак, 23. октобар 1915. године (5. новембар по новом календару), дан је био хладан, без кише, војници Тимочке дивизије се повлаче из правца Власотинца ка Лесковцу. Српске војнике гонила је бројнија и одморнија бугарска војска, која је ударила с леђа у српску војску. Једина веза између Лесковца и Власотинца на правцу кретања пешадије, ко-

ице и артиљерије био је мост на Јужној Морави. Како би чували одступницу Тимочкој дивизији, на мосту је остало 49 трећепозиваца 3. батаљона, људи средњих година у народним оделима и са старим пушкама.

- Субота, 24. октобар 1915. године (6. новембар по новом календару), у преподневним часовима бугарска извидница стиже до моста, видевши да је слабо брањен за њом стиже и главнина бугарске војске. Оних 49 трећепозиваца не бежи, не много импресионирани, остају сви до једног да бране мост, у неравноправној борби сви гину (заробљеници су на лицу места стрељани). Љути Бугари се свете мртвим војницима тако што бацају тела војника у околну шуму и забрањују да се сахране, па их локални становници кришом сахрањују у необележене гробове.

- Понедељак, 26. октобар 1915. године (8. новембар по новом календару), Бугари освајају Лесковац.

Септембра 1927. године, питомци 56. класе Ниже војне академије одржавају вежбе у селу Бољару, Срез власотиначки. Старшина класе, пуковник Јеремија Станојевић у причи са мештанима сазнаје за дешавања из 1915. године, и за чињеницу да кости палих хероја и после 11 година леже у необележеним гробовима крај Мораве. Заједно са својим официрима и питомцима организује ископавање посмртних остатака српских војника и њихову сахрану уз присуство православних свештеника.

Након сахране међу официрама и локалним становништвом почиње сакупљање прилога за изградњу споменика. Бетонски споменик у облику пирамиде подигли су војници 56. класе Ниже војне школе под руководством инжењера мајора Басарка.

Уз свечаности и дефиле војника 56. класе Ниже војне академије, 25. септембра откривен је споменик Спартанцима из 3. пука трећег позива Тимочке дивизије. Обред је вршило 15 свештеника, а изасланик краља је био Алекса Митић, командант 5. армије.

И даље на вечној стражи, чувајући прелаз преко Мораве (споменик је померен приликом изградње ауто-пута) стоји записано: "Путничке стани!"

Овде почива 49 српских незнатних ратника који погибоше 24. октобра 1915. године јуначки бранећи мост којим пролазиш. Лака им српска земља!"

Да укратко објаснимо разлоге борбе код моста на Јужној Морави и неопходност „Лесковачког противудара“, а према књизи историчара др Адреја Митровића „Србија у Првом светском рату“: План Макензена је био да се српска војска опколи и зароби. У том циљу Бугари су појачали притисак на Моравском фронту према Лесковцу и Прокупљу. Велики притисак је био на Другу српску армију. Српска Врховна команда је Степи ставила на располагање и Моравску дивизију другог позива из Прве армије. Тимочка војска је требало да задржава Бугаре док пристигне Моравска дивизија. Она је 9. новембра стигла на своје одређене, леву обалу Пусте Реке. За команданта ове маневарске групе Степа је наименовао команданта Моравске дивизије другог позива, пуковника Љубомира Милића. Он је донео следећу одлуку: предузети општи напад на непријатеља 11. новембра, у 6,30 часова. Јака српска артиљеријска ватра паралисала је непријатеља и они су се у паничном бегу повлачили. Срби су постигли свој циљ, пут Прокупље - Лебане био је отворен. Једини правац за повлачење српске војске остао је преко Косова. Повлачење је почело 28. новембра 1915. године преко Албаније и Црне Горе на Јадранско море.

„Лесковачки противудар“ се сматра ретким примером у историји ратовања када трупе после великих битака, пољуљаног морала, болести и многих недаћа одлуче да крену у противофанзиву и - остваре победу. Рекли бисмо да осим победе српске војске друге могућности овде није било. Њоме је обезбеђен неопходан коридор којим су се цивили, комора и војска повлачили, окружени са свих страна вишеструко јачим непријатељем, према Косову и Мет-

охији, и даље пут Албаније и Крфа.

Свака жртва дата за одбрану отаџбине заслужује поштовање и сећање, и томе су наше старије генерације биле нарочито посвећене. Васпитане у патриотском духу ни садашње не дозвољавају да херојска дела претходника потисне заборав. Због изградње нове трасе аутопута „Коридора 10“ споменик браниоцима моста морао је бити измештен у непосредној близини. Ево шта о томе пише Велимир Лима Стаменковић у својој књизи „Спомен обележја Власотинца“: „Дирекција за изградњу аутопута Републике Србије ступила је у контакт са Заводом за заштиту споменика у Нишу. Они су дали решење за измештање старог и изградњу новог споменика. О свему томе била је обавештена Скупштина општине Власотинце, на чијој се територији споменик налази. У име општине контакте са Дирекцијом и Заводом имала је Комисија за споменике, обележавање значајних догађаја ослободилачких ратова и назива улица и тргова... Чланови Комисије су инсистирали да нови споменик буде аутентичан старом, са истим знамењима и по могућности да се стара мермерна плоча пренесе на нови споменик.

Пошто се 2003. године наставило са изградњом аутопута, стари споменик је уклоњен са свога места. Чланови општинске Комисије Велимир Стаменковић, Стојан Стаменковић и Раде Димитријевић су посетили Канцеларију Дирекције за изградњу аутопута и инсистирали да једна стручна екипа откопа место испод споменика и направи увид да ли на том месту постоје посмртни остаци погинулих ратника (до тада се то поуздано није знало). Тај посао је поверен Јавном предузећу „Медијана“ из Ниша. Претраживањем... су пронађене кости погинулих ратника. Кости су извађене, очишћене и чуване у капели власотиначког гробља, док на месту где треба да се подигне нови споменик не буде изграђена костурница. Она је изграђена марта 2004. године и кости погинулих ратника су смештене у њој. Све ово рађено је у сарадњи са свештенством власотиначке цркве. У овом тренутку, по обавештењу Дирекције, одабран је извођач за израду и ускоро би споменик требало да буде урађен изнад костурнице и простор уређен по пројектима Завода“.

Поменута књига изашла је из штампе 2004. године, а спо-

меник је изграђен тек 2007. године. Боље рећи - само је озидан у форми какав је био и првобитни споменик, али му није дат коначни изглед, ни налик претходном. Преко грубо налепљених мермерних плоча, није урађен слој завршног малтера, нити је враћен мач на месту где је био. Такође, уместо оригиналне урађена је нова плоча са посветом. После неколико година у таквом стању чланови Удружења потомака 1912-1920. одлучили су да ставе макар бронзани мач, на месту где је некада стајао, и тако подсети на неопходност завршетка реконструкције овог значајног спомен-обележја. Тај је мач, вероватно због бронзе, убрзо нестао (украђен) па је Удружење ставило нови, овога пута дрвени. И он је био скинут, али су лопови овога пута били „поштени“ па га вратили, вероватно разочарани што су уместо бронзе овога пута имали дрво.

Било како било, прича се овде не завршава, јер су и чланови Удружења, са подмлађеним руководством остали доследни у намери да се споменику врати првобитни изглед, па су се на 105 годишњицу од јуначке погибије браниоца моста, обратили општинском руководству, да кроз пројекат којим се финансирају активности удружења, добију средства за ту намену. Њихов је захтев усвојен, а од добијених средстава споменик не само да је обновљен него је и терен око њега уређен, са два јарбола на којима се вијоре државна општинска застава, и два стуба који, путем соларног напајања, ноћу осветљавају читав простор. Постављене су и четири бетонске клупе и засађена су три храста.

Свечано откривање обновљеног споменика било је 6. новембра 2021. године, на годишњицу ослобађања Власотинца у Првом светском рату. Присуствовали су му чланови општинског руководства, представници више општинских борацких организација, становници околних села и свештенство. После опела изведен је пригодан уметнички рецитал. Данас, свако ко пролази аутопутем не може а да не обрати пажњу на заставе које се поносно и пркосно вијоре крај споменика. Многи застану, упознају се са текстом на њему, неки положе покоји цвет. Има ли доличнијег и достојнијег ступања на територију неке општине од оног који показује храброст, слободарство, снагу и лепоту. Рекли бисмо - капија достојна нашег Власотинца.

Срба Такић

СПАСА НАМА НЕМА
ОД НАС САМИХ САМО

О пропасти певамо,
знамо да нас неће,
кад би да нас згроме
и царства тад пре ће
одвежена бити
сметлишту историје
- него што ће посмртно
звоно нам да бије!

Пропало ли све је
нама креће тада,
научила глава
залудо да страда,
буде ли се братова
нашла негде близу
- нећемо јој дати
да не падне у низу!

Трудимо се својски
да наудимо себи,
ко нас жртви склоне
и волео не би,
помажу нам разни
да се побијемо
- а онда нас мире,
тек да предахнемо!

Спаса нама нема
од нас самих само,
када зло нас запне
умемо да дамо
одговоре којих се
потомци не стиде
- над собом да је среће
победу да виде!

СРЦЕ СТРАСНО, СРЦЕ ЛОМНО

Срце страсно, срце ломно,
у залуду течеш свом,
живот бруји, гуди громно,
ти још песми свијаш дом.
Док се туђе гране младе
ти својима цват не даде,
већ се кријеш, стихе лијеш,
само собом тешко бијеш.

Срце страсно, срце ломно,
што те сваки такне јад,
осврни се, али помно,
род где ти је, где је сад.
Дан се кити новим даном,
ко длан стегнут другим дланом,
ти још немаш ког да свијеш,
само собом тешко бијеш.

Срце страсно, срце ломно,
чијој срећи ти си коб,
живело си посве скромно,
дочекало судну доб.
Не ките те лоши гласи,
ал' са никим се не скраси,
само оста, шта ли кријеш,
само собом тешко бијеш.

Срце страсно, срце ломно,
да л' остави барем траг,
у певању кад, заумно,
запостави живот благ.
Да ли ће те ико знати
кад ти прођу земни сати,
што за друге зорно вријеш,
само собом тешко бијеш.

Срба Такић

Наше Власотинце, часопис Народне библиотеке "Десанка Максимовић" Власотинце.

Редакција: Срба Такић, главни и одговорни уредник; Драган Миљковић, компјутерска припрема и електронски слог;
Јована Петковић, лектор; Весна Милтеновић, Светлана Станковић, Снежана Ђокић, Драган Видосављевић, Саша З. Станковић
и Маринко Ђорђевић. Фотографије на насловној страни, Зоран Стојичић.

Станиша Војиновић, стални сарадник *Власотиначког зборника*, а од овог броја и *Нашег Власотинца*, понудио нам је за ову прилику текстове о двојници власотиначких писаца, који су живели и радили у првој половини 20. века. Због занимљивости прилога и, признајемо, нашег недовољног познавања те области, одлучили смо да истакнемо њихов значај тако што смо их сместили у рубрику *Тема броја*. Уједно, Станишу смо замолили за додатна истраживања и потпунију слику литерарног живота и стваралаштва у Власотинцу између два светска рата. Ко зна, можда од тога произађе и књига, а ви, за сада, уживајте у приказу рада и дела Сретена П. Давинића и Владимира Г. Даскаловића.

ПИСЦИ ПРЕДРАТНОГ ВЛАСОТИНЦА

ПРИПОВЕДАЧ СРЕТЕН П. ДАВИНИЋ

Међу нашим приповедачима налази се значајан број оних који су давно заборављени, можда већ у тренутку када су објавили своје књиге приповедака. Међу таквима налази се и Сретен П. Давинић, који је 1935. године објавио збирку приповетка *Крик живота*.

Станиша Војиновић

Сретен П. Давинић рођен је у Власотинцу 3. II 1904. године. У родном месту завршио је четири разреда основне школе и приватно три разреда занатске школе. Веома рано почео је да ради као кројачки шегрт у радњи свога оца у Власотинцу. Када му је отац умро у Балканском рату 1913. године у Битољу, радњу је преузео ујак. После Првог светског рата, 1920. године, отишао је у Београд ради усавршавања заната, а после се вратио у родно место. У Власотинцу је остао до 1928, када се преселио у Панчево. Ту је преузео кројачку радњу Душана Зенге (у Улици Јована Јовановића Змаја бр. 2) и живео је и радио као цењени модни кројач.

За време боравка у Панчеву повезао се са Душаном Славићем (1888–1940), књижевником, књижевним и новинаром, који му је написао предговор за збирку приповедака *Крик живота*.

Као новинар листа *Панчевачка недеља* 1937. путовао је са групом певача Српског црквеног певачког друштва из Панчева у Лесковац. У опису ове турнеје посебно истиче Жака Конфина и његове приче које су излазиле у листу *Политика*.

Приликом овог гостовања посетио и Власотинце:

„...Како је од Лесковца моје родно место Власотинце удаљено 15 километара, то сам замолио неколико другова да слободно поподне проведемо тамо. Нас петорица то и учинисмо. Како смо се провели, то вам ја нећу причати, нек причају они. Главно, за концерт смо се на време вратили. Но пошто је Власотинце познато као виноградарски крај, то нам је руменика морала мало заруменили образе. Само толико, јер има да се последњи испит положи...”

У Панчеву је присуствовао 1. XI 1953. оснивачкој скупштини Удружења самосталних писаца. У пријави за регистрацију уписан је међу оснивачима (адреса у Панчеву је Ул. Светозара Милетића бр. 6).

Његови савременици у Панчеву сећају се, да је на редовним састанцима Удружења писаца у библиотеци стрепоо какав ће се суд донети о његовим радовима. У записнику са прве седнице Управног одбора забележено је да су његови радови наишли на осуду других писаца у Удружењу због „нездоровог гледања на свет.“ Вероватно је ово разлог за Давинићев запис *Зашто нисам постао члан Удружења самосталних писаца* (према рукописној белешци). Умро је у Панчеву 5. I 1994. године.

У рукопису су остали: обиман новелистички рад (390 страна) *Петко*, фељтон 6. април

1941, рукопис о родном крају и други текстови мањег обима.

Писао је песме, приче, путописе и чланке. Сарадња: *Банатски весник*, *Панчевачка недеља* (1937), *Нова зора* (1938), *Република*, *Занатски гласник*, *Панчевац* (1958), *Политика* и др.

Као сарадник *Панчевачке недеље* (1937) и *Нове зоре* (1938) писао је о турнеји певачког друштва, као и о стању занатлија у Панчеву.

Објавио је књигу *Крик живота* и друге приповетке (Панчево, 1935).

У приповетци *Крик живота* налазе се поред насловне приповетке и *Попов гроб* и *Рустен*.

Прва приповетка *Крик живота* почиње телеграмом да је у Првом светском рату на Церу погинуо Димитрије Марковић, резервни поручник, чиме се одређује карактер приповетке. Вест је поразила његове најближе, супругу и ћерку Лелу, која је главна јунакиња приповетке.

После те вести приповедач даје историју породице Димитрије Марковића и описује њихов срећан и безбрижан живот пре рата.

Место где се приповетка дешава, варошицу Власотинце, Давинић овако описује:

„Следећег дана освануло је ведро јутро. Варошица је изгледала свечана, умивена; калдрма испрана белела се, а од кише ни трага. Само набујала река дели варош на два дела, јечи и стење ваљајући са планина дрвље и камење. Изубијане рибе, растеране силином воде из својих лежаја, беласају се по површини мутне воде, а многе се замлаћене ваљале по површини мутне воде, те их деца пругићима и чакљама хватају радујући се што их тако лако лове...”

У животу главне јунакиње Леле појављује се нова личност, Милан, дечко од петанест година, њихов комшија, син богатих родитеља Краишића, који јој прича о животу у великој вароши, Београду, где он учи гимназију. Ратне године не доносе ништа добро, проносе се гласови да „наши одступају“. Приликом повлачења, Миланов отац свраћа у њихово место и са собом води сина Милана да и он проживи „албанску голготу.“ Две куће, Марковићи и Краишићи, остале су у болу, чекајући непријатеља са зебњом. Долази непријатељ:

„Непријатељ није поштедео ни приватне докове. Богату и велику кућу Николе Краишића поселили су официри са својим посланицима, а жени оставили један собичак. Реквизиција је успешно обавила свој посао... Био је богат плен. А у Марковићевом дому није имало шта; ни људске ни сточне хране...”

Рат је завршен. Живот је текао даље, обновљена је и месна банка. За сиротињу ништа боље. Социјална правда која је за време окупације нивелисана узајамном помоћи прешла је у руке богаташа, дошла је банкарска опомена у дом покојног поручника и књиговође банке, којом се тражи да се наплати дуг. Цела кућа ће отићи, а на њу је „бацио око“ газда Крда Изелић.

У црно-белим тоновима описан је живот у варошици, глад и немаштина; забава код директора банке поводом добијања одликовања за успешан рад.

Крда Изелић је оженио сироту удовицу госпођу Марковић, Лелину мајку. Лела се заљубила у Драгана Шијачића, чиновника банке, али је то била неуспешна љубав, коју је својим испадима кварии Изелић и који се удварао својој пасторки.

Уследила је промена, Лела је, разапета између сањарења и стварног живота, постала друга особа.

„Као да се и сама природа чудила промени њене нарави, као да је осећала нестанак дечјег несташлука, који је заменила и испунила детиње очице немилосна туга. Весели ветрић пиркао је око ње, мрсио јој злаћасте праменчиће као да хоће да је развесели, певушећи својим речима: Сва природа, Лелице, пева: буди и ти весела, хајде да се играмо. И њој се самој чини да чује тај говор, као да јој баш ветрић то говори – или се то нека мисао дубоко у подсвести отима да извири...”

Интригама је Изелић успео да Лелина мајка изговори реченицу: „Зар моја кћи, зар моја Лела блудница?”

У варошицу су се вратиле неке старе богате породице, а међу њима и породица Радоја Смиљанића. Како је тих година харала хајдучија по овом крају, једнога дана олгљачкан је и Смиљанић, али се није ушло у траг разбојницима.

За ова мистериозна разбојништва заинтересовала се и Лела Марковић, која је због очухових поступака почела мотрити на њега. По вароши се ширила прича о њеном веренику Шијачићу и њој. Остављена да ишчекује вереника, она је једнога дана ушла у кабинет директора банке, њеног поочима, да му баца у лице поклон, који јој је поклатио као пасторки – бисерну огрлицу. Том приликом Изелић је напао Лелу. Бранећи се од напасника, она је успела да побегне. Бежећи из вароши, дошла је до породице деда Јефте и Обрада, коју је Изелић својим махинацијама упропастио.

Мислећи да га је Лела пријавила властима, Изелић је тужио паторку полицији за покушај убиства, називајући је лудом. Лела је завршила у болници.

У исто време одиграла се и крвава драма, шесторица разбојника покушала су да олгљачкају трезор банке, али их је полицијски писар Белошевић опколио са четом пандура и пошто се нису предали, побили су их. За престоничку штампу ова сензационална догађања била су права литература за читаоце.

Први део приповетке Давинић завршава:

„Тако су препричавали два важна догађаја у варошици В.... људи бадавације по кафанама; жене су пронашле да је тај дан некакав женски празник, те су одлазиле једна код друге, изнашле се вазда прије, које дотад нису то биле; по чаршији су стајали људи у групицама и свако коментарисао на свој начин, свако по својој

машти удешавао, увеличавао, па се ни Лела није штедела. Једни су је оговарали, а то је било највише код истог пола, други су је сажалевали. Знано се да је те вечери побегла била од куће, да су је два старца наша предрзнуту и да је сад у болници, али нико није знао зашто је бежала. Премда су чули да је Изелић казао да је полудела, а то је потврдила и сва његова служинчад, нико у то није веровао, а болесница непрестано ћути, јер је у грозници и у бунулу. Само на моменте вршишти и рукама маше као да одбија некога од себе... Али и поред свега чини се да схваћа догађај..."

Други део приповетке је много краћи, у ствари, то је наравоученије.

Негативне личности: Драган Шијачки оптужен је за проноверу и ухапшен у бекству, банка је пропала, а „банкар“ Крда Изелић био је ухапшен.

Милан Краишић се вратио у варошицу и одвео Лелу „далеко од болних успомена“.

Другу приповетку *Попов гроб* Давинић почиње мислима Аркадија Аверченка: „Насупрот логици и књижевној традицији, почећу прво с расплетом“. У њој је описана судбина свештеника кога су окупатори убили. Почиње описом варошице у ратним годинама:

„Јесењи дани су и најтипичнији. Паланка се буди врло рано, јер стасали пољски усеви не трпе лењивце. Познато је, свакако, да су наше паланке пола ратарске, односно баве се свим пословима: и занатским и пољским делањем...“

Даље описује варошку вреву, долазак радника са села да иду у бербу грожђа. После њих долазе чистачи, а за њима трговци да отворе своје радње. Кафеџије су већ изнеле столове и живот може да почне.

За то време четири војника су ухапсила свештеника и одвела га са собом. Осуђен је на смрт и стрељан, а нико није знао да је свештеник убијен и остављен на гробљу.

У трећој приповеци *Рустен* главна личност је подофицир Рустен, који је починао за време окупације разне злочине: хапсио у варошици В. и одвео у Војни суд. Тако је ухапсио и приповедачевог деду, старца. Тражио је сакривени топ. Рустену су помагали „одроди“ (Матеја).

Гладни и без одобрења окупатора, варошани су обилазили воденицу како би дошли до брашна за хлеб:

„Ноћ је одавно увила и шуму и поток и воденицу. Дневна врева се утишала. Само је Дубравом јаче шумило и појачано се чула вредна чекетаљка. И ми смо те среће да чекамо, па шта нам Бог да. Многи су пре нас дошли да би ми ове ноћи дочекали ред. Зато прихватамо понуду великодушног воденичара да у слободну одајицу прилегнемо, и колико да нисмо на очи... Собица мала, а нас много. Запара. Тежак ваздух. Људима са жуљавих руку не смета и убрзо трумпете музицирају. Поднимих се и жељно упирем нос ка дрвеном капку на зиду који једва пропушта свеж ваздух. – Боже, зашто га не отворе. Да се угушимо. Тешко се дише. Да смем да изађем одмах бих излетео...“

У воденици је извршена рација, оптужени су за кријумчарење жита и брашна, а деда је добио неколико пута кундаком у ребра. Међутим, оставили су их и похапсили неке младиће. Као отпор појавиле су се по шумама „ комите“ које су опколиле школу и убиле једног стражара; сакупљене регруте разјурили, а неке повели са собом.

Децу су показала интересовање за „ комите“. Рустен пуни затвор и, тражећи „ комите“, шаље потере по планини. Следе стрељања по селима. Нестала су села Ш. и Л. Због певања српских песама и приповедач се нашао пред Рустеном. Од добијених батина уши су му биле као „бабине уши“. При дну странице приповедач објашњава. „Црвени цветић у виду мале гљиве, која израста на труле гранчице по жбуновима трњака“ (стр. 107).

У јесен, на берби грожђа, када је непријатељ напустио варошицу, берачи су ухва-

тили и пребили Рустена. Ослободиоци су га одузели од озлојеђених берача и повели ка селима Ш. и Л. где су почињени највећи злочни окупатора. Имали су намеру да га тамо стрељају, али није издржао, подлегао је батинама. Наишао је официр и прекорио људе – „Има суд“.

Године 1938. Давинић је био сарадник панчевачког листа *Нова зора* и у њему објавио један занимљив коментар на чланак, скоро есеј, Исидоре Секулић, *Велика је ствар ћутање. Жилу Ромену, писцу*, о томе како се „највише прича, а све мање мисли шта се говори и како се говори; ту нема логике, нема осећања пред истином и правдом; особито када се говори пред масом, правда се подводи под једностран интерес, као да се та маса сматра безмозговном масом, која треба изнете назоре да усвоји као непогрешиву формулу и да им – аплаудира“. Фашизам је у надирању и интелектуалци то прво осећају, треба „речито“ ћутати.

На крају завршава:

„Чланак Исидоре Секулић треба свако да прочита и то не једном, јер је он не само литерарно уметничка лепота, већ говори и о актуелној стварности, о којој би многи требали добро да размисле и да се позабаве тим проблемом тј. ако је уопште вредно показати правац пута“.

Давинић је за време окупације, фебруара 1943. године, упутио писмо Исидори Секулић са којим је послао један примерак књиге *Крик живота*, на преглед и оцену. Исидора Секулић је одговорила 23. II 1943, али није исказала мишљење о квалитету прозе.

Писмо Исидоре Секулића, почиње: „Кад неко зађе у нов круг интереса или нову активност, то је као да се дете родило. Нико не зна шта од њега може бити током година и трудова“. И завршава: „Желим вам истрајности и храбрости да учите и са сталним сазревањем вршите над собом критику своју и личну“.

Подстакнут писмом Исидоре Секулић, Давинић је читао и писао, из чега је настао обимни књижевни прозни рад. Са рукописима је посетио књижевницу 25. VI 1943. Када је дошао код Исидоре и предао јој рукописе она је рекла:

„Не, то није могуће. Уопште не примам ништа на читање. Толико много ми се доноси. А пре свега то је непријатна ствар. Људи се знају наљутити, увредити кад им се каже нека непријатна истина...“

Побојах се да ће се разговор ту на мах прекинути. Књижевница је вероватно читала са мога лица забуну:

– Одбила сам све – настави. – А данас поготово, никако ми није могуће бавити се тим стварима. Имам толико свога посла. Сад завршавам један рад. Поред тога, морам да радим и за новац... Ове прилике (ратне), нагоне ме... Пре сам радила у Академији. Сад дајем приватне часове из енглеског језика.

– Нисам поздан у себе – изустих. Хтео бих знати умет ли...

– Ах, то се не може тек тако рећи... Не, не. Морате се пробијати одоздо, као што смо се сви ми књижевници пробијали. Није то лако. Сви смо ми издржали тешку борбу... Покушајте преко неког књижевног листа... Наравно не сада...

– За време рата и не мислим да штампам – велим ја. – Припремам само, пишем.

– Сви ми тако радимо... Ви сте почетник, још уз то – без праве школе, без темељног основа. Ваља вам много радити. Читајте, читајте, много читајте и учите се од добрих писаца. Имате их толико у нашој књижевности... Али немојте се брзо поводити за један правац. То није лепа ствар ни за једног писца... И стално покушавати. Није то лако... Ево, и наш велики песник Дучић, у почетку је писао врло рђаве стихове. Па и преводио је с руског, а није знао добро руски језик. Али му то ипак није сметало да постане велики песник.

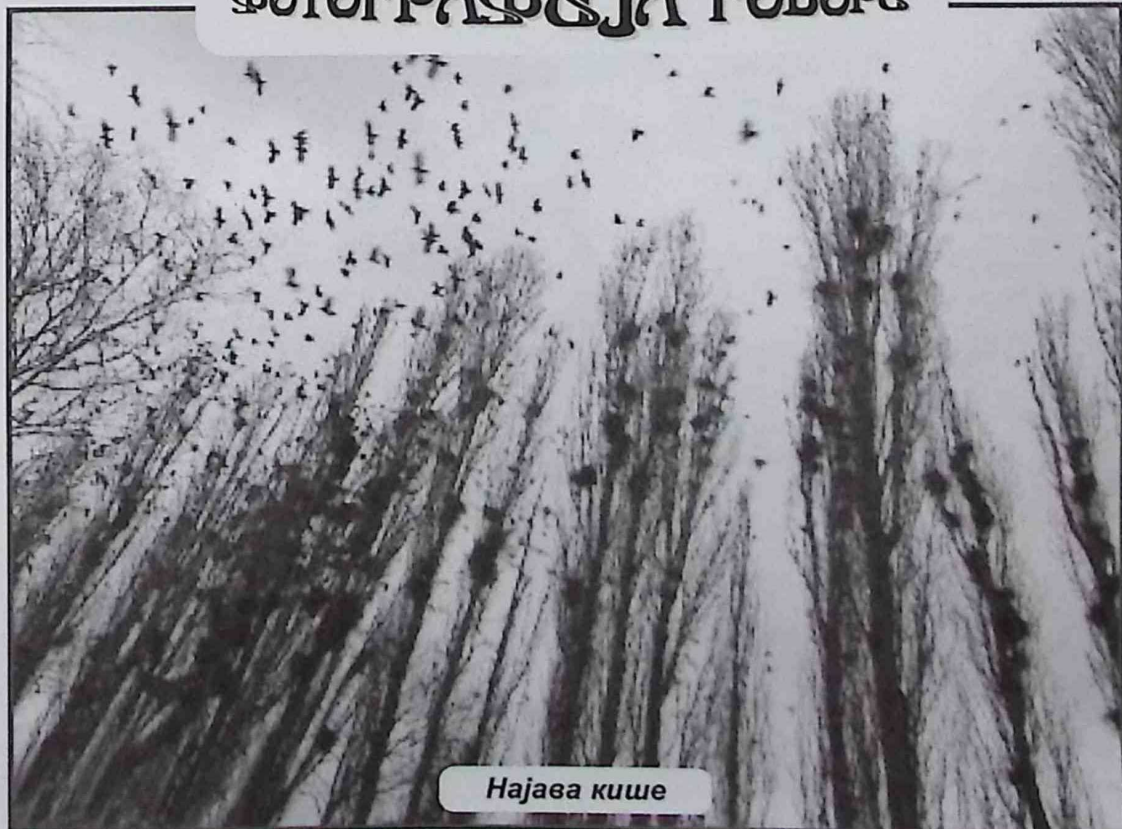
При крају разговора сетих се да сам скоро прочитао књижевничину новелу *Ђакон богородичне цркве*. Казах јој да ми се много свидела.

– Заблуде младости. (Учинио ми се да и није баш по вољи спомињање ове новеле). Одавно је та књига изашла. Осамнест година сам паузирала. Сад (не разумех тачно кад) изашле су три...

Да ли је Исидора Секулић заиста тако мислила о својој новели? На мене је, а верујем и на све који су је читали, оставила необично јак утисак. Изненадило ме је, збунило, то што ми је било потребно по сата времена да прочитам њене две странице, толико је то лепо било. Давинић је био толико дирнут Исидорином новелом да је донео један одломак:

„Најзад се завукла (Ана) у своју собу и седела тако мирна, мало уморна, мало расејана, као и оно бело небо, за које се не зна да ли је наоблачено или је ведро... опет су живели једно и друго (Ана и Ђакон) као што музика живи у жици. – Човека силно узбуди када прочита тако јасно виђену алегију и виртуозно изведену композицију. А цело дело кипти од тога.“

ФОТОГРАФИЈА ГОВОРИ

Најава кише

ПЕСНИК ВЛАДИМИР Г. ДАСКАЛОВИЋ

Међу мало познатим и већ заборављеним песницима из Власотинца налази се и учитељ Владимир Г. Даскаловић

Владимир Г. Даскаловић је рођен у Власотинцу 1888. године у старој породици Даскаловића. Основну школу завршио је у месту рођења, нижу гимназију у Врању, а Учитељску школу у Алексинцу 1907. године. Као учитељ радио је у Сувојници (1908), Сурдулици (1908–1910), Горњој Ступњи код Крушевца (1911–1912), Црној Трави (од 1. I до 15. XI 1913), када је премештен у Тешицу. Све време био је на војној дужности у Тешици и учитељ (15. XI 1913–1914). Учествовао је у Балканским ратовима, прво у Тешици, а онда као потпоручник I пешадијског пука; а у Првом светском рату као резервни капетан и командир VIII пука првог позива. После повлачења преко Албаније и опоравка у Бизерти, дошао је 1916. године на Солунски фронт. Учествовао је пробоју Солунског фронта и ослобођењу Србије. У предању између битака посетио је Тешицу, где је затекао своја три детета и гроб супруге Смиље, учитељице, која је умрла 1916. године. Иако утучен болом, продужио је са својим пуком на север. Од ратних напора тешко је оболео и преминуо 4. XI 1918. године у Старој Пазови.

Његово име као учитеља неколико пута је злоупотребљено у политичке сврхе. Из тих разлога је морао да се брани личним изјавама.

„У 65. броју *Вечер. новости*, од 6. марта тек. године, изашао је чланак *Чије је то министарство?* Поводом тога, молим вас да у првом наредном броју Вашег цењеног листа изволите штампати следећу изјаву.

1. Поменути чланак нисам писао, већ га је писац – без мога знања и против моје жеље писао.

2. Ја сам довољно писмен и нисам тражио овакву услугу ни од кога. Природно би било да сам своје интересе браним, ако би то било потребно.

3. Такву услугу не желим ни од кога због онаквог тона писања, којим се не треба служити.

4. Жалим, што се у овом чланку сасвим неправедно додирнут г. С. Златинчанин – мој некадашњи наставник и г. С. Протић, којима, уверен сам, није стало до тога где ћу бити постављен.

Власотинце, 9. марта 1911. год.”

Ова изјава изазвана је анонимним дописом у коме су прозвани неки чланови Министарства просвете.

„Питају нас ко у Министарству просвете примењује закон и дели просветницима правду.

На ово питање може доћи само један одговор, а тај је: да министарство није за просвету и цркву, већ за распоређивање самосталних учитеља и агитатора у народу. То се уосталом одавно већ зна. А ево и још једног доказа. Г. Владимир Даскаловић, стални учитељ, одслужио је ту скоро рок свој у војсци и, разуме се, одмах се пријавио Министарству за службу и министарство, сасвим по реду и по закону, уважи молбу и постави г. Владимира за сталног учитеља у Црној Трави (окр. врањски). То постављење потпише г. Јаков Продановић. Сасвим пра-

вилно и по закону. И против тога нико ништа и никад не би могао имати.

Е, али шта сад иде. Некакав Драгутин Димић, који се уписао овде у некако друштвенце младића, који треба да се зову студентима права (жалосно им право), дојурили у Београд, пронађу г. Симу Златинчанина, тога будућег министра просвете и објасни, како Црну Траву треба он, Драгутин, да добије због политичких самосталних послова. И г. Сима потегне па улети код г. Јакова Продановића, а „правдољубиви“ г. Јаков опет потегне па пошаље депешу, којом наређује контра, да се не уводи у дужност за црнотравског учитеља г. Владимира Даскаловић, одличан сталан учитељ, који је предано одслужио војску и положио све испите. За учитеља црнотравског задржава се и даље тај Драгутин Димић, човек без квалификација, без права на учитељски посао, најзад, против кога су изнете и врло ружне ствари... Мисли ли Јаша и остала самосталска компанија да ће им се овакав рад ма кад осветити... Све ћемо и теби [Јашо] и Стојану Протићу једнога дана, кад вам се објави стечај, намоловати ваш фини државнички рад”.

Још као ђак Учитељске школе у Алексинцу почео је писати поезију. Сарађивао је у листовима и часописима: *Женски свет* (1904), *Илустровани гласник* (1905), *Босанска вила* (1907), *Српска застава* (1908), *Ђачки напредак* (1908–1911), *Мали журнал* (1910), *Стража* (1915, бр. 80), *Напред* (1916), *Српство у Африци* (споменица, уредио Веселин Чајкановић, 1918).

Као учитељ у Сурдулици огласио је 12. XII 1908. године да је спремио за штампу збирку песама *Откуцаји срца*. У огласу моли да му се пошаље претплата до 15. I 1909. године, а да ће књига изаћи до краја тога месеца. И поред истраживања, нисмо наишли на ову збирку песама.

Даскаловићеве песме су углавном пригодне (испеване поводом смрти Милорада Митровића, анексије Босне и Херцеговине) и љубавне, писане у романтичарском маниру, са угледањем на народну поезију. Ипак је у неким песмама исказао и лична осећања, угледајући се на симболе песника с почетка XX века (Сећање). Последњу песму је објавио у божићном броју листа *Напред*, који је излазио у Бизерти.

ПЕСМЕ

1.

СРЦЕ МОЈЕ

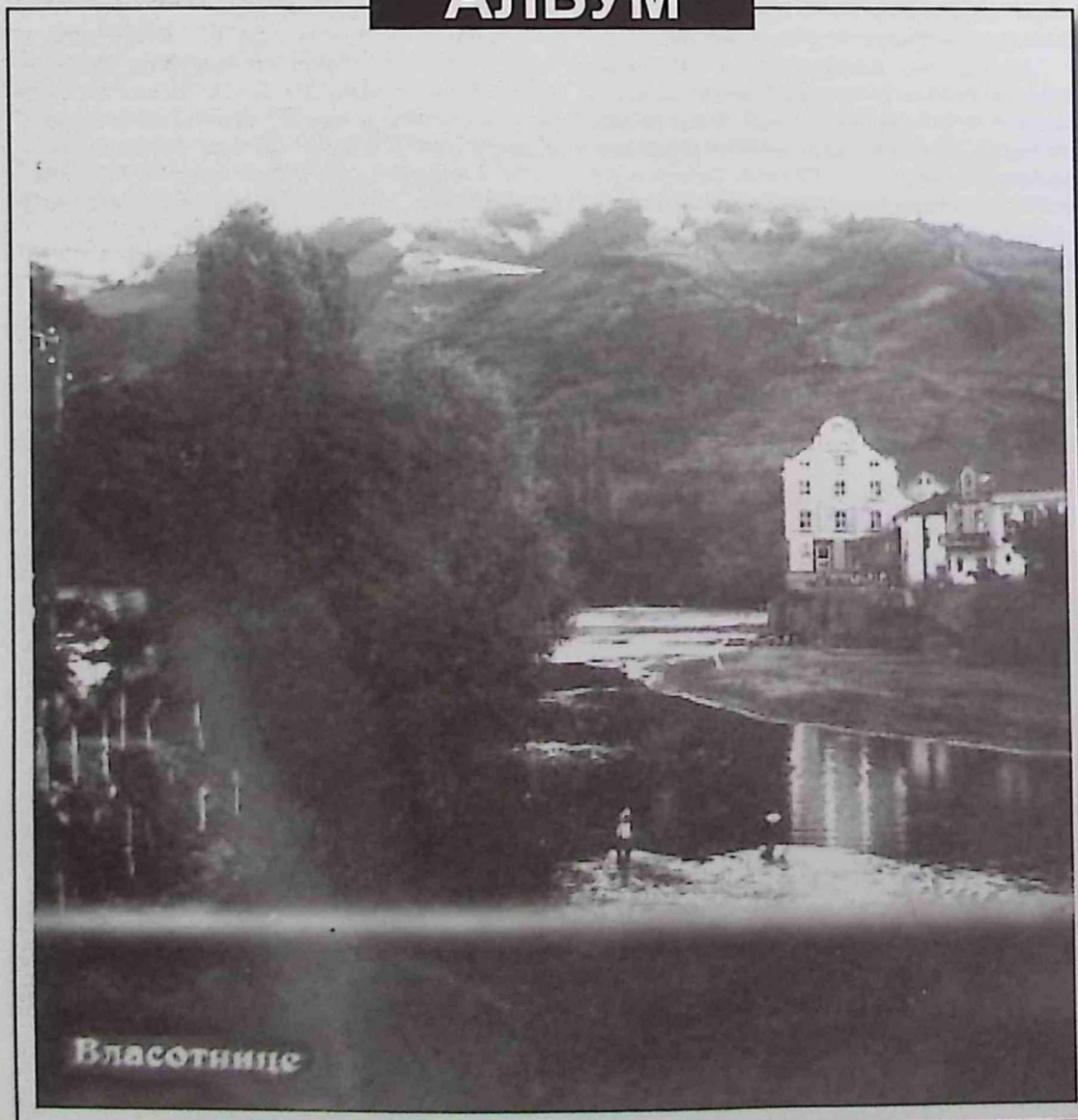
Мени увек срце моје
Ево вако збори:
„Љуби оно, српско што је,
За Српство се бори!”

Е тако ћу срећно бити
По сред бола, јада...
Отаџбину мајку штити,
Која љуто страда...

Кунем ти се правдом Бога,
Све ћу чинит тако,
За спас милог рода мога
Ма у сами пак’о!

Нећу жалит’ крви своје
Све ћу радо дати,
За спас миле мајке моје,
Све ћу жртвовати!...
Алексинач, 1904.

АЛБУМ

2.

ПРИ РАСТАНКУ

Освану јутро дивно,
Ал' тужно беше нама,
Јер ја се на пут кретах
А ти остаде сама.

Просуло беше сунце,
Зраке различне боје,
Просуло беше цвеће,
Мирисе медне своје.

Али очи твоје душо,
– Кад рука руку узне –
Просуше најпре тугу,
Па за њом вреле сузе.
Власотинце

3.

МИЛОРАДУ МИТРОВИЋУ
ПЕСНИКУ

Прекрштених бледих руку,
– Докле пишем речи ове –
У покрива густог мрака,
Већ борави вечне снове...
Гроб до гроба, крст до крста,
Све једнако, тужно, немо, –
Ал' на твоје цвећа нема,
По томе га познајемо...
Зар то само од све славе? –
Једна тужна хумка стала.
Па зар само грудва земље,
Од толиких идеала?...
Заман плача, заман суза,
Залуд, горких уздисаја, –
Све што живи, мрети мора,
Све што почне, има краја.
Ти си умро! – Ал' не, ниси!
Дела твоја и сад стоје!
А зар и то живот није?
Вечни живот, да шта је?
Власотинце

4.

БЛИЗУ ЈЕ ДАН СЛОБОДЕ

Слатки су снови среће,
Блажен је који снови,
Моја их душа неће,
Пред њим је јава жива.

Ја видим грозну слику
И владу оштрог мача,
И слуша тужну цику
Из српске Земље Плача.

Уздишу Срби тужни,
Нов му се ланац спрема;
Ах, за тог вечитог сужња
И небо милост нема.

Све што им беше своје,
Душман је из'о њима;
У сретне сада броје:
Ко још живота има.

Ал' једно благо туде
Србинска душа скрива:
Да с'ој ускоро буде
То ми је жеља жива.

Они се тиме диче
Жеље их снажне воде,
А сложено Српство кличе:
Близу је дан слободе!
Сувојница

5.

БИРАЈ ДРУШТВО

Ви сви знате за каранфил,
– И ако сте деца мала –
А већ знате и цвет лепи,
Онај што се зове лала.

У киту су, једног дана,
Та два цвета завезана,
И стајаше завезани
Неколико само дана.

А кад су их одвезали,
Чујте децо: лепа лала
Где, сада је на свог друга,
На каранфил мирисала.

Тако и ви децо мала,
Желите ли довра бити,
Ви морате као лала
Доброг друга потражити.
Сувојница

6.

ПОЗДРАВ СРПСТВУ

Свет ми је диван цео,
Љубав ми к' њему сја –
Ко кита цвећа да је –
Таквог га гледам ја.

У кити цвећа тога
Свезан је један цвет –
И срце моје с њиме –
Ох, он је за ме свет!

Сада му поздрав шаљем,
И ове песме пој:
Здраво ми, Српство, било,
Ох, здраво, роде мој.
Сувојница

7.

ХРАБРО СРПЧЕ

Кад помислим шта све Србин
Од душмана пати,
За слободу браће своје
Могу живот дати.

Увек мислим: кад ће једном
Дан слободе доћи? –
Кад ће једном Србин у бој
За слободу поћи! –

С друговима ја се увек
Играм само рата;
Пробавимо без умора
По два пуна сата.

Кад уморан у кревету
Лежим да с' одморим,
Ја бој сањам и у сну се
С душманима борим.

Једне ноћи од мог мача
Паде турски паша;
Распорих га све до грла
До самог ункаша.

Па му бесног узех хата
И у бој се вину,
Те са њега јоште много
Турских глава скину'...

Ах, кад ћу ја дорости
– То се молих Богу –
Да с' истински с душманима
Српским борит' могу!

О ЗДРАВСТВУ

Здравство је један од виталних сегмената сваког друштва. У протеклом периоду чињене су одређене мере да се оно побољша, како у држави, тако и на локалу.

Анализирајући ситуацију данас и упоредити је са стањем од пре неколико деценија може се рећи да је у многим сегментима стање лошије него сада. Постали смо једна обична амбуланта. То се огледа у далеко мањем броју лекара специјалиста. За специјалистичке прегледе у огромној већини мора да се иде у Лесковац, ако нису заузети термини. Дакле, изабрани лекар из Власотинца упућујете у Лесковац. Да би стигао мора неко да те одвезе или да платиш такси.

Некада су лекари различитих специјалности (очни, ортопеди, кардиолози, уво, грло...) долазили у Власотинце, па су пацијенти били лишени малтретирања. Сада тога нема.

Описаћу свој случај. Имам катаракту, потребна је операција. Изабрани лекар у Власотинцу каже да нема термина за пријем код специјалисте. Добијам упут и самоиницијативно одлазим на преглед, користећи наводно неку везу. Чекам цело преподне испред ординације и не будем примљен, наводно веза није била добра. Шта ми преостаје. Да идем у Ниш и тражим мишљење професора који ће препоручити Лесковцу да је потребна операција у Нишу и тако решим проблем. Дакле, једна заврзлама и малтретирање.

Постоји решење и за овај проблем. Операција у приватним ординацијама у Нишу кошта од 80.000 до 120.000 динара - и проблем се решава. Куда идеш Србијо?

О ДЕПОНИЈИ

Један од горућих проблема место где живимо је депонија. Она се налази на конопничком путу. Та локација је некада давно, пре шездесетак година, изабрана да би се променио ток Власине и спречило одношење најплоднијег земљишта – тињавице. Депонија је расла. Сада је то велико брдо, која река руши и односи у Црно море. Проблем је делимично решен. За трајна решења нове локације и регулација речног тока потребно је и даље да се ради.

Депоноване отпада није се задржало само на месту где је започето. Сад се то врши и на путу за Конопницу. То је сада велика депонија којом не може да се прође, на њој се истовара све и свашта: стари намештај, одевни предмети, шут, грађевински материјал, старе гуме, пластични материјали од старих аутомобила и ко зна шта још. Општинска власт, по речима једног већника, сваке године издваја доста пара из буџета за санацију пута. Нешто је урађено на путу, али пуно ствари није урађено. То је једна цивилизацијска срамота. Најплодније земљиште у нашој околини је врло тешко доступно. У овим условима земљиште добија на вредности, па се намеће и питање доступности.

Локација депоније и њено сређивање били су годинама актуелни проблем општинске власти. Потребна је одлучна реакција за њено решавање. Један од бивших општинских челника ми је скоро рекао да ова генерација тај проблем не може да реши. Мишљења сам да, ипак, може, насупрот негативним мишљењима.

Сматрам да треба да се започе и спроведе свеобухватна акција. Најпре је потребно одредити нову локацију за лагероване отпада. То место било би обезбеђено чуварима, који би наплаћивали одлагање отпада. За одређивање локације треба организовати јавну расправу у којој би се размењеним мишљењима нашло најпогодније решење.

После тога уследило би сређивање садашње депоније и на крају асвалтирање пута према Конопници. На таквом сређеном путу не би било могуће бацати смеће. Пут према Конопници је дужине око два километра и тако сређен био би велика олакшица за мештане Конопнице и Скрапежа.

Проблем регулације водотока Власине је, такође, врло актуелан. Река односи у неповрат најплодније земљиште - тињавицу, а несавесни тракторџије истоварају све и свашта у њено корито. Од Власотинца наниже оно је постало депонија. Регулацијом реке спречило би се ово уништавање. Радови нису ни започели. Можда се чекају лепши пролећни дани.

Поводом скорог изласка из штампе књиге “Српски јунак Јован Цветковић” замолили смо Милоша Крстића једног од аутора ове књиге да нас укратко упозна са биографијом потпуковника Јована Цветковића

СРПСКИ ЈУНАК ЈОВАН ЦВЕТКОВИЋ

Кратка биографија, животопис исписан војничком чашћу – неустрашиво војевање у два српско-турска, два балканска и у Првом светском рату – од голобрадог младића до потпуковника...

Милош Крстић

Јован Цветковић, јунак који је својом чашћу и храброшћу отворио врата и заувек именом и делом уградио себе у историју Србије, родио се у селу Дадинцу, у срезу власотиначком 15. маја 1855. године. Основну школу завршио је у живописном родном сеоцету. Школа се налазила поред Дадиначке цркве. Бунтован, упоран и немирне нарави, као веома млад одлази из родног села, боље рећи напушта Дадинце и кришом, не базирајући се на опасност, у близини Алексинца прелази српско-турску границу и добровољно се прикључује српској војсци. Одмах се по ступању у редове часне војске истиче по највишим врлинама које треба да красе српског војника – марљивост, одлучност, храброст, дисциплина, оданост...

Претпостављене старешине убрзо су училе ту војничку способност младог Јована Цветковића, што му омогућује завидан напредак у војној служби. За изузетну храброст у пограничним сукобима са турском војском, унапређен је у чин наредника. Године 1876. у Првом српско-турском рату тешко је рањен, али се тек опорављен од тешких рана, враћа у своју јединицу где наставља да се истиче по војничким врлинама, храбро и одговорно извршавајући најсложеније и најтеже задатке у борбама против непријатеља.

Витешки храбар, млади јунак чије су врлине поштовали ратни другови и старешине, а којима се непријатељ дивио, у Другом српско-турском рату (1877–1878), унапређен је у чин потпоручника. Тада командује одредом који је био у саставу јуначке бригаде при жестоком надирању српске војске преко брда Виник према Нишу. Нападом на турску одбрану потискује њен напад са Виника, заузима праву позицију за одлучујуће дејство. Уз топовске плотуне, под његовом командом, разбијају се редови непријатеља и Јован Цветковић, међу првима улази у до тада неосвојиву нишку тврђаву после вишевековне турске владавине над овим стратешки важним утврђењем. Тада храбри наредник Јован са својим одредом и бригадом разоружава турску војску и осваја ово историјски важно утврђење познато као чвориште са којег се контролишу сви путеви са истока и запада.

Српска војска је после опсаде Нишке тврђаве пошла према Пироту, Лесковцу и Врању. На путу за Софију, у Гинском кланцу, српска се војска сусрела са извидницама руске војске и тиме су операције за ослобођење овог дела Балкана биле завршене. Тако су ослобођени: Ниш, Врање, Куршумлија и део старе Србије на Косову и Метохији.

У српско-турским ратовима, иако веома млад, Цветковић је стекао високи углед и код војника и код старешина, па је тако у периоду до Првог балканског рата (октобар 1912 – мај 1913.) унапређен у чин капетана, а убрзо је заслужио и чин мајора када му је поверено командовање пешадијским пуком.

Красиле су га изузетне врлине тактичара на бојном пољу и организатора сарадње војске и

народа који је и војсци и њему и свим старешинама давао подршку и помоћ у свим биткама. Пример је битка на планини Тумби (Црна Трава, 7. јула 1913. године) која је имала велики значај за победу српске војске у Другом балканском рату, где су се посебно истакли неустрашиви трећи пешадијски пук трећег позива са снагама последње одбране. Ту је успешно заустављен напад бугарске Треће и дела Прве армије према Пироту и Нишу. То је омогућило српским снагама у Македонији да потуку бугарску Четврту армију и реше одлучујућу познату Брегалничку битку Другог балканског рата у корист српске војске. Треба истаћи командну способност мајора Јована Цветковића на челу Трећег пука, који је 1915. године излажући се великој опасности, потиснуо бугарске одреде са позицијски веома важних положаја које су заузели на брду Хисар више Лесковца, и на тај начин осигурао одступање наше војске од Ниша. И у овој, као и у многим операцијама против непријатеља, поново је спасио српску војску која се налазила у тешкој ситуацији у вртлогу рата.

Као одмазду у својој немоћи да победе мајора Јована Цветковића бугарски војници су спалили његову родну кућу у селу Дадинцу.

Не могу се навести и пописати сви детаљи из војевања јунака Јована Цветковића. Забележена је његова неустрашивост, храброст

Јован Цветковић

и тактичка способност у командовању приликом пробоја Солунског фронта, посебно на Кајмакчалану и Добром пољу, све до потпуног протеривања непријатеља. Забележено је да

Породица Цветковић, 1912. године. Седе: отац Јован и мајка Зојица, стоје с лева: син Душан, кћи Даница и син Драгиша

Потпуковник Јован Цветковић

никада није издавао уобичајена наређења „напред“ – него, увек је говорио „За мном моја дружина бојна“, не марећи за свој живот. Памте се његове речи:

„Биће тако и како ме је уписала судбина у њен тефтер – кукавице погину прве, а храбри остају да трају у времену и сећању потомака наших“.

МИ
АЛЕКСАНДАР I.
по милости Божијој и вољи народној
Краља Србије

На предлог нашег војног министра, одликујемо:
Медаљом за Војничко Врлина:
Капетана I класе, пешадијског Јована Цветковића;
Капетана II класе: војничког Јевреја Илићковића; пешадијског Жикојина Рафалиновића; војничког Драгољуба Великовића; артиљеријског Косту Панчића; и пешадијског Младана Скубинић; и
Поручника: артиљеријског Тодора Стаменковића; и ваздушног Николу Арањковића.
Наш војни министар нека изврши овај указ.
ФА№ 1369.
22. фебруара 1902. год.
у Београду.
АЛЕКСАНДАР с. р.

Министар војне,
генерал-пуковник,
Београд,
В. Антоновић с. р.

СЛУЖБЕНИ ВОЈНИ ЛИСТ – год 22 – бр 8 – 22 2
1902 – стр 131–132 – одликовање

После завршетка Првог светског рата унапређен је у чин потпуковника, бива распоређен у мирнодопској војној служби у Нишу, граду у коме остаје до краја живота, поштован од своје породице, суграђана, бивших старешина, војника. Не памти се да је икада величао себе и своје ратне заслуге. Често је говорио:

„То што сам ратовао, борио сам се за мајку Србију, па зашто онда да ја будем посебан када су се и други борили. Зашто ја да будем повлашћен, и њихов је живот вредан као мој“.
Зато, због свих врлина и вештина један је од ретких српских ратника који је добио највиша одликовања у српско-турским ратовима, српско-бугарском рату, Првом и Другом балканском рату и Првом светском рату. Са поносом је потпуковник Цветковић носио одликовања која сведоче о посебној личности која је оставила светле трагове у историји Србије. Био је један од малог броја ратника који је из сва четири рата имао одликовања.

Активни пешадијски потпуковник Јован Цветковић је истакнути ратник, официр „из трупе“, без завршене Војне академије али са завидним ратним искуством. Посебно се био истакао у српско-бугарском рату 1885–86. године и био је одликован Таковским крстом са маче-

вима, Златном и Сребрном медаљом за храброст и другим српским високим одликовањима. Изузетно се истакао у рату са Бугарском 1913. године, када је као командант 3. пешадијског пука 3. позива, храбро и вешто успео да одбрани српску границу на потезу Пирот – Власина, због чега је био одликован и највишим српским ратним одликовањем – Карађорђевоом звездом са мачевима официрског реда.

Решењем Министра војног од 26. јуна 1881. године ФН-3207 постављен је за водног официра 3. чете VI батаљона подпоручник Јован Цветковић, до тада ађутант VI батаљона.

У ИМЕ
ЊЕГОВОГА ВЕЛИЧАЊСТА
ПЕТРА I
по милости Божијој и вољи народној
Краља Србије
МИ
АЛЕКСАНДАР НАСЛЕДНИК ПРЕСТОЛА

На предлог нашег Министра Војног, одликујемо:
да се пешадијски мајор у пензији и резерви Јован Ц. Цветковић врати у дејствителну службу са истим чином.
Наш Министар Војни нека изврши овај указ.
ФАОБр. 50102.
1. септембра 1918.
Солун.
АЛЕКСАНДАР с. р.

Министар Војни,
генерал,
Мех. Равањ, с. р.

СЛУЖБЕНИ ВОЈНИ ЛИСТ – година 37 – број 39 –
8. 10. 1918. – стр. 539 – 540

Решењем Министра војног од 18. децембра 1889. године ФА№ 9255 одређује се за командира Моравске болничке чете пешадијски капетан II кл. Јован Цветковић, дотадашњи командир 1. чете I батаљона.

У име Његовог Величанства Александра I по милости Божијој и вољи народној Краља Србије ми Краљевски намесници, на предлог заступника нашег војног министра, председника нашег министарског савета, производимо, у пешадији, у чин капетана I класе Јована Цветковића, капетана II класе.

Током 1892. и 1893. полагао је испит за чин мајора и није положио.

Министар Војни је издао наређење Ф/Т№ 4689 од 14. јула 1893. године, на основу члана 11. Уредбе о официрском курсу да се слушаоци вишег и нижег официрског курса, по свршетку практичног течаја у курсу, распореде по командама сталног кадра овако: пешадијски капетан I кл. Јован Цветковић, код I гардијског батаљона.

Ми Александар I по милости Божијој и вољи народној Краља Србије, на предлог нашег војног министра, одликујемо, Медаљом за Војничке Врлине капетана I класе, пешадијског Јована Цветковића, указ Ф/А№ 1369 од 22. фебруара 1902. године.

На предлог нашег војног министра, а по саслушању нашег Министарског савета, решавамо да се пешадијски капетан I класе Јован

Генерал Стеван Крстић
Министар Војни
СРПСКИ ЈУНАК

ЈОВАН ЦВЕТКОВИЋ

Књига посвећена Јовану Цветковићу ускоро излази из штампе

Цветковић, по својој молби, а на основу члана 21. закона о устројству војске, стави у стање покоја, с пенсијом, која му припада по годинама службе. У исто време дајемо му титулу почасног пешадијског мајора и право ношења униформе тог чина, указ Ф/А№ 3388 од 9. маја 1902. год.

На предлог нашег Војног Министра и надлежних команданата, а за заслуге стечене у рату против Аустро-Угарске 1914.–1915. одликован је Златном медаљом за ревносну службу, указ ФАО№ 9902 од 31. маја 1915. године.

На предлог нашег Министра Војног решено је да се пешадијски мајор у пензији и резерви Јован Ц. Цветковић врати у дејствителну службу са истим чином, указ ФАОБр. 50102 од 1. септембра 1918. године.

На предлог нашег Министра Војног и Морнарице, а за заслуге стечене у рату 1915. одликован је Нашим Орденом Белог Орла са мачевима трећег реда, указ ФАБр. 8384 од 15. маја 1920. године.

На предлог наше-га Министра Војног и Морнарице, одликован је Нашим Орденом Југословенске Круне четвртог реда, указ АђБр. 20812 од 6. септембра 1930. године.

Његово име као сведочанство о заслугама налази се и у „Споменици шездесетогодишњице и освећења споменика ослободиоцима Ниша“, посвећеној најзаслужнијим људима града на Нишави. До пред смрт активно је радио у Удружењу резервних војних старешина Ниша, чак је био председник и један од оснивача. На тој дужности непрестано се залагао за боље услове живота породица погинулих ратника и ратних војних инвалида.

Гробница породице Цветковић

Стари ратник, потпуковник Јован Цветковић је ожалио сина, Душана 1912, стиснуо зубе и наставио да ратује.

Живео је у Нишу све до своје смрти 11. априла 1935. године са супругом Зојцом Стеријадес (1863 – 19. мар-та 1935), цинцарског порекла с којом је имао троје деце – синове Душана и Драгишу и кћи Даницу.

Гроб је оивичен цоклом од камена и прекривен бетонском плочом која је испуцала и из пукотина ниче трава и бршљан. Гроб је у два наврата детаљно очишћен током истраживања. Споменик је импресивних димензија направљен од бетона и мермера са неколико декоративних предмета од којих се издваја топ са обореном цеви и ловоровом граном.

Више од пола века име Зорана Давинића везано је за јавни и културни живот Власотинца. Даровити писац, аутор неколико књига, драмских текстова, телевизијских сценарија, није ограничио своја интересовања само на ову област. Он се јавља и као глумац, режисер и продуцент многих позоришних представа у извођењу аматерског позоришта, које делује при Културно-уметничком друштву „Синиша Јанић“, чији је председник. Такође је и дугогодишњи председник Књижевног клуба „Росуља“, који је изнедрио на десетине признатих литерата. Због свега напред наведеног сматрали смо да нема подесније личности за интервју у јубиларном броју „Нашег Власотинца“.

ВЛАСОТИНЦЕ – НАЈСВЕТЛИЈА ТАЧКА У СВЕМИРУ

Прихвативши наш позив за разговор Зоран Давинић је, у свом стилу, инсистирао да као најаву иду ове његове речи: „Прво бих да нагласим да ми је ово један од најдражих интервјуа које сам дао у животу. А било их је много: за Радио Београд, за Радио Ниш, за ТВ Београд, за ТВ Пинк, за Политику, Политику Експрес, Илустровану Политику и за многе друге новине и часописе и за многе друге радио и ТВ станице, аједан и за ТВ Рио Де Жанеиро, испод огромне статуе Исуса Христа на брду Корковадо. Осим тога, посебна ми је част што га дајем у перо великог културног посленика, литерате и руководиоца Библиотеке 'Десанка Максимовић', господину Срби Такићу, за угледни часопис 'Наше Власотинце'“.

Хвала вам на овако лепој најави! Када смо већ кренули разговор на такав начин, хајдемо онда да се вратимо у дане вашег детињства. Позната књижевница Агата Кристи је једном приликом рекла да је најлепше што се човеку може десити у животу срећно детињство. Како је било ваше?

Најлепше што се замислити може. Преко лета купање у Власини, лопта, „брзешке и кријешке“, преко зиме санкање, скијање на искривљеним и нагорелим дрвеним тарабама, сличуге (направљене у домаћој радиности), прављење Снешка Белића, обарање ледених чибука са кровова... У школи сам организовао клуб Селенита, најмлађих чланова Ваздухопловног савеза Југославије „Наутилус“, који је бројао преко 200 чланова. Учествовали смо на Републичком слету Селенита у Краљеву и Савезном слету у Београду, где смо делили друго место у такмичењу из области астрономије и астронаутике.

Ипак, у Власотинцу стенајпрепознатљивији као организатор дешавања по којима је наше место постало познато у ширим оквирима као што су Вински бал и Турнир духовитости?

На Турнир духовитости сам посебно поносан, обзиром да је то област која на прави начин показује дух и луцидност једног поднебља.

Можемо слободно да кажемо да је понајвише захваљујући вашем сценарију Власотинце било победних Турнира духовитости. У њему сте пре свега бележили врлине и мане људи са нашег поднебља. Колико је тешко, или лако, смејати се на властити рачун?

Власотинчани се, углавном, смеју на свој рачун. Понекад захвате и прве комшије, Лесковчане, што им нимало није тешко, чак им чини и задовољство. Међутим, сфера мог интересовања је искључиво власотиначко поднебље. Лесковчани имају одличне писце који су осликали менталитет тамошњег становништва на веома колоритан начин. Колико да је тешко смејати се на властити рачун, изазов да се тако сачува за историју слика Власотинчана са свим својим врлинама и манама и живот у самој вароши код мене је био веома јак и довео до две књиге „Рупа до рупу“ и „Мени се свађа“ и две хумористичке ТВ серије „Агенција за СИС“ и „Кафаница близу СИС-а.“

Једна од последњих књига коју сте издала, роман „Капија за други свет“ ипак говори о једном другачијем Власотинцу. Она је и, чини нам се, позив на другачије сагледавање властите историје?

„Капија за други свет“ је роман написан на основу онога што се стварно догађало у Власотинцу након Другог светског рата. Све је аутентично: почев од самих имена главних ликова, њиховог одрастања и живота. Догађаји

су истинити, атмосфера у вароши верно преликана од главних до периферних дешавања, уз назнаку да се пишевој машти мора дозволити понеки излет који књигу чини богађијом и комплекснијом, не дирајући у истину којом се она бави.

Сарајева, затим, са годинама, добио сам три Златне кациге на Међународном фестивалу хумора и сатире у Крушевцу, за кратки драмски текст, за сатиричну песму и за сценарио за стрип који је нацртао познати Југословенски карикатуриста Милорад Величковић Мивел, на

Зоран Давинић - живот посвећен писању и путовањима

За своје књижевнио стваралаштво награђивани сте много пута. Ваша дела су штампале познате издавачке куће. Можете ли да нам нешто ближе кажете о томе?

Не бих појединачно говорио о наградама. Могу рећи само да ме је навише импресионирао промоција мог романа „Капија за други свет“ одржана у свечаној сали најстарије и најугледније издавачке куће у Србији „Српске књижевне задруге“. Срце ми је треперило од узбуђења док су три свештеника држала службу пред преко сто најугледнијих писаца и новинара Србије, док ми је пред очима треперио логотип СКЗ, који је осмислио и нацртао, још у време њеног оснивања, Јован Јовановић Змај. Посебно ми је било драго присуство ученика завршних разреда Треће београдске гимназије, који су својом младошћу и ентузијазмом, исказујући поштовање за лепу књижевност, заједно са својим професорима увеличали овај скуп.

Ипак нам набројте неке од осталих књижевних признања и награда!

Још као ученик основне школе добијао сам прве награде на конкурсима у ондашњој Југославији. Навешћу награду књижевног часописа за децу „Змај“, Радио Београда, Радио

тему права детета, расписан од стране УНИЦЕФ-а и објављен у Политикином забавнику, награде за кратке приче, песме, признање „Борин печат“ и диплому „Др смећа“, додељену од Политике експерс и Радио Београда, за коју тврдим да није фалсификат.

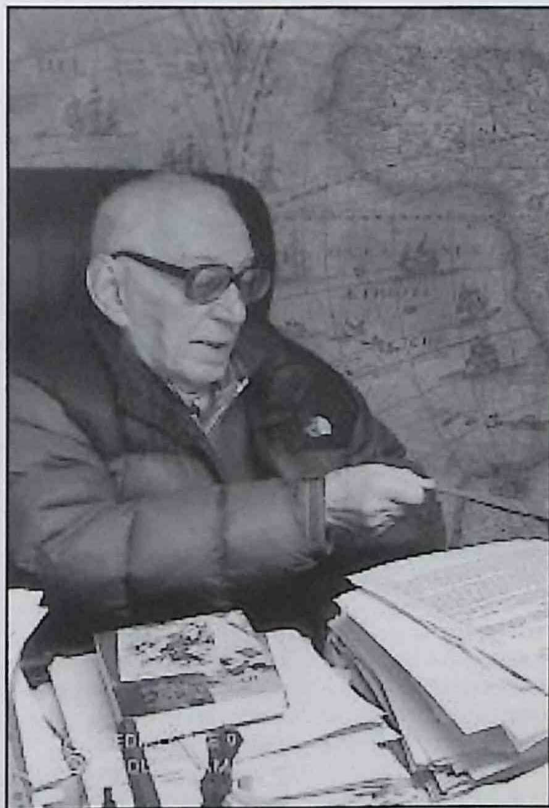
Уз свој редовни посао, адвокатуру, којом се бавите више од четири деценије, посвећеник сте још једне активности на којој би вам многи позавидели - путовањима. Ваша књига путописних есеја Maybe next time препуна је хумора али и искрених емоција. Читајући је, понекад нам се чинило да описане призоре имамо пред собом, да смо њихови непосредни посматрачи. Успели сте да нас убедите да на свету има много места лепих као наше Власотинце.

Свакако да има, али за нас Власотинчане најлепше место на свету је ипак – Власотинце. Обишао сам неколико пута целу земаљску куглу, почев од Лихтенштајна и Луксембурга, па преко Јамајке и Дубајија, све до Бразила, Хаваја и Кине. Улазио сам у чувене албанске бункере, био на балу у Њујоршком хотелу Валдолф Асторија, опробао срећу у коцкарницама у Монтекарлу и Макаоу, једанаест пута боравио

Зоран Давинић у разговору са нашим уредником

на Светој Гори, прошао кроз познате бразилске фавеле, био на Исусовом гробу... Своју љубав према путовањима пренео сам и на своју децу која непрестано путују по свету и на унука који је већ са непуне четири године обишао све континенте, осим Аустралије. Ништа те о животу не може научити тако као што то могу излети у свет и упознавање са људима и њиховим културама.

"Власотинчани се смеју на свој рачун"

Пола века сте један од лучоноша културног живота у Власотинцу. Како бисте ви сами описали, толики и такав пут којим сте прошли (најчешће га сами себи трасирајући)?

Моје активности на пољу културе најчешће су биле везане за КУД „Синиша Јанић“. Његово вишедеценијско трајање и активности познато је свим генерацијама вароши на Власини. Да

напоменем да сам дуги низ година био на челу Културно-просветне заједнице и Заједнице културе Власотинца, да сам преко ових организација у Власотинце доводио најеминентније југословенске писце: Десанку Максимовић, Миру Алечковић, Николу Дреновца, Драгана Колунџију и друге, али да сам се највише остварио у Културно уметничком друштву као организатор многих културних догађања, почев од књижевних вечери, преко представа колажног карактера, до безброј премијера позоришних комада за децу, омладину и одрасле. Међу готово свим познатим позоришним делима наших и светских класика извођено је и неколико мојих драмских текстова: „Четири кавалера“, „Минђуше од цветних грана“, „Fantasy school“, „Где ћемо течу“, „Никад се не зна“ од којих је свако дело играно најмање педесет пута пред власотиначком публиком и на гостовањима по Србији и Бугарској. Углед КУД-а „Синиша Јанић“ је растао из године у годину, пре свега захваљујући глумцима, музичарима и техници, јер су са великим жаром готово све своје слободно време проводили на припремама и приказивању представа.

Међу члановима КУД-а било је људи свих професија, просветних радника, занатлија, лекара, чиновника, индустријских радника, ђака, студената, па ћу, по сећању, поменути неке које време још увек није заборавило: Раде Лицко, Јова Оца, Васа Цекић-Брочка, Сретко Ђонић, Добри Цекић, Лука Видосављевић, Воке Попсимоновић, Радисав Илић - Лалиш, Бранко Давинић, Милева Поповић, Вера Срећковић, Радмила Стојановић-Зоне, Душанка Радичевић, Дража и Ковиљка Младеновић, Мирољуб Маца, Слободан - Лале Давинић, Ђорђе Цакић-Мачк, Мита Валчић, Часлав Диманић, Драгиша Чољка, Веља Џонић - Калемар и многи други... Кад бих наставио да набрајам списак би садржао пар хиљада имена. Мени је част што сам био део историје Културно-уметничког друштва, јер је дуго година било једина културна институција и стожер културног живота у вароши и његов допринос за културу Власотинца је немерљив.

И на крају – који су ваши планови за блиску будућност?

Објављивање књиге са мојим драмским текстовима, завршавање новог романа и припрема позоришних представа у КУД-у.

Добра сарадња и међусобно уважавање и подршка између г. Зорана Давинића и директора наше библиотеке Србе Такића ове ће године бити осведочена штампањем Давинићеве књиге драмских текстова. Сигурни смо да ће тај чин наићи на неподељену подршку и одобравање, као што је то било и код организације представљања његових ранијих дела у нашој Галерији. Као илустрацију наведеног овде преносимо тек делиће приказа објављених на нашем сајту.

У ОКВИРУ ПРОГРАМА „БОРИНЕ НЕДЕЉЕ“ ПРЕДСТАВЉЕНА КЊИГА ПУТОПИСНИХ ПРИЧА МАУВЕ НЕХТ ТИМЕ ЗОРАНА ДАВИНИЋА

Књижевна заједница „Борисав Станковић“ ове године је организовала „Борину недељу“, једну од најстаријих културних манифестација у нашој земљи, по 56. пут. Део свога богатог програма она је пренела на неке установе културе ван Врања, па је тако наша библиотека, ове године по други пут, била један од суорганизатора. У петак, 26. марта, представљена је књига *Maybe next time*, аутора Зорана Давинића.

Захваљујући се на пријему и организацији Цера Михајловић је похвалио најпре напор Зорана Давинића да продужи живот „Бориној недељи“, а говорећи о самој књизи издвојио је стил и умеће писања, који „никога не остављају равнодушним“.

Проф. др Сунчица Денић, уредница и рецензент књиге *Maybe next time*, у дилеми да ли да је назове збирком путописне прозе, дневничких записа или аутобиографским текстом, истакла је да књижевност Зорана Давинића припада мега простору а не само Власотинцу и да њен живот тек почиње: „Зоран није писац приче о географским просторима већ укључује своје искуство, показујући дух пустолова и авантуриста. Он улази у чаролију и изазове, остављајући могућност наставка радње за неки други пут, што се у наслову књиге намеће као мото“!

ПРЕДСТАВЉЕН РОМАН ЗОРАНА ДАВИНИЋА „КАПИЈА ЗА ДРУГИ СВЕТ“

Већ према очекивању, представљање романа Зорана Давинића, као и ранијих његових дела, побудило је велику пажњу међу нашим суграђанима. Препуна Галерија Библиотеке, у петак, 8. новембра 2019. године, најбоље је потврдила углед који овај даровити и плодни аутор ужива за свој литерарни рад.

Осим аутора о роману „Капија за други свет“ говорили су и проф. др Сунчица Денић, професор књижевности са Учитељског факултета у Врању, и књижевник и књижевни критичар Ђорђе Јанић.

„Мада описује тешке и суморне судбине, у малој вароши после Другог светског рата, из визуре детета које је и актер и сведок описаних догађаја, Зоран Давинић нам даје причу на топао и присан начин. Не осуђујући никога и не тражећи ничију одговорност“, истакла је проф. др Денић.

„Романом „Капија за други свет“ Зоран Давинић настоји да српској прози врати традиционалне функције, пре свега у области морала и колективне свести, и да да допринос обнови српског културног и духовног кода, утемељеног на предањском поимању добра и зла“, казао је Ђорђе Јанић. Он је похвалио чињеницу да аутор у роману не показује идеолошки став и политичко опредељење главних јунака. За њега је највећа вредност то што је аутор приказао појединце који су сачували поштовање традиције и вере.

У тишини и готово неприметно у Власотинцу, пролазила је 2021. година, која је заокружила 180. годишњицу од Нишко – лесковачке буне (познате и као Срнакова бунa) из 1841. године, у којој су Власотинчани платили високу цену за своје слободарске идеје и учешће у покрету за ослобођење од Турака. Заборав као судбину важних историјских догађаја из прошлости прекинуо је часопис власотиначке библиотеке „Наше Власотинце“ штампањем прилога „Најкрвавије година у историји Власотинца“ у броју 9 од 9. јула 2021. године. Аутор прилога Саша З. Станковић је „спасио наше душе“ сећањем на крваве дане из априла месеца 1841. године, када су учесници буне из нашег краја скупо платили активно учешће у устанку. Намера овог текста је да пружи коју чињеницу више о времену после ове буне и о последицама које је она проузроковала.

СТАНКО АТАНАЦКОВИЋ „ВЛАСОТИНСКИ“ ВОЂА НИШКО - ЛЕСКОВАЧКЕ БУНЕ 1841. ГОДИНЕ

Власотинце је у тој буну, у локалној историографији познатој као Бојаџијска пљачка, било једно од највећих жаришта устанка. Истакнути организатори и учесници наведени су у поменутом чланку: Станко Атанацковић, Цона Видосављевић, Цека Вучковић, Цветко Куцуловић, сви из Власотинца, Илија Николић из Јастрепца и Лепоје Н. из Гара. Сврха овог прилога је упознати се са судбинама организатора и вођа устанка са посебним освртом на једног од главних иницијатора, организатора и учесника свенародног покрета на целом простору југоисточном неослобођеном делу Србије, где се бунa одиграла. Ради се о Станку Атанацковићу Бојаџији из Власотинца, о коме се више поше и зна на ширем простору него у његовом родном месту.

Ђорђе
Стојиљковић

Станко Атанацковић Бојаџија је рођен 1792. године у Власотинцу у занатској породици познатој као бојаџијска (у записнику о саслушању на питање тужиоца колико година има одговорио је: око 40 година). Одрастао је у Власотинцу али се није бавио породичним занатом већ је водио трговинску делатност, купопродајом стоке на ширем простору неослобођеног дела Балкана као и кнежевине Србије, која је у то време имала статус широке аутономије као кнежевина у оквиру Турске царевине. Био је ожењен и засновао породицу у Власотинцу. Имао је шесторо деце и то пет женских и једно мушко (према подацима из поменутог записника).

Обављајући своју трговинску делатност, имао је прилике да се састаје са разним људима слободарске оријентације у широј околини, али и Кнежевини Србији. Имао је контактенопосредно са Милошем и његовим сином Михајлом Обреновићем као симпатизер те династије у српском политичком миљеу.

Година 1840. била је изразито тешка за српско становништво у погледу положаја сељака којима су били изложени тешким материјалним наметима, одузимању имовине, малтретирању и убиствима разударених турских управитеља. Учестала убиства посебно су допринела општем опредељењу за промену стања. Станко Атанацковић, као угледан пословни човек који је у чврстој вези са народом, постао је ауторитет око кога се окупљао све већи број људи спремних за организовани оружани отпор. Узроци за такав положај у Нишком санџаку нису толико биле законске институције турског царства колико злоупотребе носилаца локалних власти. Народ Нишког санџака упорно је тражио интервенцију порте да регулише њихов положај и побољша стање. Станко Атанацковић постаје главна личност лесковачке

нахије као ауторитет за представљање народа у преговорима са централним властима за уређење односа у нахији. Неуспеси у томе нужно су водили у оружани устанак. Иницијатори устанка за власотиначко-лесковачко подручје били су поп Ђорђе Јанковић из Пољанице, Станко Атанацковић из Власотинца и Коца Цветковић Мумџија из Лесковца. Исти процес одвијао се у целом Нишком санџаку, са центром отпора у селу Каменица код Ниша, на челу са сеоским кметом, трговцем Милојем Јовановићем. Милоје и Станко имали су посебне везе и сарадњу са консултантима из Кнежевине Србије. Такође је покрет ојачао у Заплању. Добро је припремљен са широком мрежом повереника, завереника и учесника, од којих наводимо: Николу Срнаковића Срнака из Горњег Душника, Стојана Чавдара из Великог Крчимира, поп Симона из Лесковца, поп Ђорђа Јанковића из Пољанице, Стаменка Ђокића из Јастрепца код Грделице, Саву Божиновића из Врања, Младена Белопаланчанина, Јеленића из Пирота. Као главне вође и координатори прихваћени су Милоје Јовановић и Станко Атанацковић. Устанак је у неком тренутку обухватио четири јужноморавска региона: нишки, пиротски, врањски и топлички, са тенденцијом даљег ширења. Почетни успеси буне изненадили су не само Турску, већ и велике силе као што су Аустрија и Русија. Србија се држала „неутрално“ због страха да заоштри односе са Турском. Ток устанка приказан је у претходно поменутом чланку.

Завршне борбе и слом народног покрета одиграла су се у Каменици, Заплању и Власотинцу. Погибијом Милоја Јовановића у Каменици и са њим многих устаника сломљен је отпор устанка и у крви је угушена бунa, уз наставак тешких репресалија. Уместо погинулог Милоја, настале околности су као вођу истакле Станка Атанацковића, који је као такав признат од преосталих вођа на целом простору. Уз то, посебно је тражен са жељом да буде ухваћен од предводника турске војске и главног носиоца власти Нишког санџака Мустафе Сабри паше.

Немилосрдна освета отерала је српско становништво у општу пропаст. Спаљена су и уништена чита-

ва села, похарани су домови, опљачкана имовина и побијени житељи. Многи су избегли у збегове, а маса обезглављених и раскућених са покретном имовином и стоком пребегла је у Србију, у пределе око

Двадесетак заробљеника, од којих десетак устаничких вођа са Станком Атанацковићем, успело је да провали зидове апсане и пребегне у Аустрију, где су добили политички азил. У Аустрији су одржавали везу

Надгробни споменик Станку Атанацковићу на нишком старом гробљу

Алексинца. Као главни представници и руководство избегличког народа са целе територије третиранису људи из лесковачко-власотиначког руководства, и то Станко Атанацковић из Власотинца, поп Ђорђе Јанковић из Пољанице и Коца Цветковић Мумџија из Лесковца. На захтев Турске сви они су у Алексинцу били ухапшени и са њима Никола Срнаковић, Стојан Чавдар и многи други. Два месеца су провели у Алексинцу у затвору, а потом су пребачени у Београд, где су саслушавани и испитивани још два месеца. Сачуван је комплетан текст записника Станка Атанацковића са саслушања и испитавања од 22. и 30. октобра 1842. године у београдском затвору (налази се у књизи Владимира Стојанчевића, као збирка радова, у издању Филозофског факултета у Нишу, 2014. године).

са Милошем Обреновићем и кнегињом Љубицом и од њих су добијали материјалну помоћ (због промене династије у Србији, Обреновићи су боравили у Аустрији). Састајали су се и са Вуком Караџићем у Земуну који се такође залагао за њихов довољан третман.

У Аустрији су остали око две године. У међувремену је дошло до промене односа Србије и Турске. На притисак Аустрије и Русије, Турска је побољшала третман и услове живота Срба на свом подручју и амнестирала учеснике у буну 1841. године. Већина избеглица се вратила у своје крајеве, а избегличке вође у Аустрији позване су у Истанбул „на преваспитавање“, са понудом да се прикључе турском систему власти. У томе се мало успело и многи су се вратили својим кућама. Било је то 1844. године. Станко Атанацковић

се вратио у Власотинце, кратко се задржао у њему и са породицом се преселио у Ниш. Ту је радо примљен од стране Срба и сарадника из претходног времена.

Нема података шта је радио и од чега се издржавао у Нишу. Живео је још око девет година, умро је 1853. године и сахрањен је у Нишу.

На старом нишком гробљу, у јужном делу града, испод брда Горица, налазе се надгробни споменици истакнутих Нишлија, националних бораца из 19. и 20. века, међу којима и споменици завереника Нишког комитета нишке буне из 1841. године. У средишњем делу гробља, парцела 13, ред 5, број 26, налази се гробно место и споменик Станка Атанацковића, вође нишке буне 1841. године, у Нишу познатог као Станко Власотичанин.

Споменик је урађен у камену са кружним отвором у коме је крст чији се кракови продужавају ван круга и чине још три крста. Уметничку конструкцију и израду обавили су власотиначки каменоресци (то је забележено књизи „Стара гробља и спомен-гробница у Нишу,“ у издању Удружења стваралаца Ниша „Цар Константин“). У основном делу споменика записано је: 1853-зде почиваеат раб „Божин“ Станко Власотински. Споменик је 1983. године стављен под заштиту Закона.

У знак захвалности, признања и поштовања, једна улица у старом делу Ниша код Саборне цркве, у правцу железничке пруге Ниш–Пирот, од 1925. године носи назив Улица Станка Власотинчанина.

Нишка буна, коју многи у српској историографији називају нишко-лесковачка, Милојева, Срдњакова, солидно је припремана, кратко је трајала, али је уздрмала поред Кнежевине Србије и три царства: османлијско, аустријско и руско. Брутално гушење непосредно је дало негативне последице по живот српског становништва. На дужи рок њен значај и домет имају историјску заслугу која се може сумирати најкраће у следећем: прво – убрзо је Турска приметно променила услове и побољшала третман српског становништва; друго – постепено, али континуирано повлачење исламског становништва са тог, за њих несигурног, подручја; треће – комплетно подручје сва четири устаничка округа припала су Србији 1878. године на Берлинском конгресу, проглашењем Србије за самосталну државу, агреница Србије померена је до Ристовца.

Важна је напомена да је у 19. веку Власотинце дало велики допринос ослободилачким покретима и да се посебно у томе истичу два великана и то: Илија Петровић Стреља из Градишта код Власотинца у Првом српском устанку и Станко Атанацковић у буни 1841. године. Својим делима заслужују да у Власотинцу неки објекти, институције или организације носе њихова имена, јер се на тај начин показује да се историјска прошлост не заборавља.

О ЖИВОТУ ИЛИЈЕ СТРЕЉЕ ПОСЛЕ ПРОПАСТИ ПРВОГ СРПСКОГ УСТАНКА МАЛО СЕ ЗНА. И У СЕЛУ ЈАСИКА, У КОМЕ СЕ НАСЕЛИО СА ПОРОДИЦОМ, НЕМА ПУНО ЗАПИСА, НИТИ СЕЋАЊА НА ЊЕГА. ИПАК, ЗАХВАЉУЈУЋИ ХРОНИЧАРУ ОВОГ СЕЛА, САВИ МИТРОВИЋУ, УСПЕЛИ СМО ДА ДОЂЕМО ДО НЕКИХ ПОДАТАКА, КОЈИМА ЋЕМО КОЛИКО-ТОЛИКО ОБОГАТИТИ НАША САЗНАЊА.

ИЛИЈА СТРЕЉА У ЈАСИЦИ И ЊЕГОВИ ПОТОМЦИ

О Илији Петровићу Стрељи у Јасици се веома мало зна – боље речено не зна се готово ништа. Вероватно је време избрисало оно што се некада знало. Оно што се данас препричава више су претпоставке него реалне чињенице.

Прича се да је Илија Петровић Стреља родом из неког села по имену Стрелац, па отуда и његов надимак. Постоји прича да јеса својом дружином пресрео Турке који су везане људе водили из правца Трстеника. Побео је одређени број Турака, неки су се разбежали, а везане људе је ослободио и пустио да се врате својим кућама. Зна се да је 1810. године у бици са Турцима код Јасике, а потом и код Варварина, са Хајдук Вељком и Карађорђем дао огроман допринос ослобађању овог дела Шумадије од Турака.

У писаним материјалима о јасичким породицама из градског архива пронашао сам податке о његовим синовима, а затим сам добио неке податке о његовом хајдуковању и на крају о његовој погибији, тачније стрељању у Крагујевцу од стране Милоша Обреновића, тј. његових извршилаца.

Приметио сам да Стреља није био обичан Јасичанин тога времена, већ неко ко је и те како вредан поштовања. Податак када се Стреља доселио у Јасику, односно колико дуго је живео у њој пре Првог устанка, није познат, мада је у неким подацима забележен као досељеник првог реда. Поуздано се зна да је парцела коју је држао, тј. заузео, уствари купљена од породице Туфегџић, која са својим имањем са свих страна окружује Стрељину парцелу испод плаца према Морави. Стреља је највероватније купио плац у површини од једног хектара и имао је излаз, односно улаз, само са главног пута. Све ово говори да се он нешто касније и доселио. Стрељини потомци немају веће површине обрадивог земљишта, а ни шуму. Његова фамилија се није ширила, напротив – данас је остало само пар потомака.

Стреља је имао четворицу синова: Саву, Станка, Маринку и Стевана. Сава и Стеван су се презивали Илијић, док су се Маринко и Станко презивали Илић. Подаци који су коришћени нису само из градског архива, већ и из регистра података рођених од 1837. до 1938. У регистру се види да Сава и Станко немају потомство. Стеван је имао породицу, али закључно са 1898. годином, гаси му се потомство. Маринко 1846. године добија ћерку Миљу, а 1848. ћерку Милану. Милана не наставља породично стабло, тј. деца јој умиру, а Миља се удаје за Ђорђа Јовановића. Све време четворица бра-

ће живели су у заједници, што се види из архивских списака из 1831. године, где се сви заједно помињу. До истих запажања долази се и на основу пописа из 1837. године.

У списку јасичких фамилија из 1863. године нема Стрељиних синова, а на том имању пописан је Ђорђе Јовановић као носилац домаћинства. Ђорђе је био муж Маринкове ћерке, Стрељине унуке. Од тада сви потомци носе презиме Ђорђевић.

Ђорђе и Миља имали су два сина и ћерку. Од старијег сина Живана, који је рођен 1862. године, родио се син Драгомир (рођен 1886). Драгомир је имао две ћерке: Живку, рођену 1914. године и Зору, рођену 1923. године. Од Живке је данас остала унука Олгица, рођена 1958. године, чији син Ненад живи у Аустралији, а ћерка Марија у Америци.

рођеног 1900. године. Чедомир је имао две ћерке које су напустиле Јасику, а њихови потомци продали су породично имање. Тренутно је из целог породичног стабла једино Вер-ољуб остао да живи на породичном имању.

Ћерка Миље и Ђорђа Јовановића – Убавка, рођена 1874. године, удала се за Саву Митровића из Јасике. Имали су сина Љубодрага, рођеног 1903. године. Љубодраг је имао синове Миодрага, рођеног 1923. године и Животија, рођеног 1932. године.

Животије има сина Животу, рођеног 1959. године, а он има сина Данијела, рођеног 1989. године. Миодраг има синове Гордана, рођеног 1949. године и Саву, рођеног 1953. године. Гордан има ћерку Јелену, рођену 1977. године, која живи у Лозници и има три сина и сина Гордана, рођеног 1986. године, који живи у Београду.

Илија Петровић Стреља
(аутор Зоран Костић, академски сликар)

Зора, ћерка Драгомира Ђорђевића (Стрељин чукунунук), имала је два сина. Један од њих био је Миодраг Мике, рођен 1947, а преминуо 2020. године. Он има сина који живи у Трстенику. Млађи Зорин син је Верољуб, рођен 1958. године, нема породицу, није се женио.

Млађи син Ђорђа Јовановића и Миље – Трајко, рођен 1873. године, имао је сина Чедомира,

Сава има ћерку Биљану, рођену 1979. године, која има ћерку Нину, рођену 2001. године и сина Вељка, рођеног 1985. године. Они живе у Крушевцу.

Ја, Сава Митровић, рођен сам 19.1.1953. године прабаба ми је Убавка, праунука поменутог Илије Петровића Стреље. Живим у Јасици.

Сава Митровић

ИНИЦИЈАТИВА СРЕТЕНА ДИНИЋА ДА СЕ НА ТЕРИТОРИЈИ ВЛАСОТИНАЧКОГ СРЕЗА ФОРМИРА ЈОШ ЈЕДАН СРЕЗ

СРБАСТИЈИ ОД ДРУГИХ СРПСКИХ КРАЈЕВА

После Другог српско-турског рата 1877-78. године и ослобођења власотиначког краја од отоманске власти, формирана је, са седиштем у Власотинцу, административна област ВЛАСОТИНАЧКИ СРЕЗ. Током постојања подручје среза се мењало преласком насељених места из Власотиначког среза у друге срезове (из истог или суседног округа) и преласком насељених места из других срезова (из истог или суседних округа) у Власотиначки срез. Насеља која су некада припадала срезу данас припадају територијама општина Власотинце, Црна Трава, Сурдулица, Бабушница, Гаџин Хан и града Лесковца. Поред тога и сам Власотиначки срез временом припадаће различитим вишим административним областима - Лесковачком, Пиротском, Нишком округу и Нишкој области, Вардарској бановини. Срез ће постојати све до 1955. год.

Драган Д. Видосављевић

После Првог светског рата надлежни школски надзорник за Власотиначки срез, Сретен Динић, иначе познати јавни радник, књижевник - „народни просветитељ“ покренуће интересантну иницијативу да се због своје специфичности, велике територије, углавном брдско-планинског карактера, многобројности становништва и других одлика, на територији власотиначког среза формира још један срез. У вези са тим 20. априла 1921. године упућује један допис - предлог Министрима просвете и унутрашњих дела Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца:

„Господине Министре, још од 1913. године школски надзорник сам у срезу власотиначком. Од тада па до данас, ја сам обилазио сваки његов крај, приликом ревизије и отварања нових школа, проучавао његово културно-просветно и привредно-економско стање; размишљао о томе како би се томе народу, тако географски забаченом, могао олакшати и поправити живот и његов културно-просветни ниво уздигао на потребну висину. Али, после дугог искуства и рада у том срезу дошао сам до закључка, да се све то не може извести са оваквом административном јединицом какву сада представља власотиначки срез. Стога ми је част доставити Вам овај ванредни извештај са следећим прилозима и подацима, с молбом, да би сте му поклонили потребну пажњу...“

У осам тачака он затим износи чињенице о срезу и своје предлоге. Истиче да срез по величини простора и по броју општина - 21 спада у ред највећих у округу. Говори о реци Власини која готово целим својим током протиче кроз срез, а брдско-планински крај сре-

лграда и Власотинца. Та је потреба била неизбежна и сазрела још пре померања границе за ове планинске општине среза власотиначког, које су биле осуђене на далеко путовање по најгорем терену и лишене сваке културе.“

Иако тачно не помиње где би могло да буде седиште тог новог среза, његово излагање указује на Црну Трву. Наводи да је у Црној Трави (због велике удаљености од седишта среза) поред оног у Власотинцу, формиран још један Полицијски комесаријат за општине: црнотравску, рупљанску, добропољску, дарковачку и каланску. А поред њих су и поменуте три знепољске општине поднеле молбу да припадну овом Полицијском комесаријату, па би нови срез за све ове девет општине могао да се зове Знепољски.

Даље каже да није довољно само основати нови срез, већ да треба након тога приступити озбиљној организацији просвете, фи-

Сретен Динић

нансија, здравства (оснивање среске болнице).

Поред свих разлога које наводи, најјачи разлог за формирање још једног новог среза у овим крајевима је како каже национални, јер је по њему овај крај Србастији, него многи други паралелни крајеви. Вели-

ки део народа и с ове и с оне стране границе слави као домаћу славу Светога Саву Српскога Свеца, него села с ове стране - раније ослобођена. Па зар тај народ, тако Србасто ставити и даље милости и немилости сурових планина власинских?

Редни број	Имења	Део или целокупност постојеће територије	Број постојећих села	Популација пре рата у Црној Трави	Примедба
I	Варош Ниш	1832	2662		
	II Власотиначки срез				
1	Витуровац		55	10 ^{1/2}	
2	Бојаница		62	11 ^{1/2}	
3	Вољари		62	11 ^{1/2}	
4	Вресовица		88	12	
5	Брад		180	18	
6	Власотинци (дрезина)	1878	646	11	
7	Вресло		61	12	
8	Горе		288	15	
9	Глозица		38	9 ^{1/2}	
10	Градница		32	12 ^{1/2}	
11	Градско		67	12	
12	Градница	1878	62	11	
13	Губетина		10	11 ^{1/2}	
14	Дадина		68	11 ^{1/2}	
15	Дарковач		151	17 ^{1/2}	
16	Делана Бара		82	11	
17	Дејан		296	12	
18	Доброви		104	12	
19	Добро Поље		160	17	
20	Добротин		82	10	
21	Забуровац		79	16	
22	Јастребац		69	11 ^{1/2}	
23	Калпа		208	19	
24	Ковачева Бара		81	11 ^{1/2}	
25	Козаре		20	11	
26	Коломанца	1868	70	11	
27	Крвјела		22	14	
28	Крушаница	1878	220	12 ^{1/2}	
29	Вуванца		51	10 ^{1/2}	

Редни број	Имења	Део или целокупност постојеће територије	Број постојећих села	Популација пре рата у Црној Трави	Примедба
30	Логовина		108	10 ^{1/2}	
31	Лесковач		50	17	
32	Липовица		70	12	
33	Лично До		28	14	
34	Ломовица		47	11 ^{1/2}	
35	Лопушница		117	14	
36	Нова Село		87	13	
37	Орах		232	15	
38	Орашје		107	10 ^{1/2}	
39	Палојца		32	12 ^{1/2}	
40	Пекриво		26	12	
41	Преслоп		37	19 ^{1/2}	
42	Приваца		48	10	
43	Радоси		77	17	
44	Рајино Поље		45	12	
45	Рањина До		87	12	
46	Рупље		238	15	
47	Своје		114	13	
48	Свајина		114	11 ^{1/2}	
49	Страже		25	11	
50	Средар		40	13 ^{1/2}	
51	Свајина		103	10	
52	Тупаловац		26	11	
53	Црвена Јабучка	1868	220	20	
54	Црпа Бара		101	12	
55	Црнотрав		78	12	
56	Црна Трава	1879	248	18	
57	Шиваца		97	11	
		Свега	6018		

Власотиначки срез 1884. године (из књиге Краљевина Србија, Милан Ђ. Милићевић)

Привреда општине Власотинце у другој половини осамдесетих година прошлога века један је од најзаслужнијих чинилаца формирања иницијалног језгра данашње индустријске зоне Власотинца

УМЕСТО ЛЕДИНЕ – ИНДУСТРИЈСКА ЗОНА

На излазу из Власотинца према Лесковцу, одмах иза бензинске станице Југопетрол, са десне стране државног пута (тадашњег магистралног М-9), простирала се велика површина деградираниог пашњака, у народу познатог као ледина. На њој није било ни једног грађевинског објекта, а са источне, ивичне стране ледине макадамски пут је представљао симбол традиционалног у урбаној вароши. Идући магистралним путем, поглед пролазника заустављао би се у брдима с оне стране реке Власине. На том простору само би покатак птица која је, тражећи себи храну, тромо тумарала ледином, привлачила пажњу пролазника.

Драгољуб М. Станојевић

Данас се на тој некадашњој ледини налази модерна индустријска зона Власотинца, подигнута по савременим стандардима, а макадамски пут претворен је у модерну улицу која је добила назив Индустријска.

У овој индустријској зони данас послује већи број привредних колектива са око 2250 радника. Иницијално језгро индустријске зоне формирано је у другој половини осамдесетих година прошлога века, реализацијом два инвестициона програма за производњу електронских компонената југословенског и европског гиганта електронике Електронске индустрије из Ниша.

Данас поглед пролазника поменутиим државним путем, уместо некадашње ледине, испуњава модерна индустријска зона. Временом се усталила синтагма: уместо ледине – индустријска зона.

Формирање иницијалног језгра индустријске зоне је кључни интегрални део развојне политике општине Власотинце за период 1986–1990. године

Планска документа о развоју општине Власотинце за период 1986–1990. године својом концепцијом и постављеним циљевима отварају перспективу укупног развоја општине. То се заснива на стратешким правцима развојне политике општине: прво – модернизацији производног процеса и опреме постојећих привредних субјеката, друго – допуни постојеће структуре привреде општине електроником и фармацеутским и козметичким програмима као стратешким правцима и искорак ка будућности, треће – сеоском (руралном) развоју. Ове развојне правце остваривало је 25 привредних субјеката. Због изузетног значаја који су имали у остваривању развојне политике општине поменућемо неке од њих:

- Сложена организација удруженог рада (СОУР) текстилни комбинат "Власинка", основана 1955. године, са четири основне организације удруженог рада (ООУР): "Трикотажа", "Позамантерија", "Синтекс", "Ретекс" и Радна заједница заједничких послова. Запошљавала је преко 1700 радника.

- СОУР Земљорадничка задруга "ПКБ – Винарска", основана 1924. године, једна је од најстаријих задруга у Србији. У њеном саставу пословале су две основне задружне организације (ОЗО): ОЗО "Виноградар" у Власотинцу и ОЗО "Сточар" у Свођу. У оквиру ове СОУР, производњом, откупом, прерадом грожђа и воћа и производњом вина, алкохолних и безалкохолних пића, са прерадним капацитетом 1000 вагона течности, бавило се друштвено предузеће "Подруми".

- СОУР Грађевинско-индустријска радна

организација "Црна Трава", у чијем саставу су биле ООУР "Оператива" и ООУР "Механизација", са Радном заједницом заједничких послова. Запошљавала је преко 2000 радника.

- Радна организација "Милош Диманић", пројектовала је, производила и монтирала опрему за индустрију грађевинског материјала.

- Трговинска радна организација "Власина – трговина", у чијем саставу су пословале све продавнице мешовите робе у доњем делу општине (од Крушевице до Ладовице), а продавнице мешовите робе у горњем делу општине,

Председник Председништва СР Србије Петар Грачанин (у средини са капом) на отварању новоизграђене фабрике Електронске индустрије из Ниша у Власотинцу, 28. јануара 1989. године, лево: Д. Станојевић, председник СО Власотинце, Т. Младеновић, савезни секретар за рад и социјалну политику, С. Јањић, председник Скупштине ЈМРЗ, З. Јанаковић, председник МОК СКС

пословале су у оквиру ОЗО "Сточар" Свође.

- Штампарском делатношћу бавила се радна организација "Млади графичар".

- Радна јединица "Први мај" из Пирота.

- Индустрија монтажних објеката "Беско".

- Радна јединица Електродистрибуција Лесковац.

- Грађевинско-занатска задруга "Пионир".

- Индустрија грађевинског материјала – циглана "Рад", формирана 1947. године, на десној страни улице ка Шишави, касније изграђена у Батуловцу. Тих осамдесетих година прошлога века у финансијском погледу била је једна од најконсолидованијих у Србији.

Привредни колективи из Власотинца и Лесковца користили су више од 1500 милијарди старих динара акумулације "Рада" (извор: празнични октобарски додаток лесковачког листа *Наша реч*, под насловом *Власотинце у октобру 1989. године*, стр. 9).

Овај непотпуни преглед привредних субјеката општине тога времена учињен је јер је привреда општине била један од најзначајнијих чинилаца формирања иницијалног језгра данашње индустријске зоне.

Привредно-политички актив општине

У циљу успешног остваривања текућег привређивања и остваривања развојне политике општине формиран је Привредно-политички актив општине. Он је био састављен од директора привредних колектива, функционера општине и друштвено-политичких организација, члана Извршног савета скупштине општине задуженог

за привреду, секретара Секретаријата за привреду и финансије општине и шефа експозитуре Службе друштвеног књиговођства.

Рад Привредно-политичког актива координирали су председник општине (аутор овог текста) и председник Општинског комитета Савеза комуниста Зоран Младеновић. Они су обављали све екстерне послове у вези са остваривањем развојне политике (састанци, договори са потенцијалним инвеститорима, инвеститорим, појединцима и др.). У поступку реализације инвестиционог програма производње трансформатора

на "Ц језгру" фабрике "Специфични елементи" Електронске индустрије из Ниша, у појединим случајевима, учествовао је и члан Привредно-политички актива Раде Пешић, директор радне организације циглана "Рад".

Привредно-политички актив састајао се по потреби. На састанцима актива разматрана су питања остваривања текућег привређивања и развојне политике општине, са посебним освртом на проблеме и застоје у текућем привређивању и остваривању развојне политике, са циљем изналажења могућности њиховог превазилажења. На тај начин Привредно-политички актив је деловао синхронизовано, акционо јединствено, а као јединствена целина успешно је решавао све евентуалне изазове остваривања текућег привређивања и развојне политике општине и снажно доприносио остваривању ових економских процеса који су били од виталног значаја за општину.

Модел привлачења инвестиција из развијених средина

Привредно-политички актив општине, у сарадњи са надлежним општинским органима, оформио је модел привлачења инвестиција из развијених средина. Он је, од стране општине и привреде општине, обезбеђивао следеће услове потенцијалним инвеститорима из развијених средина: бесплатну локацију са свом изграђеном инфраструктуром на њој (приступни путеви, електрична, водоводна и канализациона мрежа и други пратећи објекти), учешће Републичког фонда за подстицање бржег развоја привредно

недовољно развијених подручја у затварању финансијске конструкције инвестиционих програма бесповратним финансијским средствима. Ако би неки инвеститор захтевао, зависно од квалитета програма, општина би учествовала у затварању финансијске конструкције инвестиционог програма.

Овакав модел привлачења инвестиција из развијених средина омогућила је акционо уједињена привреда општине, што се пре свега односи на Индустрију грађевинског материјала - циглану "Рад". У већ поменутом октобарском празничном додатку лесковачког листа "Наша реч", под насловом "Власотинце у октобру 1989. године", стр. 9, ст. 4 и 5, записано је:

- "Циглана "Рад" већ годинама једна је од најакмулативнијих организација у привреди власотиначке општине. Није зато случајно што су циглари до сада највише издвајали за привредни развој своје комуне. Из властите акумулације издвојена су значајна средства као помоћ приликом изградње нових капацитета из области електронике, машинства и графичке делатности."

- "Наше опредељење је да и даље помажемо развој власотиначке привреде. То су одлучили радни људи и спремни смо да новчано помогнемо сваки добар програм који би значајно нешто више за ову средину - каже Раде Пешић, директор циглане "Рад".

Са концепцијом и циљевима остваривања развојне политике општине и, посебно моделом привлачења инвестиција из развијених средина, упознати су, у пригодним приликама, надлежни државни органи, институције и појединци. Сви они исказали су безрезервну подршку конципираној развојној политици општине.

О неким аспектима развојне политике општине Власотинце, њеном остваривању и моделу привлачења инвестиција из развијених средина, аутор овог текста је, у својству председника општине Власотинце, на састанку одређеног броја председника општина, одржаног у Скупштини СР Србије 1987. године, упознао организаторе и учеснике састанка, а Радиотелевизија Београд је у свом дневнику објавила тежишна питања овог излагања (Драгољуб М. Станојевић, "Неки погледи о своском развоју", стр. 18, ст. 2, Народна библиотека „Десанка Максимовић," Власотинце, 2019).

У свом ауторском тексту Електронска индустрија Ниш у Власотинцу (часопис Наше Власотинце, број 9, јул 2021. године, стр. 17, ст. 7), директор фабрике "Колор катодне цеви" Ђорђе Стојиљковић каже: „Пословодни одбор ЕИ подржао је предлог да фабрика Специфичних елемената отвори погон за производњу "Ц језгара" за трансформаторе, који се уграђују у шасије телевизора у неразвијеној општини Власотинце, која пружа добре услове за сарадњу у изградњи. То је у складу и са подшком надлежних државних органа."

На основу свега претходно реченог створен је потребан амбијент, у којем је остваривана развојна политика општине у другој половини осамдесетих година прошлога века, захваљујући којој је формирано иницијално језгро данашње индустријске зоне.

Електроника као стратешки правац

У допуни постојеће структуре привреде општине, у другој половини осамдесетих година прошлога века, електроника је представљала значајан стратешки правац развоја привреде - искорак у будућност, који би, по свему судећи, изазове будуће економске стварности, требало да отвори ширу перспективу запошљавања младих, стручних, креативних кадрова и буде спона привреде општине са 21. веком.

У периоду од 1986. до краја 1989. године на територији општине Власотинце реализована су два инвестициона програма Електронске индустрије из Ниша, на чијем челу је био

Љубиша Игић, дипл. економиста, председник Пословодног одбора. Један инвестициони програм био је производња мрежних трансформатора на "Ц језгру" фабрике "Специфични елементи", чији је директор био Александар Ђуровић, дипл. инжењер. Други инвестициони програм, реализован током 1989. године, јесте производња металних делова за катодне цеви фабрике "Колор катодне цеви" (директор Ђорђе Стојиљковић, дипл. економиста, иначе родом са територије општине Власотинце, из села Скрапеж, а секретар ове фабрике био је Новица Илић, дипл. правник, такође родом са територије општине Власотинце, из села Дадинце).

Динамика реализације инвестиционих програма Електронске индустрије (ЕИ)

Разговори руководства општине Власотинце и руководства фабрике "Специфични елементи" о реализацији инвестиционог програма производње мрежних трансформатора на "Ц језгру" у општини Власотинце почели су крајем априла или почетком маја 1986. године у Електронској индустрији, које је организовао Миле Војводић, члан Пословодног одбора ЕИ. У име општине Власотинце у разговорима су уче-

Председник Председништва СР Србије Петар Грачанин пресецањем траке предао је на употребу новоизграђену фабрику ЕИ "Специфични елементи" у Власотинцу 28. јануара 1989. године. Десно - Александар Ђуровић, директор фабрике "Специфични елементи" и лево Слободан Јањић, председник Скупштине ЈМРЗ

ствовали аутор овог текста, као председник општине у то време, и Зоран Младеновић, председник Општинског комитета Савеза комуниста. Они су обављали све разговоре и договоре са представницима Електронске индустрије, као и са осталим субјектима у остваривању развојне политике општине. У неким разговорима са руководством фабрике "Специфични елементи" учествовао је и Радован Пешић, директор циглане "Рад", која је значајним износом бесповратних финансијских средстава учествовала у затварању финансијске конструкције инвестиционог програма производња мрежних трансформатора на "Ц језгру" фабрике "Специфични елементи".

У име фабрике "Специфични елементи" у почетном разговору учествовали су директор фабрике Александар Ђуровић, Миле Војводић, дипл. економиста, члан Пословодног одбора Електронске индустрије и Никола Петровић, дипл. инжењер машинства, руководилац РЈ Инд. инжењеринг. После првог састанка уследили су бројни састанци на којима су разматрана питања о условима реализације програма: локација погона, инфраструктура на локацији, учешће Републичког фонда за подстицање бржег развоја привредно недовољно развијених подручја у затварању финансијске конструкције програма и др.

На основу договора представника инвеститора и општине, а сагласно претходној оцени Привредно-политичког актива општине да је реч о добром програму за привреду општине и

моделу привлачења инвестиција из развијених средина, општина је у договореним роковима остварила захтеве инвеститора.

Општина је бесплатно обезбедила локацију (плац) инвеститору, фабрици "Специфични елементи" на катастарској парцели с почетка текста (одмах иза бензинске станице Југопетрол, десно од државног пута, на излазу из Власотинца), која је била у власништву ДП "Подруми" (директор Радивоје Миленковић, дипл. инж. пољопривреде). Радни људи овог предузећа једногласном одлуком су целу катастарску парцелу уступили општини ради реализације инвестиционог програма производње мрежних трансформатора на "Ц језгру"... И не само њега! У наставку дела катастарске парцеле уступљеног фабрици "Специфични елементи", 1989. године, приликом реализације инвестиционог програма производња металних делова за катодне цеви, бесплатно је уступљена локација и фабрици "Колор катодне цеви" као инвеститору. Погони ових фабрика су у непосредној близини.

На поменутој катастарској парцели - локацијама погона општина је бесплатно изградила потребну инфраструктуру: приступне путеве, електричну, водоводну и канализациону мрежу и

друге пратеће објекте. У изградњи инфраструктуре учествовале су ООУР "Механизација", ООУР "Опекатива", РЈ Електродистрибуција, ГЗЗ "Пионер", ЈКП "Водовод" а општина је плаћала део материјалних трошкова.

За реализацију инвестиционог програма производње мрежних трансформатора на "Ц језгру" фабрике "Специфични елементи", општина је до краја јула 1986. године обезбедила учешће Републичког фонда за подстицање бржег развоја привредно недовољно развијених подручја, у затварању финансијске конструкције инвестиционог програма бесповратним средствима - финансијске повољности, коју, иначе, Електронска индустрија самостално није могла да користи. У 1989. години поменути финансијску повољност - учешће Републичког фонда за подстицање бржег развоја привредно недовољно развијених подручја, у затварању финансијске конструкције програма, општина је обезбедила и за инвеститора "Колор катодне цеви".

Ради обезбеђења учешћа Републичког фонда за подстицање бржег развоја привредно недовољно развијених подручја у затварању финансијских конструкција програма, представници општине Власотинце имали су бројне састанке и договоре у Фонду са директором Миљком Филиповићем и његовим сарадницима. Ради појашњења неких појединости о програмима, у појединим случајевима са представницима општине у Фонду су били и стручњаци инвеститора.

Општина Власотинце је, на захтев инвеститора фабрике "Специфични елементи", обез-

бедила и сопствено финансијско учешће бесповратним средствима у затварању финансијске конструкције инвестиционог програма производње мрежних трансформатора на "Ц језгру". Од укупног, високог износа, 96,4 % учешћа обезбедили су радни људи циглане "Рад" (директор Раде Пешић, економиста), а 3,6 % учешћа обезбедили су радни људи РЈ Електродистрибуција (директор Вита Валчић, инжењер) и ГЗЗ

ке у вези са инвестиционим програмом производње мрежних трансформатора на "Ц језгру" и инвеститору фабрици "Специфични елементи" ставила на располагање новоизграђени погон. Инвеститор је до краја 1987. године обавио монтажу опреме. Током 1988. године обавио је пријем радника, њих 90, организовао њихову обуку и пробну производњу.

Присутнима су се обратили Љубиша Игић, председник Пословодног одбора Електронске индустрије и Драгољуб М. Станојевић, председник Скупштине општине Власотинце.

Истакавши најсрдачнију захвалност свима онима који су допринели реализацији овог вредног инвестиционог програма, председник Скупштине општине је, у име грађана општине и у своје име, упутио изразе најискреније захвално-

Љубиша Игић, председник Пословодног одбора Електронске индустрије из Ниша говори на отварању фабрике "Специфични елементи" Електронске индустрије у Власотинцу, 28. јануара 1989.

Драгољуб М. Станојевић, председник Скупштине општине Власотинце говори на отварању фабрике "Специфични елементи" Електронске индустрије у Власотинцу, стоје: З. Младеновић, Ј. Игић и С. Јањић

"Пионир" (директор Бора Ранђеловић). Пример вредан хвале и незаборава...

Други инвеститор "Колор катодне цеви" током 1989. године, када је реализован његов инвестициони програм производња металних делова за катодне цеви, није захтевао да општина учествује у затварању финансијске конструкције програма. Да је било таквог захтева општина би га, сагласно утврђеном моделу привлачења инвестиција из развијених средина, испунила.

Општина Власотинце је постављене услове од стране инвеститора "Специфични елементи" испунила у договореним роковима. После одређеног застоја у реализацији програма овог инвеститора, 24. априла 1987. године у Електронској индустрији у Нишу одржан је састанак представника Електронске индустрије и општине Власотинце. У име Електронске индустрије састанку су присуствовали Александар Ђуровић, директор, Миле Војводић, члан Пословодног одбора, Никола Петровић и С. Стојић. У име општине Власотинце састанку су присуствовали: Драгољуб М. Станојевић, председник општине, Зоран Младеновић, председник Општинског комитета СКС, Раде Пешић, директор циглане "Рад" и Бора Шушулић, директор "Беска".

Учесници састанка су потписали документ у коме, између осталог, стоји: „Да ИМО "Беско", као извођач радова на грађевинским објектима отпочне са изградњом дана 27. априла 1987. године, а сходно раније постигнутом договору у Републичком фонду за фиксну цену од 450.000.000 динара изгради објекте и стави их на располагање инвеститору у року од 3 (три) месеца од дана почетка градње" (Драгољуб М. Станојевић, "Догађај за заборав и незаборав – катастрофална поплава која се догодила на територији општине Власотинце 26. јуна 1988. године", стр. 71, Народна библиотека "Десанка Максимовић" Власотинце).

Општина је одредила Јована Печенковића, дипл. инжењера грађевинарства, за координатора послова на изградњи објекта, који је свакодневно сачињавао извештаје о току изградње, са посебним освртом на евентуалне застоје и предлогом мера њиховог превазилажења. "Беско" је, на челу са директором Боровојем Шушулићем, дипл. инжењером грађевинарства, објекат завршио пре планираног рока, што је био још један пример ентузијазма власотинчанке привреде тога времена у развоју свога места и општине у целини – пример, такође, вредан хвале... На тај начин општина је половином 1987. године у целости остварила све задат-

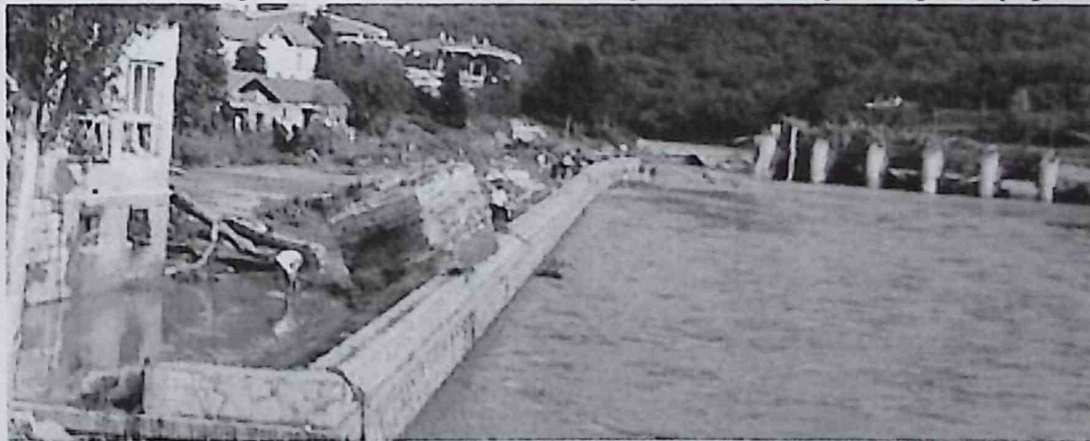
Отварање новоизграђене фабрике Електронске индустрије "Специфични елементи" из Ниша у Власотинцу

У присуству више хиљада грађана општине Власотинце, високих републичких званичника, бројних гостију из Електронске индустрије, представника привредних колектива, органа, организација и институција Јужноморавске међуопштинске регионалне заједнице, представника средстава јавног информисања, 28. јануара 1989. године, председник Председништва СР Србије Петар Грачанин предао је на употребу новоизграђену фабрику „Специфични елементи“ Електронске индустрије у Власотинцу.

сти са најлепшим жељама радним људима познатог и признатог гиганта електронике Електронске индустрије из Ниша, који су, уз помоћ шире друштвене заједнице и залагањем одговарајућих субјеката и чинилаца општине, допринели да на просторима општине Власотинце стигне и електроника, као стратешка грана технолошке револуције, изразивши и наду да ће се наставити инвестициона сарадња, која је већ отпочела и са угледним лесковачким привредним колективима „Здрављем“ и „Невеном“.

Посебну захвалност председник власотинчанке општине је упутио радним људима привреде општине, који су дали немерљив допринос у реализацији овог инвестиционог програма и били један од најзначајнијих чинилаца његове реализације.

У време реализације инвестиционог програма на територији општине догодила се највећа забележена елементарна непогода у њеној историји

Камен тежине неколико десетина тона, правоугаоних страна, зауставио се преко пута данашње "Галерије Културног центра" у приземљу хотела "Нови Земун"

У време реализације инвестиционог програма Производња мрежних трансформатора на „Ц“ језгру и укупне развојне политике општине, у другој половини осамдесетих година прошлога века, на територији општине Власотинце догодила се највећа забележена елементарна непогода у историји општине - катастрофална поплава.

Према подацима Института за водопривреду „Јарослав Черни“, проток воде коритом реке Власине при нормалном водостају износи 11,3м³/сек, максимални хиљадугодишњи проток је 1.080 м³/сек, а тог 26. јуна 1988. године, у вечерњој, а потом и у ноћној тмини, коритом - долином реке Власине протутњало је 1.600 м³/сек, што се, према хидролошким прогнозама, може десети једанпут у десет хиљада година.

У информацији Извршног већа Скупштине СР Србије о штетама од поплава које су се догодиле у јуну месецу 1988. године на југу Србије, између осталог се каже: „Оцењује се да СР Србија до сада није имала елементарне непогоде оваквог интензитета и карактера“ (Драгољуб М. Станојевић, „Догађај за заборав и незаборав“ (Катастрофална поплава која се догодила на територији општине Власотинце, 26. јуна 1988. године), стр. 110, ст. 2, НБ „Десанка Максимовић“, Власотинце, 2017).

Послератна историја Власотинца и његов динамични привредни развој мало су нам познати. Зато смо неке своје сараднике замолили да нам, пре свега на основу својих сећања, као непосредни учесници, осветле ту недовољно истражену страну завичајне историје

ФАБРИКА МАШИНА И ОДЛИВАКА "МИЛОШ ДИМАНИЋ" ВЛАСОТИНЦЕ - ОСНИВАЊЕ, РАЗВОЈ, ПАД -

Сагледан у контексту општих историјских и друштвених промена, оснивање и рад металског комплекса "Милош Диманић" посебно је занимљив. Ево исцрпног приказа једног од некадашњих руководилаца ове фабрике и сведока њеног настајања и развоја.

Ђорђе Стојилковић

Увод

Сазнавање друштвене, економске и културне прошлости Власотинца најсигурније и најверодостојније је када се заснива на валидним документима из архива који сведоче о људима и догађајима који су, у датом периоду, утицали на обликовање прошлости, а самим тим и садашњости. Чињеница је да тако сређених архива у Власотинцу нема, те да се до вредних података може доћи обрадом фрагментарних докумената у појединим предузећима или личним архивама појединаца које су сачуване од пропасти. Такође, као извор података могу послужити људи, непосредни актери догађаја који својим сведочењима и сећањима могу допринети потпунијем сагледавању прошлости. Све то односи се и на тему оснивања и развоја металног комплекса у Власотинцу, односно фабрике машина и одливака Милош Диманић. С обзиром на то да сам у једном преломном периоду развоја фабрике Милош Диманић био радник у њој, актер и сведок догађаја из тог времена, као и то што располажем подацима и сазнањима о животу и раду Милоша Диманића, желим да то забележим како би се сачувало од заборавља. Своја сећања и сазнања допуњавао сам и проверавао са људима који, такође, располажу меродавним подацима и тиме сам освежио сећања и допунио сазнања ради потпунијег сведочења. У том смислу, са захвалношћу на сарадњи, наводим имена помоћника: Костадин Коцић, Томислав Соколовић, Јован Милошевић и Драгослав Марковић.

У намери да што потпуније презентујем ондашњу стварност, свестан сам да остаје празнина са недовољно података за поједине временске периоде. Нека ово буде подстрек и позив актерима из тог времена да се наведени подаци допуне и евентуално коригују.

Историјске, економске и социјалне прилике Власотинца до оснивања Милоша Диманића

Први писани подаци о Власотинцу потичу са почетка 16. века. У турским пописима – дефтерима из 1516. и 1536. године – помињу се поименично насеобине источно од Лесковца, међу њима и Влашотинац, чији је назив етимолошки претеча имену Власотинце.

Према подацима из тих дефтера закључује се да су то била организована насеља са мешовитим становништвом, хришћанским и муслиманским, привредно активна у области пољопривреде и сточарства и са пореским обавезама према турским властима. То показује да њихово постојање датира из много ранијег периода, вероватно из доба немањихке Србије. Власотинце се није разликовало од осталих насеља, а такво обележје карактерише цео 16.

век, што потврђује попис из 1582. године. Сва поменута насеља улазила су у тимаре, а то значи да су припадала поседу који се у турском царству добијао за заслуге у рату.

Наредни период, 17. и 18. век, период је консолидованог Османског царства на Балкану и комуникацијског, међусобног повезивања разних крајева, као и са центром Истанбулом. Такође, то је период померања хришћанског становништва из места у место због честих ратова и буна, тако да су насеља мењала структуру становништва једном или више пута из економских, безбедоносних, ратних и других разлога.

Развојну вертикалу Власотинца одредили су историјски и географски чиниоци који су одиграли улогу да се временом издвоји бржим раз-

лије које и данас чине основну групуацију и важе за староседеоце Власотинца, док су придошли крајем 19. и почетком 20. века познати као досељеници.

Деветнаести век је веома значајан за привредну историју Власотинца коју остављамо професионалцима. Овде се наводе неки моменти само у мери да одсликају основно стање. Упркос ратовима и многим бунама за ослобођење, у Власотинцу се одвијају значајне привредне активности које воде напретку. Пре свега развија се трговина, локална, али и она која досеже до удаљених крајева царства. Пољопривреда и сточарство пружили су окриље трговини и занатству, најпре услужном, а затим и производном. Ствари су узајамно једна другу вукле.

Фабрика одливака и машина Милош Диманић Власотинце

војем од осталих насеља и израсте у центар подручја слива реке Власине. Смештено је у средини географског подручја са две природне целине, брдско-планинске на истоку и равничарске на западу, са благим прелазом из једног у други део и са различитим природним ресурсима који су се међусобно допуњавали. Самим тим, Власотинце је било погодно место за међусобну размену производа. Развиле се и као друмско насеље на караванском путу који спаја Јужно Поморавље са царским друмом у Горњем Понишављу, Моравску долину и Лесковац повезује, преко Црне Траве, Трна и Знепоља, са Софијом. За сигуран пролаз караванима кроз несугурно подручје, Власотинце је добило дербијски статус, што значи да је имало велике повластице у дајбинама, с тим да заузврат обезбеђује пролаз и боравак караванима са робом у транзиту и откупом на локалном терену. Власотинце је постало привлачно место за насељавање не само из ближе околине, већ и са ширег подручја, из предела Косова, Македоније, Црне Горе, Старог Влаха, Запања и других места. Ти природни и историјски фактори допринели су да Власотинце до краја 18. века израсте у варошицу коју турске власти проглашавају за административни и привредни центар у оквиру Крушевачког санџака. Од потомака досељеника до краја 18. и половине 19. века настају фами-

Трговина и каравански транспорт обезбеђују тржиште за пољопривреду и сточарство, повећава се размена, али и потрошња. Јавља се потреба за повећаним занатским услугама и производима, трговци се караванима задржавају ради одмора и ради трговине, развија се угоститељство. Шири се локално тржиште, а трговина снабдева становништво потрошном робом са удаљених подручја. Издваја се слој грађанства, плејада пословних људи из Власотинца и околине, трговаца и занатлија који шире простор и везе за склапање трговачких уговора у Запању, Знепољу, Бугарској, Турској, Космету, Црној Гори и Кнежевини Србији. Вешти власотиначки трговци досежу до Беча и Видина. Тргује се пољопривредним и сточарским производима, посебно житом, грождем, вином, ракијом и др. Досеже се до многих вашара на Дунаву. Видин је био центар за трговину између Влашке и земаља јужно од Дунава. Познати власотиначки трговац за то подручје је Стојилко из Драјинца, који се доселио у Власотинце почетком 19. века. Његови синови – наследници Стојан, Јован и Ђорђе такође су пословни људи са наслеђеном и докупљеном имовином у централном делу Власотинца. Уједно су били доследни борци за ослобођење. Један од најпознатијих трговаца Власотинца је Коста Илић Мумџија и његови наследници Петар и Сотир.

Надимак Мумџија на турском језику означава човека који се бави израдом сапуна и воска, а управо се Коста, између осталог бавио трговинском тих производа, откупом, продајом, али и сопственом производњом. И многи други издигли су се из средине и постали познати по богатству и способности у ондашњем пословном свету. Трговало се разном робом, поред оне са локалног подручја, такође и робом која се прибављала по разним панађурима у Македонији, Бугарској, из западних крајева, из Азије и Европе. Преко Видина, Прилепа и других вашара, добављала се роба као што је со, гас, стакло, порцулан, ћилимови, чоја, свила, кадифа, гајтан, намештај и друго.

Широки дијапазон роба и широко тржиште омогућили су власотиначким трговцима да остваре велике профите и завидно богатство у новцу и некретнинама. До ослобођења 1878. године, углавном су се бавили трговином, али су у другој половини века приступили куповини земљишних поседа од Турака који су полако напуштали подручје. Крајем 19. века, после ослобођења 1878. године успостављена је граница са Бугарском, смањено је и изгубљено завидно пословно подручје. То је допринело оријентацији ка производном занатству и улагање у прве индустријске погоне. До почетка 20. века снажно се развија занатство и формирано је више занатских еснафа и то: обућарски, зидарско-дунђерски, столарско-пинтерски, трговачки, хлебарски. За нашу тему од значаја је ковачко-поткивачко-пушкарско-казанџијски еснаф. Тај еснаф обухвата и занатлије лимара, кубеџија, бравара, механичара и других из металског комплекса. Основан је 1884. године и окупљао је 52 занатске јединице до 1900. године.

Одмах после ослобођења, Власотинце је проглашено за варошицу, а 1882. године петак је проглашен за дан пазара, који се одржавао у данашњем центру града.

Оснивају се финансијске организације и то Прва власотиначка задруга за помоћ и штедњу 1895. године. Главни оснивач је Коста Илић Мумџија. Прва трговачка банка као акционарско друштво основана је 1905. године а главни акционар је трговац Таса Валчић. Основана је и Банка акционара Димитрија Станковића, Петра Горуновића, Захарија Стаменовића и др. Све те финансијске организације кредитирале су занатске радионице, али и сељаци. Акционари су остваривали велике зараде, цветало је зеленаштво, позајмице су давале онима којима су биле нужне са каматом до 6% месечно. Нарасла је разлика у имовном стању и формира се слој сиромашних и слој богатих капиталиста. Школују се деца богатих у земљи и иностранству. Неки од њих су отишли трајно из Власотинца, али се са њима одливао и капитал у развијене средине. Они који су се враћали, унапређивали су средину и подизали општи ниво културе и писмености. Почетком 20. века основане су школе, а 1918. године настала је болница, 1924. године ветеринарска амбуланта, а средњошколска настава је почела 1929. год..

Власотиначки капиталисти стечени капитал улагали су још у време Турака у производно индустријске компаније ван Власотинца и то у Лесковцу, Нишу и Београду. У Власотинцу се, такође, појављују индустријски погони који до Другог светског рата представљају окосницу привредног потенцијала. Основана је гајтанара у селу Козаре 1890. године, први млин на Власини 1893. године, који је дограђен 1895. године. Оснивачи млина су Гаврило Поповић и Прокопије Црниловић. Године 1912. у млину је уграђен генератор за напајање млина али је и осветљавао Власотинце. Расадник за воћарство и виноградарство основан је 1901. године. Текстилна радионица Лабуд основана је 1922. године. У међуратном периоду формиран су значајни прерађивачки капацитети, као што је Доњи подрум, основан 1929. године, Горњи подрум из 1937. године. Главни оснивачи подрума су Јован Димитријевић и Милан Валчић. Подигнуте су циглане 1935. и 1937. године а

исте 1937. Године, Воја Поповић гради млин на електрични погон. Те године изграђена је електрична централа у Манастиришту. Било је и других привредних субјеката, са поменутих и непоменутих акционарима, чије би нас набрајање сувише удаљило од главне теме. Свакако на основу свега наведеног можемо закључити да је Власотинце са крајем 19. и почетком 20. века израсло у производно-трговински, административни и културни центар и као такво дочекало Други светски рат.

Недалеко од Власотинца, на 15 километара, узводно, током реке Власине до њене десне притоке Лужнице, а онда још 5 км правцем ка Пироту, са леве стране налази се насеље Велико Боњинце. Смештено у источном делу Запаљске висоравни где се укрштају путеви који повезују Лесковачку котлину и Власотинце са Горњим Понишављем и царским друмом Ниш-Софија-Истанбул, као и пут који повезује Ниш преко Запаља са Црном Травом, онда са Знепољем и Трном на истоку, а са Ћустендиллом на југу. Овакав положај Великог Боњинца одредио је развојни пут у дугом историјском трајању. Слично Власотинцу, Велико Боњинце је живело ослањајући се на пољопривреду и сточарство, са слабијим условима за воћарство и виноградарство. Скромни природни услови упутили су

која превазилазе оквири уже околине, а са школовањем потомака шири се опсег пословања на просторе целе Србије и Југославије, повремено и Бугарске.

Према броју становника, привредној активности и културним традицијама на простору између Власотинца, Ниша, Пирота и Црне Траве није било значајније насеобине од Великог Боњинца.

У периоду између два светска рата, Боњинце и Боњинчани били су познати по својим занатским радњама широм ондашње Југославије. У првом плану биле су то содаџијске радње и вуновлачаре, али и по пласирању стеченог капитала у грађевинарству и цигларству. У почетку су то биле радње са основним ослоном на Боњинце и привременим активностима ван Боњинца. Временом, Боњинчани у тим својим дислоцираним производним објектима почињу да раде са породицама, где потомство одраста у новој средини и у њој трајно остаје. Посебно је значајно улагање имућнијих у изградњу циглана – рингова на простору Србије и шире. Према стању пред Други светски рат, Боњинчани су поседовали 40 циглана – рингова, територијално распоређених на следећи начин: у Србији 28, од тога на Космету 5, у Македонији 4, у БиХ 2, и Бугарској 6.

Управни одбор фабрике "Милош Диманић" из 1961. године. Стоје: Божидар Пејчић, ?, Здравко Тричковић, Тома Цонић, седе: Драгољуб Марковић, Ђорђе Марјановић (директор) и Тома Ранчић

становништво на допунску делатност печалбарења у области грађевинарства и цигларства, што је временом прерасло у производно занатство и предузетништво. Развојем караванског транспорта и трговине у време турске владавине, Велико Боњинце добија на значају због свог положаја на раскрсћу путева. Ради безбедности каравана, од турске власти добија дербеџијски статус, што подразумева повластице и самим тим погодности за развој трговине, угоститељства и занатства. Као залеђе, било је упућено на Власотинце и увек су били развијени пословни и фамилијирни блиски односи. Околна села, на ободу заравни такође су упућена на Велико Боњинце, те оно постаје привлачно за досељавање. Крајем 19. века израста у центар за околна села и почетком 20. века, нарочито између два светска рата, Велико Боњинце има 3500 становника. Постало је насеље са карактеристикама варошице, са трговинским и занатским радњама, ушореном улицом са црквом, поштом и са административним надлежностима у оквиру власотиначке административне целине. У том периоду израста слој грађанства са значајним имовинским и финансијским средствима

Најпознатији акционари биле су фамилије: Станковић, Пејчић, Вељковић. Лозанић, Соколовић, Ранђеловић, Стојилковић, Крстић, Здравковић и друге. Истичемо посебно три циглане које су у вези са нашом темом: у Житковцу – оснивач Никола Соколовић у Власотинцу две циглане – оснивачи браћа Ранђеловић и Стојковић; две циглане у Лесковцу – оснивачи Младеновић, Михајло Соколовић и Илија Бејаз у једној и Рафајловић и Бејаз у другој. Илија Младеновић био је Власотинчанин, имао је пекару која је изгорела у пожару. Преселио се у Боњинце, где је оженио, а наставио са пекарским радом и с њим стекао значајан иметак. За време рада у Власотинцу производио је симите и продавао носећи их улицом у корпи са најавом: Бејаз симити, што преведено са турског језика значи свежи симити. По томе је добио надимак Бејаз, по коме је остао доживотно познат.

У самом Боњинцу постојало је више ковачких радњи. Међу њима се истицала и, за нашу тему значајна, ковачка радња Милорада Станковића, касније учесника рата трећег позива – солунца. На солунском фронту спријате-

лио се са добровољцем Чехом из Брна. Пријатељство је настављено после рата и прерасло је у пословну сарадњу. Чех је био образовани ливац и имао своју фабрику одливака са погоном за обраду лива и израду машина за цигле. Омогућио је Милораду да научи занат у Брну, техничку помоћ и прође обуку радника ради отварања ливнице. Најпре је отворена у Лесковцу као развијеној средини са електричном струјом које у Боњинцу није било. Радници су били из Лесковца и Боњинца, међу њима и Милорадови синови Тихомир и Радисав. Успешно су освојили производњу и вршили услуге цигланама у одржавању опреме. Милорад је умро 1925. године а послове су наставили синови. Израсли су у способне мајсторе за ливење и обраду одливака, као и за браварске и машинбраварске послове. Продаја робе и услуга углавном је вршена са наплатом уз почек. Иста ситуација је била и са цигланама у Бугатској, уз менично покриће за наплату. Све је ишло добро до настанка кризе у Бугарској. Лев је девалвирао, менице су биле обезвређене, па и ненаплативе. Ливница је банкротирала. После неколико година, од преостале опреме и набавком нове, Тихомир и Радисав су 1935. године отворили фабрику одливака са браварским и машинбраварским погоном у Боњинцу под називом Браћа Станковић. Тада је прорадила и електрична централа на реци Лужници. У фабрици

промена јесте друштвено власништво и друштвено управљање средствима за производњу. Уследиле су прва и друга национализација, којима је извршена трансформација приватног власништва у државну својину у свим гранама делатности осим пољопривреде и дела услужног занатства. У Власотинцу су национализоване индустријска предузећа и трговина, а сва имовина прешла је у државну својину. Осим национализованих предузећа, одмах после рата основана су и нова, државна од стране Министарства индустрије Народне Републике Србије. У Власотинцу је 1946. године основано средско државно предузеће за производњу цигала и олучног црепа Рад. Исте године, у оквиру раније основаног Народног магацина, организован је столарски погон са око 20 радника, који је радио у просторијама северно од данашњег Трга Драгољуба Петковића Столета, у којима је касније основано текстилно предузеће Милка, а данас су на тој локацији трговачки центри и продавнице. Дана 27. априла 1948. године оформљен је Срески државни занатски комбинат Милош Диманић. Комбинату су прикључене неке постојеће радионице металске струке са занатлијама и власницима радњи бивших, раније поменутих, еснафа, који су проценили да је у новим условима сигурнија егзистенција у државним предузећима. Приватни сектор је у то време кампањом и пореским мерама гушен. У

зована имовина фамилије Сеизовић, која се налази са десне стране на почетку улице садашњег назива Васа Чарапић, са улазом из главне улице – Улице 12. бригаде. Простор су чинили приземље и спрат. У приземљу је била служба, а на спрату директор. На спрату је било још 4 или 5 стамбених просторија у којима су становали радници предузећа преузетих из Боњинца, али и примљених свршених квалификованих радника Школе ученика у привреди ШУП у Власотинцу, међу њима и Драгослав Марковић из Липовице, који је ступио на рад одмах по завршетку обуке. Улаз у двориште био је из Улице Васа Чарапића а у дворишту су биле поткивачка и ковачка радионица са познатом ковачком ватром.

Опрема преузета од предузећа Браћа Станковић монтирана је на плацу фамилије Бошковић и комшија, источно од Трга Драгомира Петковића Столета, у објектима који више не постоје, на углу где се улица од трга издваја у правцу потока и чесме зване Бука. Улица данас носи назив Ђура Ђаковић. Простор је имао два прилаза, из главне Улице 12. бригаде и из улице Ђура Ђаковић. Опрема се састојала од већег броја машина радилица, стругова, рендисалки, бушилица, маказа са сечење лима и других пратећих алата и уређаја. Настављена је производња машина за сечење пуних цигала 12 x 24 cm, тзв. пужна преса, fi 350, са пратећим прибором и револвер пресе за фалцовани цреп. Вршене су поправке и сервисирање цигларске опреме као и друге производне услуге. По сведочењу вишег ковача из Гложана, Петра Алексића, будућег радника Милоша Диманића, њему су у том погону обрађиване осовине за дрвена рабацијска кола која је он окивао. У шупама у истом дворишту били су смештени лонци за топљење обојених метала, вероватно преузетих из ливнице Браћа Станковић, као и квалификовани радници за ту сврху. Ливени су бронзани елементи, али сиви лив није био присутан. Главни мајстор за ливење био је Драги Стојановић са сином ливцем, који је тај занат изучио у иностранству, али је прерано умро.

Први директор предузећа „Милош Диманић“ био је Ђорђе Младеновић звани „Челик“. Био је то кадар из рата и револуције, упоран и отресит човек, успешно је водио предузеће али не дуго. Са сином Рачетом идеолошки и политички се определили за Информбиро, као такви ухваћени су на састанку са страним службама у неком планинском селу 1949. године, затворени и осуђени. По одслужењу казне на Голом Отоку син Раче се вратио кући а старом „Челику“ се губи траг.

Наредних година мењала се организација и физиономија предузећа а са тим се мењала и структура радне снаге и руководства. Десетак наредних година егзистирала је хетерогена производња уз тенденцију да се сужава производни програм и реконструкцијом обезбеђују услови за развој. Од 1952. године напуштају се ковачки и други слични послови а Комбинату остају металопраћивачки, столарски, браварски и лимарски. Производња и сервисирање цигларске опреме добија на значају. Главни носиоци производње у том послу били су преузети радници из Великог Боњинца. Међу њима су се истicali Станко, Рајко и Профир Илић којима се касније придружио и Гаја. Имали су значајну улогу у обуци нових радника. Гаја је био на гласу као главни мајстор за стругарске послове на дреблангу а Профир као свестрани познавалац на свим машинама. Број радника је нарастао на седамдесет.

После национализације и пресељења фабрике у Власотинце браћа Станковић су отворили нову малу радионицу у Боњинцу те су се многи радници из Милоша Диманића вратили у ту радионицу. Радња је радила до 1955. године и утопила се у новоосновано предузеће „Балкан“. Профир и још неколицина трајно су остали у Власотинцу. Браћа Станковић Тихомир – Тима и Радисав – Диса радили су у „Балкану“. Ту су, по завршетку техничке школе у Нишу, ради-

Управна зграда и колектив предузећа „Милош Диманић“ из 1962. године

су поново радили искусни радници из Лесковца и Боњинца који су већ били у фабрици у Лесковцу. У интензивној сарадњи са Чешком и Немачком, браћа су развила, поред ливачких послова, производњу цигларске опреме. Послови су се међусобно допуњавали. Фабрика је радила успешно и за време окупације у Другом светском рату, са цигланама у Бугарској такође. У послератни период ушла је пуним капацитетом. Најважнији производи за циглане јесу одливци за кућишта канала (касље) на ринговима и производња машина за сечење цигала, тзв. пужна преса, профила 350 и револвер преса за производњу фалцованог црепа, као и уређај за олучни цреп. Уз то, производила је све пратеће алате и опрему за унционисање процеса рада у цигланама. Био је то напредак у односу на ћерамицијски посао ручним радом. Мрежа формирана од стране фабрике Браћа Станковић, са цигланама основаним од стране акционара из Боњинца, показала се успешном, са изгледима за развој на широком тржишном простору.

Оснивање, развој и пад „Милоша Диманића“

Завршетком Другог светског рата у држави је настала нова ситуација. Прокламован је нови друштвени поредак, социјалистички друштвени поредак, нови политички систем и нови привредни систем. Темелјна идеолошка одредница тих

новом предузећу формира се колектив у коме се обављају лимарски, ковачки, машинбраварски, механичарски и слични послови. Створен је конгломерат хетерогене производње са основним средствима који се састоји од ручног алата и скромних уређаја за ручну производњу и пружање услуга. Ускоро долази до јачања и проширења делатности. У томе су главну материјалну основу и темељ предузећа представљала опрема и основна средства национализоване фабрике машина и ливнице Браће Станковић из Великог Боњинца. Велико Боњинце је 1947. године новом територијалном организацијом припало Власотинцу и са њим чинило јединствену административну целину среза власитиначког. Одлуком среских органа власти, комбинату Милош Диманић прикључена су основна средства и целокупна имовина фабрике Браћа Станковић и све то је пренето у Власотинце. Пресељени су опрема и уређаји комплетне машинске радионице са техничком документацијом и са већим бројем квалификованих радника. Техничко и материјално наслеђе фабрике Браћа Станковић било је почетно и основно наслеђе са којим се кренуло у делатност израде и ремонт машина за циглане у комбинату Милош Диманић.

У то време, комбинат Милош Диманић није имао сопствени пословни простор. Хетерогена производња и службе смештени су по читавом граду у приватним зградама. Управа и директор били су у кући чија је једна половина национали-

ли и њихови синови Томислав и Тина. Године 1959. несрећним случајем Тихомир гине приликом утовара робе и долази до конфузије. Диска напушта „Балкан“ и отвара своју радњу у Свођу. Син Тина одлази у ЕИ Ниш а Тома 1960. године долази у „Милош Диманић“. Доласком значајно га кадровски појачава као школован и практично искусан радник у производном и организационом смислу.

У педесетим годинама у комбинату „Милош Диманић“ одвијали су се интензивни и важни догађаји од значаја за даљи развој. Године 1955. формира се погон ливнице сивог лива и обојених метала. Изграђен је објект ливнице од 450 м² на локацији изнад новог гробља, са леве стране пута који води ка Батуловцу. Руководилац ливнице био је Миле Ристић. Објект за механичку радионицу изграђен је 1957. године као и управна зграда на истој локацији где и ливница. Извршено је пресељење опреме за механичку обраду из приватног објекта. Наредне 1958. године издваја се столарски погон и оснива посебно предузеће „Беско“. Конституише се браварски погон као организациони део у комбинату, најпре у подруму земљорадничке задруге, а 1960. године усељава се у новоизграђени објект од 600 м² у наставку објекта механичке радионице. Руководилац погона бравара био је Мирчић, веома цењен од радника као способан и упоран мајстор. Он је у „Милош Диманић“ дошао и унео комплетну своју браварску радионицу са опремом и радницима. Заслужан је за развој браварског погона. Његов помоћник био је Драгослав Марковић који је имао задатак да браварско искуство и мајсторство организовано преноси новим радницима. Године 1963. шеф погона Мирчић одлази из предузећа а замењује га Драгослав Марковић. Руководилац укупне производње у комбинату био је Кубињец, такође и он те године напушта „Милош Диманић“ и одлази у Крагујевац. У истом објекту смештени су и лимарски послови а руководилац лимарског погона био је стари мајстор, Чеда Герза. Руководилац погона механичке обраде од 1960. године је Тома Станковић.

Сви поменути објекти, у недостатку финансијских средстава грађени су ударнички добровољним радом запослених радника од материјала порушених објекта. Било је то време ентузијазма и несебичног залагања радника за напредак предузећа. Тиме су погони са разних локација груписани на једном месту. Увећао се обим производње и радна снага и „Милош Диманић“ постаје право индустријско предузеће. Врши се нова регистрација и 1960. године добија адекватан назив „Метална индустрија Милош Диманић“ Власотинце.

Од оснивања Комбината 1948. године било је честих промена директора. После Ђорђа Младеновића Челика дужност директора обављао је демобилисани кадар из војске, власотинчанин пореклом, а пре тога боравио је у Грчкој. Вратио се у Власотинце са супругом гркињом и о њему има мало података. После њега дужност директора преузима Врбан Стаменковић, кадар који је у Власотинце дошао са припајањем Великог Боњинца, као бивши секретар Општине. На дужности остаје до поновне поделе предузећа 1958. године. До те године, до издвајања столарског погона, Блашко Видосављевић је континуирано био на дужности заменика директора комбината „Милош Диманић“. Од издвајања он преузима дужност директора новог предузећа „Беско“, а од тог времена дужност директора „Милош Диманић“ обавља Стојанча Манчић, правник из Власотинца. У његово време до 1961. године, од стране општинског руководства покрене се иницијатива преко републичких органа да се у Власотинцу реализује нека значајнија инвестиција, у складу са важећом политиком бржег развоја неразвијених општина у Србији. Иницијатива је подржана и задужено је Удружење за машиноградњу „Машино унион“ из Београда да припреми програм реконструкције и проширења „Милоша Диманића“ с тим да то буде ослоњено на програм предузећа „Иво Лола

Рибар“ из Железника код Београда. Имало се у виду да се „Милош Диманић“ са инвестиционом изградњом припоји фабрици „Иво Лола Рибар“ што је за Власотинце много значило. Фонд за развој неразвијених општина, као инструмент за реализацију одлука Републике о коришћењу државних средстава, добио је усмерење да са руководством општине Власотинце усагласе даље активности..

Инвестиционим програмом који је урађен 1963. године, предвиђена је изградња нове фабрике за производњу машина за обраду метала деформацијом и то фриксионих и ексцентар преса разних величина и капацитета према процењеном тржишту у земљи али и за извоз. Планирана је преорјентација постојеће производње и проширење капацитета, изградња нове производне хале, нова опрема, уклапање постојеће радне снаге и пријем нових радника. Општина је обезбедила локацију на простору у наставку од постојеће до главног пута

Управна зграда и колектив предузећа „Милош Диманић“ из 1963. године

Власотинце Лесковац. За финансирање изградње и набавку основних средстава до висине предрачунске вредности планирана су државна средства преко Фонда и банкарска средства уз значајно учешће из сопствених извора инвеститора, што је била слаба тачка јер тих средстава није било. Упоредо са припремом инвестиције решавано је и питање кадрова који ће носити процес изградње и будућу производњу. Од постојећих техничара двојица су упућена из радно односа на студије машинства а то су Бранко Станковић и Властимир Ђокић. Од половине 1963. године до половине 1964. године формирана је техничка служба као окосница конструкционог бироа и техничке припреме производње. Тома Ранчић, машински техничар из Власотинца вратио се из Фабрике дувана Ниш са значајним искуством. Јован Милошевић, машински техничар из Скрапежа вратио се у родни крај такође са стеченим искуством. Међу првима са вишом машинском школом запослени су Хранислав Стефановић и Михајло Андрејевић. Техничку службу међу првима су такође сачињавали техничар Макса, инжењер са вишом школом Стева, технички цртач Бора Димитријевић. Надаље је та служба јачала пријемом нових дипломираних инжењера и техничара током 1964. и 1965. године. Осим тога примљена су три дипломирана економиста: Душан Динкић, Аца Цветановић и Драгиша Јанковић. Стојанча Манчић је најавио да се ускоро сели за Београд, па је 1962. године именован нови директор Томислав Станковић, машински техничар који је у предузећу водио производњу цигларске опреме, иначе један од власника досељеног предузећа „Браћа Станковић“ из Великог Боњинца. Као појачање за послове развоја, општински органи су упутили Ђорђа Марјановића са задатком да формира групу од три члана који ће се бавити инвестиционом изградњом. Било је то само прелазно решење јер је Марјановић најавио намеру да се у догледно време сели за Ниш. Од предходно примљених економиста прва двојица су такође

напустила предузеће а Драгиша Јанковић, по повратку из војске, засновао је радни однос у предузећу „Синтекс“. Тражило се допунско решење уз помоћ општинског руководства и као део тог решења био је предлог да ја Ђорђе Стојилковић из текстилног предузећа „Власинка“ пређе на рад у предузеће „Милош Диманић“.

Дајем неколико података о себи (аутор овог текста). Рођен сам 1937. Године у Скрапежу, селу удаљеном око 6 километара од Власотинца. Основну школу завршио сам у родном селу а нижу и вишу гимназију 1956. године у Власотинцу. Био сам полазник друге генерације новоосноване власотиначке гимназије. Економски факулте завршио сам 1960. године у Скопљу. Почео сам да радим, као стипендиста, у Среском одбору Сомбор на пословима у Заводу за продуктивност рада. Убрзо по укидању среза у Сомбору ослобођен сам обавезе по основу стипендирања, вратио сам се у завичај. Било је то по вољи фамилије али и по наговору

друштвено политичког руководства Власотинца с циљем да се домаћи кадрови задрже у сопственој средини. Распоређен сам у сектору привреде Скупштине општине. Начелник сектора био је Томислав Величковић. Њему сам захваљан за несебичну подршку и помоћ на пословима који су били драгоцене искуство у будућем раду.

Од септембра 1961. године био сам на одслужењу војног рока у школи резервних официра у Билећи. По повратку, септембра 1962. године, запослио сам се у Текстилном предузећу „Власинка“, по позиву директора Аце Петровића, веома агилног привредника и друштвено политичког радника који се бринуо за обезбеђење нових кадрова. Била је то за мене прилика да упознам пословање привредног предузећа, а безрезерву подршку имао сам од мог предходника на радном месту руководиоца планско аналитичке службе, економисте Јована Миљковића. Био сам задовољан са радном средином и рачунао сам да се ту на дужи рок задржим. Међутим, директор Петровић позвао ме је једног дана да заједно идемо у Општински комитет Савеза комуниста на састанак и објаснио ми о чему се ради. Сачекали су нас секретар општинског комитета Блашко Видосављевић и организациони секретар, Светислав Спасић. Они су најодговорнији за кадровску политику Општине. Упознали су ме са предлогом да из „Власинке“ пређе у радни однос у „Милош Диманић“ због неодољне потребе инвестиционе изградње. Нагласили су да се на мене рачуна као дипломираног економисте али и као члана Партије (био сам члан Партије од средњошколских дана, од 1955. године) за одговорно прихватање обавеза. Прихватио сам предлог.

Наредног дана у предузеће „Власинка“, стигао је захтев из „Милоша Диманића“ о мом преузимању (институт преузимања је законска форма за пријем радника без конкурса).

ПЕДЕСЕТ ГОДИНА ОД СМРТИ НАЈМОЋНИЈЕГ ЦРНОТРАВЦА ТИТОВЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Саша З. Станковић

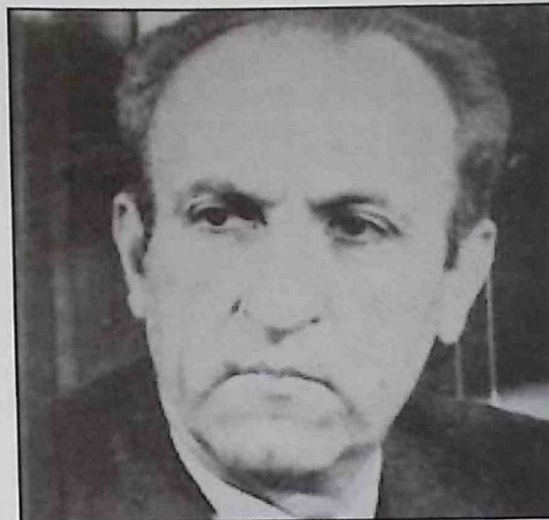
Милентије Поповић је рођен 7. јула 1913. године у Црној Трави, где је завршио и основну школу. Одрастао је у угледној породици из махале Попови, названој по попу Анђелку, који се доселио почетком 19. века. Милић, поп Анђелков унук, оженио се Евгенијом (Геном) са којом је имао три сина (Милентије, Миодраг и Миливоје) и три кћери (Ћирка, Ратка и Зора). Милић је после Првог светског рата постао чувени предузимач и власник неколико вишеспратница у Београду.

Милентије је завршио гимназију у Лесковцу, а касније Технички факултет у Београду поставши саобраћајни инжењер. После смрти оца Милића (1936) породица се окренула комунистима. Милентије је био члан Комунистичке партије Југославије, а Миодраг је хапшен због растурања летакa и учешћа у демонстрацијама. Уочи самог рата најмлађи брат Миливоје је дао око милион динара као свој поклон КПЈ, након што је мајка Гена продала једну од њихових зграда у Београду. Он је заробљен после битке на Сутјесци као „тифусар“, па одведен у Јасеновац, а априла 1945. је погинуо у 21. години приликом пробоја из Јасеновачког логора. Кад је Гена рекла Милентију за смрт најмлађег сина, он је рекао: „Што се предао, рђа једна“. После рата међу комунистима се причало да је онај новац Поповића поклониле партији најстарији брат Милентије. Укупно у Другом светском рату погинуло је 13 потомака попа Анђелка, што по женској, што по мушкој линији. Све је ово записано у књизи Голуба Добрашиновића „Професор Миодраг Поповић“ из 2000. године.

Резолуција Информбироа донела је раскол у породици Поповић. Једни су били за Тита и његову партију, други, резервисани од раније према њему, били су критички расположени. На јесен 1949. Миодраг бива ухапшен и спроведен на Голи оток. Милентије, тада већ угледни члан КПЈ, не само да није лично помогао млађем брату, него је забранио Миодраговом директору да му помогне, рекавши: „И ти си исти кад га браниш“. После осуђене казне млађи брат је отишао код Милентија на помирење, али после тог разговора Миодрагу је било још горе, те је завршио на Психијатријској клиници. До краја живота памтио је Милентијеве речи: „Где почиње политика, престаје етика и хуманост“. Миодраг је касније залечио депресију и вратио се студирању књижевности, постао је и професор Филозофског факултета, који је некад градио његов отац Милић. Умро је 85. години живота у Београду 2005. године, а по његовим књигама и данас студенти изучавају српски романтизам.

С друге стране, Милентије је на почетку Другог светског рата остао у окупираним Београду и учествовао у организовању оружаних акција и диверзија. Касније је обављао дужности руководиоца Политодјела Четврте пролетерске црногорске ударне бригаде и политичког комесара Официрске школе при Врховном штабу НОВ и ПОЈ, био је већник на Другом заседању АВНОЈ-а... После рата је биран за министра спољне трговине у Влади ФНР Југославије, министра финансија, члана Савезног извршног већа, председника Савезне скупштине СФРЈ, од 16. маја 1967. до 8. маја 1971. Био је у браку са Маргом Поповић, али нису имали потомство. Милентијево име носи више културних и образовних установа, улица и месних заједница у Србији. Као што се може видети његова политичка каријера је

Милентије Поповић је умро 8. маја 1971. као председник Савезне скупштине у СФРЈ, што значи да је у политичкој хијерархији заузимао друго место, одмах иза маршала Тита. Сахрањен је у Алеји заслужних грађана и постхумно одликован Орденом јунака социјалистичког рада. Његова изненадна смрт је шокирала јавност, јер је било чудно да му у 58. години живота нису могли помоћи ни врхунски лекари са Војномедицинске академије, а неке тајне су откривене тек деценијама касније.

Милентије Поповић

ишла узлазном путањом од рата све до смрти.

Током 70-их и 80-их година 20. века Милентијеви чланаци и књиге о економским проблемима и развојку социјализма се пручавају на факултетима. Међутим, почетком 90-их лик и дело Милентија Поповића постепено падају у заборав. Прво су многе средње школе избациле из свог назива његово име и презиме, нпр. у Смедереву, Пироту и Власотинцу... Остао је стари назив техничке школе у његовој родној Црној Трави. После 2000. године јавно се говори и о његовој улози у страдању грађанске класе после Другог светског рата у Србији. Кулминација незадовољства је била 2014. када су у лесковачком насељу Дубочица непознати вандали оскрнавили споменик Милентију Поповићу, тако што су на бисту навукли црне кесе за смеће и излепили плакат са паролом: „Нећемо споменик и улице комунистичких убица“.

Споменик Милентију Поповићу
У Власотинцу

Те године је изашла из штампе књига Пере Симића „Броз против Тита“, где се објашњава под каквим околностима је изненада умро Милентије Поповић. До тада изакулисне радње из пролећа 1971. биле су познате само добро упућенима.

„Тог дана, 8. маја предвече, у Београд се из Сарајева, са Другог конгреса самоуправљача Југославије, вратио председник југословенске скупштине Милентије Поповић, који је у политичкој хијерархији Југославије заузимао друго место, одмах иза маршала Тита. Чим је ушао у кућу јавно се свом пријатељу, представнику Србије у Извршном бироу Председништва Савеза комуниста Југославије Мијалку Тодоровићу, да му пренесе лоше вести које носи из Сарајева. Неколико минута касније нашли су се у Клубу савезних посланика на Дедињу, а кад је са

својим саговорником поделио мучнину онога што је од Тита чуо у главном граду Босне и Херцеговине, Поповић и Тодоровић прелазе у оближњу биоскопску дворану. Иако је седео поред њега, Тодоровић није приметио да се са Поповићем дешава било шта необично. Једино му се у једном тренутку учинило чудним што се потпуно примирно, а кад је дотакао његову руку, да провери да ли је све у реду, она је већ била хладна. Титовом номиналном заменику први је притекао у помоћ најпознатији југословенски кардиохирург, начелник Војномедицинске академије у Београду, др Исидор Папо, који се случајно затекао на филмској пројекцији. Убрзо је стигла и мобилна екипа Војномедицинске академије, која је Поповића превезла на Војномедицинску академију, али помоћи није било. Очајнички покушаји лекара да га спасу окончани су око 22.30 часова“, записао је Перо Симић.

Истог дана у Загребу се славило двадесет и шест година ослобођења од фашизма, а грађани су помињали хрватску државност и сувереност, тражили децентрализацију и демонтажу савезних југословенских институција. То је једна од битних епизода периода у историји названог Маспок односно Хрватско прољеће.

Два дана раније Тито је у Сарајеву заказао састанак Извршног бироа Председништва СКЈ без представника Србије. Тито се жалио на нелојалност водећих људи Србије и на отпоре који стижу из Београда према његовој и Кардељевој иницијативи за даље уставно демонтажу југословенске федерације. Кад се појавио Милентије Поповић, који је тих дана говорио како се Тито не понаша према њему као према заменику, већ као према шефу протокола, Броз је био још оштрији: „У Београду је центар контрареволуције!“

На састанку у Сарајеву Тито је припремао јавност за чистке либералних политичара у Србији као противтежу за обрачун са хрватским националистима, иако су оптужбе на рачун српских политичар биле лажне. Три године касније донет је чувени устав, којим је омогућено јачање самосталности република и покрајина, а аутономне покрајине Војводина и Косово су добиле статус ск-оро исти као републике. Већи-на се салаже да је Устав из 1974. био увод за распад Титове Југославије.

Милентије Поповић је као искусни политичар видео шта се спрема, па су га лажне оптужбе и лично погодили, јер он је остао веран Титу и партији чак кад је требало да одбаци и своје најрођеније. По свему судећи њега је само смрт спасила од смене, иако је 13 његових рођака дало живот за стварање СФРЈ, а сам Милентије је од своје 20 године до краја живота био војник партије. Данас у махали Попови не живи ниједан становник, а и Црној Трави прети изумирање.

МРТВЕ ШКОЛЕ У ЗАМРЛИМ СЕЛИМА

(РАЗМИШЉАЊЕ ЈЕДНОГ НАСТАВНИКА)

Док се ученици и родитељи радују поласку у први разред, у многим селима Србије постоје бројне школе којима 1. септембар више ништа не значи. У њима је школско звоно заувек замукло. У последњих двадесетак година ово су власитиначке сеоске школекоје су остале без ученика: Златићево, Горњи Дејан, Борин Дол, Црна Бара, Црнатово, Дадинце, Брезовица, Доње Гарје, Скрапеж, Комарица...

Милко Стојковић песник из Сме-деревске Паланке, рођен у Пре-слапу код Црне Траве, сетио се празне школе у родном селу.

„Овде се данас неће чути звоно за први час. Зграда школе изграђена је почетком XX века и једна је од најлепших кућа у Преслапу. Изграђена је у традиционалном стилу, карактеристичном за источну Срб-ију. Некада је четвороразредну школу у Преслапу похађало 70 ученика. Школа је почела са радом 1908. године, а затворена 2002. године”, записао је Милко Стојковић на свом профилу.

Сунчица Јовић се присетила школе у којој ради као учитељица.

„Давне 1999.године била је ово прелепа нова школа и за то време модерно опремљена свим потребним наставним средствима. Радо-вала сам се заснивању радног односа те године и баш у тој школи. У маленој канцеларији, сваког јутра, 14 малишана ме чекало после пеша-чења од пар километара, ношење и спремање ужине, где смо сви заједно доручковали, кували чај па чак и држали наставу када би нас оковала хладна зима. Касније ми није сметало пешачење ни у осмом месецу трудноће, довољна ми је награда била њихов осмех. Последњи пут сам се у овој школи појавила 1. септембра 2000. године, са бебом у наручју, колико да их видим. По завршетку породилског боловања се нисам вратила у ту школу, јер је одељење због расељавања

затворено. Била сам распоређена у школи у Горњем Присјану. Никада више нисам отишла тамо, као да ми нешто није дало, а волела бих да нисам ни сада. Прелепо двориште са воћњаком зарасло у коров, а школа у лошем стању”, записала је учитељица Сунчица Јовић.

И док се учитељи и песници сећају пустих села, мозгови београдски мисле како да смање број школа и смање трошкове државе Србије.

Није умрло село кад остане без становника него када се затвори школа. Тада и највећи оптимисти признају да је крај. Са школом замре и културни живот села, па сви дани постану чемерно исти, нема ни 1. септембра, ни Светог Саве, ни Видовдана...

Са одласком учитеља, одлази последњи државни чиновник на селу, јер обично претходи затвањање поште, амбуланте и месне канцеларије, па се онда сете села само у време избора. Године се прети спајањем школа, јер то је уштеда за државу, а како се не штеди када се купују лични рачунари за београдске школце. Неки ученици имају право на лаптоп, бесплатне књиге, тоалет и ормариће у школи, а други немају право ни на учитеља у родном селу. Кажу да ће ученици имати превоз, а нико не каже да до тог превоза деца пешаче неколико километара по снегу и киши. Гашење школе присили родитеље ученика да се преселе, а онда и преостали момци морају да беже, јер несуђене снајке добијају још

један аргумент за одлазак у град.

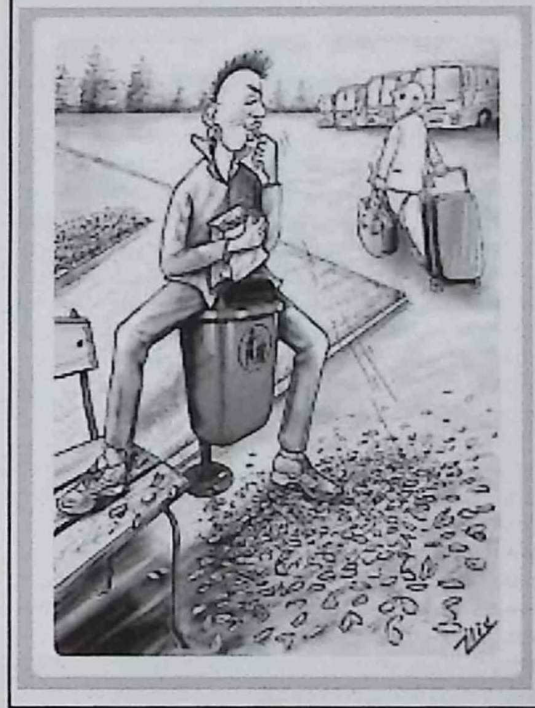
Обично тада и најгласији критичари про-светних радника заћуте и више не говоре да је учитељ нерадник који цаба прима плату. Тај усташа критичар попије пиво испред продавнице, свестан да ће убрзо и та трговина бити затворена. Схвати да ће учитељ прећи у другу школу, али село остаје на издисају још неку годину док заувек не урасте у коров. Село са гашењем школе постаје као болесник који је клинички мртав: још дише, али сви знају да то није живот.

Залуд нам паролата да је Косово срце Србије, када су пушта села по ободу државе - слепо црево Србије.

Саша Станковић

ИСКОСА ГЛЕДАНО

Аутор: Зоран Илић

НАША ПРИЧА - Љиљана Т. Миленковић

МАРТ 1999. БОМБАРДОВАЊЕ

Необјављени рат са Југославијом...

Небо дрхти од НАТО бомбардера над нама. Сирене завијају – ваздушна опасност траје.

Адријана и кћер на десетом спрату солитера. Син је на ратишту. Муж је отишао код брата. Он са својим братом бежи у склониште и ту спавају. Адријана и Тајчи дрхте од страха, спотичу се у мраку. Ужурбано узимају ћебе, торбу са водом и храном и трче низ мрачно степениште.

У склоништу поседали људи, деца, старци и жене. Момци и млади мушкарци су на ратишту у рововима.

Чују се експлозије које потресају земљу, ту, у близини падају бомбе. Ватрени језици сукљају до неба. Тресак и експлозија за експлозијом. НАТО бомбардује брдо у чијој је утруби ускладиштена муниција. Од великог притиска цео град је у кршу од сломљених сталака.

Под ногама у склоништу, тутњи земља као вулканско гротло, зидови подрхтавају. Страва. Деца вриште од страха, мајке их стишћу у загрљај, дају им да пију воду...

Слушамо радио, јављају: "Погођена је зграда телевизије. Крв, страх, бол, запомагање, страдаше невине људи, 78 дана пакла. А инвазија се звала Милосрдни анђеоло!!!"

Лепа Србија у мраку, без воде, у рушевинама. У име система. Једни вичу против система – други га бране! Делегације су долазиле и одлазиле да утврде злочине. Демонстрације на улицама и трговима... Некада весео свет – данас са лицима без осмеха и горчином.

Озрачен и преплашен свет се све више разбољевао и умирао. Умрлицама облепљен град!

Највеће људске вредности, смех и срећа прелише се у тугу и бол. Балканска традиција је прскала по шавовима. Стари су умирали од нових болести и десетогодишњег опијања. Млади, са вером ишли даље кроз олују.

У контрасту свести беше један народ који је предосећао зло.
НАРОД КОЈИ СЕ СПОРО МЕЊАО

ПОСЛЕДЊА СТАНИЦА ПРЕД ЗАДЊЕ ПУТОВАЊЕ

Гледам кроз прозор, напољу борови, јеле, смрче, покривени снегом. У соби топло, радијатори врели, пада први мрак.

У згради сам налик замку из 13. века са још седам цимерки. Та 2017. година децембар месец, почетак припрема за Новогодишње славље.

У соби до наше чује се музика. Ходник "замка", са једном цимерком премеравамо кораџима: Стотридесет корака x 60 цм! Значи 98 м је дугачак ходник; са десне стране велики прозори са погледом на четинарску шуму испред њих најлепше биљке. У ходнику се осећам као да сам у ботаничкој башти. Шетамо. Цимерка упоредно са мном броји кораке, да, тачно 98 корака: Дугачак ходник! Срећемо цимера са наочарима који се чуди мом гласном бројању. Цимерка се срамежљиво смеје, али ведро корача пратећи ме у стопу. Улећемо у собу са осмехом, ја за њом.

Очи цимерки упрте у нас. "Да, да, да, тако! Кажем ја. "Избр-јасмо, ходник је дуг 98 м; хм Аха.

Сада би на то мој покојни муж у комунистичко време рекао: "Кад поп нема другу работу он крсти јарићи!"

Све цимерке у соби пахнуше у смех сем једне. Од шеснаест жена које су боравиле у две собе, само су њих две преживеле да причају.

Бомбардовање. 1999. године "Злочиначко"! НАТО нам је приредио. Тај чин бомбардовања назваше "Милосрдни Анђеоло"! И све крену наопако, нема мира...

Бог Свевишњи опомиње. Зло се разграпило, накупило, ратови, убиства, блуд, лом, лаж, отимачине, подметачине, дроге, непогоде сваке врсте, болести, сиромаштво...

Земља гори од прејаког загревања; данас 2020.-202. вирус "короне" коси животе на целој планети!!! Умрлицама окићени тргови, градови и села...

Помози Боже... Амин...

Чедомир Митић, хроничар температурних и климатских промена у нашем крају, пасионирани је планинар. У овом тексту он се присећа једног од својих успона на Кајмакчалан

УСПОН НА КАЈМАКЧАЛАН - ИЗАЗОВ И ДУХОВНА ПОТРЕБА

Од неколико одлазака на Кајмакчалан, издвојио бих први, који је био најмасовнији. Сада већ далеке 1983. године, 1. октобра, мањим аутобусом са 25 планинара ПСД „Кукавица,“ кренули смо из Лесковца. Из Власотинца смо путовали нас тројица – возач Зоран Станимировић, Сретен Николић и ја, као организатор

Чеда Митић

Пошли смо рано, пут до Битоља је био дуг. Одатле па до села Сковчвор пут је лош, а даље, поред Црне реке, стални је успон. Најзад стижемо до тзв. Влашке колибе и Јелка, седишта ратне Врховне команде и стана краља Александра. Све то се налази у густој јеловој шуми, на висини од око 1900 метара. Поглед који се одатле пружа на Кајмакчалан је величанствен.

Војска нас је сместила у караулу, где смо добили вечеру и преноћиште. Одушевљење и изненађење војници нису крили, јер видети аутобус на тој висини је право чудо.

Ноћ је била бурна, олујна и кишна, а јутро мразно, са $-4\text{ }^{\circ}\text{C}$. Кренули смо врло рано, док је дувао јак северац. Врх је око 8 км далеко, а терен је за планинаре лак, травнат. Често смо наилазили на трагове ратовања – меткови, шаржери, чауре, делови граната разних калибара, али и ровови, саобраћајнице, митраљеска гнезда, па и целе гранате.

Чланови ПСД „Кукавица“ поред капеле палим борцима на Кајмакчалану

Врх је освојен 1916. године, објекат је започет 1917. године, а завршен 1918. Пројектант је био Јанко Шафарик, а руководилац радова пуковник Радослав Станојевић. Радови су поверени Немцу Ото Блату, који је променио презиме у Блатић и узео православну веру.

Изнад улаза у капелу стоји мермерна плоча са речима краља Александра:

**Мојим Дивјунацима
Неустрасивим и верним
који грудима својим отворише врата слободи
и осташе овде
као верни стражари на прагу отаџбине
Александар**

На грчкој страни, испод врха налази се костурница, забетонирана је у земљу, са плочама пуним костију и лобања војника изгнулих на самом врху.

Поглед са овог положаја је невероватан, делује као да је све близу. Све врхове познајемо из историје – на пример, Старков гроб и Старков зуб, Сива Стена, на другој страни Кочобеј са 2434 м, затим позната Флока са 2362 м, одакле су дејствовала два француска топа од 120 мм, правцем Добро Поље, друга два су на Белом гротлу. У Солуну и данас постоји кафе или посластичара Флокас.

При самом врху, на грчкој страни постоји зараван, коју је наша војска, уз велике жртве, савладала и ушла у своју земљу. То је тзв. Капија слободе.

Октобарски дани су кратки, ближио се сумрак, па смо пожурили до карауле и аутобуса. Често смо бацали поглед на Кајмакчалан. Срдачно и захвално смо се поздравили са војском. Кренули смо назад, сада већ по мраку, уморни, али задовољни, јер смо видели изблиза наша историјска места.

У селу Бач видели смо ратни стан краља Александра, мало је руиниран. Ту је и ратно гробље српске војске, а у селу Добровени такође је војничко гробље. На самом улазу у село лежи споменик нашем земљаку, капетану Младену С. Јовановићу, који је погинуо 1916. године (село Шишава, срез власотиначки, споменик подиже Драгољуб своје стрицу).

На крају, посетили смо адаптирану кућу Драгутина Матића у селу Калетинац испод Суве планине. Он је био познат и у свету по загонетном погледу према непријатељу из ратова 1914–1918 године.

Спомен-капела палим борцима на врху Кајмакчалан

На том месту је стварана наша историја, на целом том простору некад се од експлозија и буке мотора и камиона земља тресла, а планине јечале. Сада је владала тишина и није се чуло ништа сем наших гласова и цвркута птица.

Убрзо смо прошли поред болнице др Арчибалда Рајса. Она је остала без крова, од ње су остали само зидови са прозорским окнима. Ко зна колико је само војника спасено у тој болници, на најтежем делу фронта. Пожурили смо и убрзо смо били на врху где се налази капела. Занимљиво је нешто рећи о изградњи ове капеле.

Помени се одржавају 12. јула, на Петровдан, а посвећени су апостолима Петру и Павлу. Испред капеле је звонара, поклон нашег научника Михајла Пулина, иза ње је ниска зграда за црквене потребе. У самој капели налази се урна од белог мермера. Жеља Арчибалда Рајса је била да кад буде умро ту буде стављено његово срце које ће се чувати у специјалној течности. Жеља је испуњена, но за време рата непријатељ то није поштовао. Из тог разлога је урна сада празна.

На планини Острозуб у близини Власотинца ендемска биљка зелениче, реликт из задњег леденог доба, пронашла је своје уточиште, једно од ретких места на Балкану, па и у свету

ЗЕЛЕНИЧЕ – ЈЕДНА ОД НАЈСТАРИЈИХ БИЉАКА НА ПЛАНЕТИ

На падинама планине Острозуб (1545 мнв), на надморској висини од 1200 м расте лепа и нежна биљка – Зелениче или Ловор вишња, латинског имена *Prunus laurocerasus L var. serbica*. Биљка је зимзелена и типична за Медитеран. Подручје Зеленичје представља једну од ретких области у свету где се овај реликт из задњег леденог доба још увек може пронаћи.

Зоран Д. Станковић

Локалитет Зеленичје налази се на тремеђи општина Црна Трава, Лесковац и Власотинце. Ловор вишња је једна од најстаријих биљака на земаљској кугли. Налази се у *Црвеној књижи Србије* као ретка, заштићена биљка са још 215 биљака. Биљка је преживела ледено доба од око пре два милиона година. Иначе, биљка потиче још из терцијара, геолошког доба које датира од пре 65 милиона година. Дакле, Ловор вишња је ендемореликтна биљка која привлачи многе научнике из Србије и света.

До сада нико није покушао да објасни одакле на овом месту једна типично медитеранска биљка, јер сличне њој успевају само поред мора. Претпостављам да је цела Србија, па и Европа (не мора да значи да је била оваква), у доба терцијара била прекривена неким праморем или чак праокеаном и да је један његов залив допирао до испод Острозуба. На обалама тог залива могла је да се развије једна медитеранска биљка.

Пошто је преживела ледено доба, није могла да доживи свој пуни капацитет, јер од тада овде влада континентална тј. хладна клима. Требало је да прође око 2 милиона година како би биљка почела да цвета, јер се напослетку адаптирала на овакве услове живота и, штавише, успела да преживи.

Може ли Зелениче да доживи пуну зрелост и да ствара зреле плодове, загонетно је питање, поготово јер је у нашим шумама, па и на Острозубу, одавно стигла моторна тестера.

Због великог значаја биљке, 1948. године локалитет Зеленичје је стављен од стране државе Србије под строгу заштиту, тј. Резерват природе *КАЧЕР-ЗЕЛЕНИЧЈЕ*. Одмах након заштите постављена је ЕКОЛОШКА СТАНИЦА са кућицом, па су праћени сви климатски параметери, а разуме се и сама биљка. Нажалост, све је то пропало, како и иначе код нас бива. Подручје резервата обухвата ужу зону заштите око 10 хектара (овде нико не сме да сече шуму, пала стабле труле природно, нити сме да се оштећује биљка зелениче, да се на том подручју чува стока и сл.). Шире подручје резервата обухвата око 40 хектара. Пре Другог светског рата овде није постојала никаква заштита, па су мештани Бистрице и других села чували говеда, овце и козе на овом локалитету а оне су брстиле Зелениче, поготово зими, јер је једино оно било зелено. Тако је вековима биљка спречавана да се развије у пуном расту.

Зелениче је последњи проналазак нашег чувеног научника, ботаничара Јосифа Панчића. Приликом отварања цркве у селу Рупље 1885. године, свита нишког владике је на окићеној црквеној капији приметила неку необичну биљку зелених листова. Једну гранчицу је начелник Лесковца послао Панчићу у Београд, са напоменом да та биљка расте у околини села Рупља у већем броју. Панчића је ова биљка јако заинтересовала, па је маја 1886. године дошао на овај

локалитет. Прво је обишао Врање, па се у повратку, 26. маја, преко Предејана, упутио у Рупље. Један од пратилаца Панчића, др Ђорђе Ничић, описује сам долазак на локалитет Зеленичје: *После кратког спуштања, наједанпут стадо смо очарани дивним изгледом једне нежне биљке, усред грубе дивљачности, коју нам износи околина њена* (цитат према проф. Новици Ранђеловићу). Панчић је био одушевљен. Он је и детерминисао биљку као *Prunus laurocerasus L var. serbica*, јединствену биљку у свету. Сличних биљака има још на Старој планини са бугарске стране и на Кавказу.

Више пута сам посећивао локалитет Зеленичје, али никад у мају и никад нисам затекао цветове, а ни плодове на овој биљци.

Зелениче се на свом природном станишту размножава и шири вегетативним путем – подземним изданцима. Зелениче је жбун или ниско дрво висине до пет метара. Гранчице су голе или мало длакаве, у почетку зелене, а касније браон боје. Лисни пупољци су јајасте, заштићени са неколико зелених љуспи. Лишће је кожасто, тамно зелене боје, зимзелено. Листови су издужено елипсасти, дужине око пет до шест центиметра, на врху зашиљени. Мало су назабуњени, сјајни на лицу, а на наличју глатки. Петелке листова су дуге око један центиметар.

Годинама се сматрало да Зелениче не цвета и не даје плодове. Но, када је група истраживача, на челу са професором Новицом Ранђеловићем из Лесковца, маја месеца 1983. године, посетила локалитет Зеленичје, на опште одушевљење видели су Зелениче у цвату.

Ловор вишња са плодовима

Према Ранђеловићу, цветови су беле боје, груписани у цвасти или гроздове. На цветним изданцима најчешће се налази једна цваст, ређе више. Цветна дршка је дужине око три милиметра, са троугластим чашичним листићима и јајастим круничним листићима, прашника има тринаест до осамнаест, тучак се састоји од једног плодника, дугог стубића и жигом на врху. Дакле, зелениче није стерилно. На локалитету Острозуба не плоди, а ако плоди, плодови не сазру. Ово је била научна сензација, јер се до тада сматрало да Зелениче не цвета и да се размножава вегетативно.

Још пре Другог светског рата у свом дворишту, тј. башти, Драгутин Митровић из села Доња Лопушња, махала Селиште, на око 780 метара надморске висине, посадио је једну биљку Зелениче, која је још маја месеца 1950. године први пут процветала, о чему он обавештава писменим путем Завод за заштиту природних реткости у Београду.

По пријему писма, из Завода долазе у Доњу Лопушњу и Зелениче стављају под заштиту државе, под којом се и данас налази. Овај

Подаци о Ловор вишњи:

– 1886. год. Јосиф Панчић је открио биљку Зелениче на Острозубу у близини Власотинца.

– 1887. год. Јосиф Панчић даје назив овој врсти *Prunus laurocerasus L var. serbica*

– 1913. год. Кашанин тврди да биљка Зелениче не цвета, већ да се размножава само вегетативним путем.

– 1948. год. проглашен је Резерват природе Острозуб, на предлог Природњачког музеја Србије, одлуком Министарства шумарства.

– 1950. год. Острозуб постаје заштићено природно добро на површини од 180 ха.

– 1972. год. донета је Одлука о заштити Зеленичја на површини од 41,7 ха (строги резерват природе).

– 1983. год. група студената биологије и научника-истраживача (Спас Сотиров, Видан Јовановић, Миодраг Ружић, Властимир Стаменковић, Новица и Владимир Ранђеловић, Дејвид Хил и Зоран Кривошија) открила је да Зелениче цвета на подручју Острозуба. Ово је била научна сензација.

локалитет сам посетио маја месеца, онда када је ова биљка била у пуном цвату.

Фотографисао сам цветове ове биљке. Према томе, Зелениче је први пут ван свог природног станишта процветало 33 година раније. Ово објашњавам топлијом климом која влада у

Цветови ловор вишње

Лопушњи, у односу на ону на падинама Острозуба, плоднијој земљи у башти, бољој него и др.

У дворишту проф. Растка Крчмарика у Власотинцу наишао сам, у јесен 2007. године, на добро очувани примерак биљке Зелениче, висине око пет метара, на моје велико изненађење, са добро очуваним плодовима.

Плодови су били поређани у гроздове и различитог нивоа зрелости. Нашо сам још незреле, зелене плодове, неки су били црвени (полузрели), а неки црни (потпуно зрели). Плодови су у виду бобице, са једном коштицом, слични вишњи. Величина бобица је од десет до тринаест милиметара. Тежина бобица је од 0,6 до 1,3 грама. Дужина дршке грозда износи од 12,3 до 14,2 центиметра, а дебљина око шест милиметара. Саме бобице имају кратку дршку дужине око три милиметра.

Данас је Ловор вишња, као украсна биљка, пренесена у многе паркове Србије, а гаји се и у расадницима. Поред хотела "Грозд" у Власотинцу налазе се четири примерка ове прелепе биљке. Неколико примерака је пронађено и на Радан планини.

ЈЕДНОВЕКОВНО ПОСТОЈАЊЕ ФУДБАЛСКЕ ВЛАСИНЕ НА ЛЕГЕНДАРНОЈ РОСУЉИ (1920 - 2020)

ПОНОС ВЛАСОТИНЦА

**Властимир
Стаменковић**

Далеке 1920. године, по жељи својих родитеља, у Беч је отишао да се школује и учи немачки језик Војислав Поповић, потомак познате трговачке породице из Власотинца. Тамо, у белом свету, имао је прилику да први пут гледа фудбалске утакмице тадашњих великана аустријског фудбала, као што су били клубови Рапид, Вијена и Винеспортклуб.

Приликом повратка у родно Власотинце, 1920. године, Војислав Поповић је донео прву фудбалску лопту и копачке, на радост и срећу многих Власотинчана. Исте године на његову иницијативу основан је фудбалски клуб и он је постао први председник фудбалског клуба Власина.

Прве дресове и шортсеве сашео је кројач Сретен Давинић, а на дресове је стављена бела звезда. Тако је почео животни пут фудбалског клуба Власина на легендарној фудбалској Росуљи и на фудбалском игралишту, тада на периферији Власотинца. Од оснивања до данашњих дана место је остало исто, попут имена клуба које је од оснивања остало непромењено. Хроничари су записали да је Власина прву утакмицу одиграла у Лесковцу 1920. године и то против екипе тадашњег Омладинца. До Лесковца играче Власине запрежним колима возио је Јаче Милованић. У занимљивој игри Власина је славила победу од 2:0, а голове су постигли Александар Црнатовић и Јордан Живковић. Нешто касније одигран је реванш у Власотинцу. Овог пута Власина је победила резултатом 3:1. Штамбил клуба 1921. године израдио је гравер Лудвиг Кан из Београда и на њему је кратко писало ФУДБАЛСКИ КЛУБ ВЛАСИНА – ВЛАСОТИНЦЕ.

Фудбалери Власине са променљивим успехом играли су до Другог светског рата у оквиру првенства организованог у Лесковачкој Жули, као и на првенству Нишког лоптачког подсавеза, где су за ривале имали нишке клубове: Грађански, Југославија, Синђелић, Победа и Железничар, затим Обилић и Цар Лазар из Крушевца, Тимок из Зајечара, Топличанин из Прокупља, Момчило и Јосиф из Лесковца и Омладинац из Пирота.

Фудбалска лопта није миrowала ни током Другог светског рата.

Фудбалски клуб „Власина“ основао је Војислав Поповић 1920. године и био је њен први председник; Овај клуб никад није мењао своје име, а фудбалски терен од првих дана до данас се налази на Росуљи; Најуспешнијим челницима „Власине“ могу се сматрати Јован Стојановић Пајса и Стојан Столе Бабастојански; Давне 1987. године фудбалери „Власине“ заиграли су у Четвртој зони, што је био највећи успех Клуба од оснивања; Велики успех постигнут је 1989. године, када је генерација играча, поникла искључиво на Росуљи, заиграла у Јединственој српској лиги, на крају сезоне заузела треће место, а прве две екипе су избориле пласман у виши ранг; Свакако, највећи успех Клуба је пласман у други степен такмичења, у Прву Телеком лигу Србије, 2004. године; Голман Александар Коцић је био на голу репрезентације Југославије, а Дејан Пешић је чувао мрежу млађе селекције.

**Војислав С. Поповић
оснивач ФК „Власина“**

Власина је у послератном првенству прву утакмицу одиграла 24. фебруара 1946. године на Росуљи, са фудбалским клубом Коста Стаменковић из Лесковца, у оквиру првенства Лесковачког округа. Фудбалери из Лесковца били су бољи и славили су победу са резултатом 4:3. У првенству Лесковачког округа, одиграног 1947. године, Власина убедљиво осваја прво место и тако постаје члан Пете зоне Народне Републике Србије. У новом рангу за ривале је имала лесковачку Дубочицу, нишки Раднички, Топличанин из Прокупља, Динамо из Врања и Полет из Сурдулице.

Фудбалери Власине у јесен 1950. године започињу првенство у области лиге Групе Ниш, да би у пролеће 1951. године, на крају првенствене сезоне, славили шампионску титулу. Много радости фудбалери Власине приредили су својим навијачима у првенственој сезони одиграној 1956/57. године, када су освојили прво место у такмичењу Нишког фудбалског подсавеза групе Југ. У одлучујућој утакмици за прво место у Пироту, против домаћег Радничког, голом Владимира Величковића у 89. минуту Власина је стигла до драгоцене победе од 2:1. Но овај тријумф

у Пироту, који је Власини донео шампионску титулу, није био довољан за пласман у виши ранг. Уследиле су две бараж утакмице са прваком Нишког фудбалског подсавеза групе Север, екипом нишког Железничара. Прва утакмица одиграна је у Нишу 23. јуна 1957. године. Власина је победила са 2:1, головима ненадмашног Стевана Ђорђевића и полутке Стојановић. У реваншу недељу дана касније, на препуној Росуљи, овај историјски меч обележио је Властимир Величковић Дејанац. Он је био троструки стрелац за Власину. Мрежу голмана гостију погодио је већ на почетку утакмице, а да није прошао ни минут игре од првог судијског звиждука савезног судије Миће Петровића из Београда.

Пласман у Четврту зону сигурно је један од највећих успеха у историји клуба. Поред Власине, у овом рангу такмичења играли су: Напредак из Крушевца, Раднички и Слога из Скопља, нишки Раднички, Победа из Прилепа, Трепча из Косовске Митровице, Крагујевачки Раднички, Дубочица из Лесковца, Слога из Краљева, Морава из тадашњег Светозарева и Пелистер из Битоља.

Неколико година касније, после освајања првог места у Среској фудбалској лиги у првенственој сезони 1963/64. године, фудбалери Власине морали су опет да се кроз квалификације боре за улазак у Српску лигу, а нишка Слога била је прва препрека на том путу. У првом сусрету у Власотинцу, 28. јуна 1964. године, Власина је славила минималном победом од 1:0. Недељу дана касније, у Нишу у реваншу било је нерешено 1:1. Квалификације су настављене. Нови ривал била је екипа Динама из Врања, која је у првом сусрету на свом терену славила победу резултатом 2:0. Реванш у Власотинцу, пред мноштвом публике, био је посебно драматичан. Већ у првом полувремену Власина је анулирала предност гостију и водила са 3:0 головима двоструког стрелца Слава Илића Шопа, фудбалског виртуоза тадашњег времена, који је потом играо у Првој савезној лиги Југославије, у прволигашу Црвени

из истоименог места. Мрежу Врањанаца затресао је и центарфор Зоран Пешић. Међутим, у другом полувремену дошло је до преокрета у игри. Фудбалери Динама из Врања успели су да постигну два поготка, тако да је меч завршен Пировом победом Власине од 3:2. Врањанци су се тада радовали и отишли у Српску лигу.

Много година после тога није било значајних такмичарских резултата, мада је на фудбалској Росуљи изнедрено више одличних појединаца. Екипа се такмичила у Нишкој зони, рангу који је био изузетно јак и квалитетан. У првенственој сезони одиграној 1973/74. године, Власина је освојила друго место, а само један бод је делио од шампионске титуле. Прва перјаница тадашње екипе, Божидар Миленковић Тус, одлази из клуба и после једногodiшњег играња у дресу лесковачке Дубочице прелази у редове прволигаша ОФК Београда. На београдској Карабурми направио је сјајну фудбалску каријеру као играч, а потом и као тренер и директор клуба. Пар година касније, на терену стадиона Чаир у Нишу, у дресу Радничког, заиграо је Мирослав Симоновић Кире, и то у време највећег успеха Реала са Нишаве, када је овај клуб имао запажене наступе на међународним утакмицама у Купу УЕФА. Битно је истаћи и то да је Симоновић први фудбалски репрезентативац из Власотинца који је заиграо у дресу репрезентације Југославије, а на позив селектора Миљана Миљанића.

Посебно ће бити упамћени резултати и период када су на чело Власине дошли Стојан Бабастојански као председник и Никола Костић који је био алфа и омега клуба. Овај двојац на чело Власине дошао је 1986. године у току јесење сезоне, када је екипа таворила у Јужноморавској зони. После много рада, стање у клубу је стабилизовано. Потом су уследили сјајни такмичарски резултати. Власина је за три године успела да промени три ранга такмичења.

У првенственој сезони Јужноморавске лиге 1987/88. године, Власина је освојила прво место. Нарочито је био импресиван успех

међу српсколигашким екипама групе Југ, када су фудбалери Власине јесењу сезону 1988. године завршили као други на табели, док се на првом месту налазила екипа нишког Јастрепца, са пет бодова предности. На крају првенства, које је завршено 25. јуна 1989. године, захваљујући сјајним играма у пролећној сезони, фудбалери Власине надмоћно су освојили прво место и имали четири бода више у односу на екипу Јастрепца. Тренер у Јужноморавској лиги био је Ђорђе Петровић, а касније му се у Другој српској лиги придружио Властимир Стаменковић, који је потом Власину самостално водио неколико сезона у Првој српској лиги.

У дебитанској сезони тадашње Прве Српске лиге 1989/90. године, Власина је играла са клубовима који су имали изузетно дугу и богату фудбалску историју. Екипа Власине, искључиво састављена од играча из своје фудбалске школе, без иједног играча са стране, просто је блистала на теренима широм фудбалске Србије.

Из те генерације свакако треба поменути име голмана Александра Коцића који је направио блиставу фудбалску каријеру. Из дреса Власине, у лето 1990. године, Коцић је отишао у српску Атину, да брани гол Војводине. Каријера Коцића је била богата и успешна. Имао је преко двадесет наступа у дресу репрезентације Југославије, и то у друштву ненадмашних мајстора фудбалске игре као што су: Драган Стојковић Пикси, Дејан Савићевић, Владимир Југовић, Славиша Јокановић, Предраг Мијатовић, Сениша Михајловић и други. После успешне каријере у Италији и Шпанији, бранио је гол

потом је био члан и београдске Црвене звезде. Бранио је 23 пута гол младе репрезентације. У два наврата, бранио је и мрежу Олимпијске репрезентације.

Као посебан фудбалски раритет, спортски новинари забележили су, при крају прошлог века, да су два голмана из Власотинца поникла на Росуљи и чувала мрежу фудбалске репрезентације Југославије. Коцић је био тада голман сениорске, а Пешић младе репрезентације. Оба репрезентативна голмана стасала су под будним оком тренера Милисави Мише Петровића, који је несребичним даривањем свог знања и ентузијазма подарио фудбалској Србији врхунске голмане.

Засигурно треба поменути да су Зоран Бицић, фудбалски велемајстор и изузетан фудбалски потенцијал, као и Перица Стоиљ-

направљене годину дана раније биле су препуне. Главни ослонац клуба било је Грађевинско предузеће Црна Трава из Власотинца, а подршка је стизала и од руководства општине.

Све до 1994. године Власина је са променљивим успехом играла у Српској лиги. У бараж

1998/99. године због НАТО агресије на нашу земљу.

Сигурно је Војислав Воја Поповић, као оснивач и први председник клуба, најзаслужнији за популаризацију фудбалске игре у Власотинцу. Дубок траг на Росуљи оставио је и председник клуба Лука Ђуркић, човек који је очински бри-

Јован Стојановић Пајса и Стојан Столе Бабастојански - највећи успеси "Власине" везани су уз њихова имена

Највернији навијачи - "Поплавци", увек уз "Власину"

Сви као један - фудбалери и навијачи "Власине" славе улазак у Прву Телеком лигу Србије, 2003. године

шампионске Црвене звезде, да би као интернационалац бранио у реномираним клубовима у првенству Италије и Шпаније, па је своју успешну и богату каријеру завршио на Кипру. Његовим стопама нешто касније кренуо је и пар година млађи голман Дејан Пешић. Из Власине је отишао да чува мрежу прволигаша нишког Радничког, а

ковић Пека, имали значајне наступе у неколико наших прволигашких екипа.

У првенственој сезони одиграној 1989/90. године, Власина је заузела високо треће место. Две првопласиране екипе Мајданпек и БСК из Батајнице избориле су пласман у виши ранг. Власина је тада играла веома добро. Трибине

утакмици са нишким Палилулцем, за очување српсколигашког статуса, Власина је у првом мечу у Нишу изгубила са 2:0. Ни победа од 4:2 у реваншу у Власотинцу није била довољна да се задржи српсколигашки статус. Уследио је период играња у Нишкој зони. Власина је поново у Српску лигу доспела због превременог прекида првенства

нуо о фудбалерима Власине. Властимир Величковић Дејанац био је више година председник клуба, додуше са прекидима. То је ипак чињеница која завређује пажњу и поштовање човека коме је Власина била увек у срцу.

Стојан Бабастојански, после успешне голманске каријере у тиму Власине, био је још успешнији као председник клуба, од 1986. до 1993. године. За само три године екипа је са успехом променила три ранга такмичења. Готово да и није било проблема тих година у клубу, а резултати екипе били су изванредни.

Јован Стојановић Пајса, својим доласком у клуб 13. јануара 2001. године, донео је много новина и позитивне енергије на Росуљи. Као потпредседник клуба донео је мир и финансијску стабилност. Скроман, тих и миран, али са невероватном енергијом, био је главни генератор свега стваралачког на Росуљи. Он је имао несребичну подршку својих сарадника, у првом реду председника Владе Филиповића и директора клуба Драгута Стојановића. Уз помоћ локалне самоуправе успео је да Власини подари ново фудбалско игралиште са травнатим тереном. Прва српсколигашка утакмица на новом терену одиграна је 19. августа 2001. године против Куршумлије. Пред 3.000 гледалаца Власина је победила резултатом 4:1.

Квалификације или бараж мечеви били су чудна судбина Власине претходних 100 година. Тако су на крају првенствене сезоне Српске лиге 2001/2002. године нишки Цар Константин и Власина заузели прва два места, премда са идентичним бројем бодова, истим међусобним скором датих и примљених голова. Уследили су две бараж утакмице које су победника промовисале у новог члана Друге лиге. У првом мечу одиграном у Власотинцу 30. јуна 2002. године, пред 5.000 фудбалских знатижељника из готово целе Србије, мреже оба голмана остале су нетакнуте. У реваншу у Нишу са 2:0 славила је екипа Цара Константина и тако отишла у виши ранг.

Фудбалери Власине у сезони 2002/2003. играју одлично под диригентском палицом тренера Љуборада Стевановића, некадашњег голмана Власине из седамдесетих година, а потом и члана нишког прволигаша Радничког. Власина тада, 4. јуна 2003. године, пред више од 4.000 гледалаца, победом против екипе бујановачког БСК, оверава освајање шампионске титуле. Тако је најзад остварен зацртани циљ руководства клуба и сан многих генера-

имале директан пролаз у Јединствену Другу лигу Србије.

Наредне такмичарске сезоне 2005/06. године, Власина игра успешно у Првој Телеком лиги Србије и то у конкуренцији 20 клубова из целе Србије.

У Националном купу Србије и Црне Горе, фудбалери Власине, током 2005. године, постигли су веома добре резултате. Тако је у оквиру шеснаестине купа 21. септембра у Власотинцу гостовала екипа суперлигаша подгоричке

мировале. Приступило се извођењу пенала за добијање коначног победника. Домаћи играчи били су прецизнији и Колубара је отишла у полуфинале нашег националног купа.

Поред свега, ово је историјски успех Власине у Куп такмичењу. Ова генерација фудбалера Власине, са тренером Николом Гарчићем, заслужује све честитке за постигнуте резултате.

Почетком 2007. године, тачније 8. јануара, дошло је до

Тим "Власине" који је у Јединственој српској лиги освојио треће место, 1989/90. године

ција да се Власина најзад нађе у друголигашком друштву. Прави назив лиге био је Прва Телеком лига Србије и то је био други степен такмичења у земљи, Власина је своју друголигашку одисеју започела у групи Исток, сезоне 2004/05. године, са тренером Драганом Николићем, који је некада био изузетно успешан играч, а

Будућности. Власина је била боља и победила је резултатом 1:0, голом Игора Јовића пред више од 4000 гледалаца. Наредни противник у осмини финала купа била је екипа београдског Рада. Опет на препуној Росуљи, Власина је поново славила, а коначни победник одлучен је у другом полувремену и то у року од два минута. Најпре је

промене у руководству Власине. После вишегодишњег успешног кормиларења Власином, из клуба је са својим сарадницима отишао Јован Стојановић Пајса. На место председика изабран је Александар Величковић Дејанац, а фудбалери Власине првенствену сезону завршили су на деветом месту

Тим "Власине" који се пласирао у Прву Телеком лигу Србије, 2002/03. године

потом и тренер. Играло се четворокружно, а лигу је чинило десет клубова. У последњој утакмици на свом терену, одиграној 13. јуна 2004. године, против екипе Тимока из Зајечара, Власина је победила са 3:1. У коначном збиру бодова ово је било довољно за пласман међу првих пет екипа које су

у 58. минуту Миливоје Стојановић био прецизан са 11 метара из једнаестерца. Минут касније победу је потврдио нападач Предраг Илић.

У четвртфиналу Власина је била гост Колубари из Лазареваца, 7. децембра 2005. године. У регуларном делу игре мреже су

Прве Телеком лиге Србије. Међутим, већ наредне такмичарске сезоне, у пролеће 2008. године, Власина силази са прволигашке сцене фудбалске Србије и враћа се на српсколигашки Исток, где су у последњој деценији фудбалери са Росуље углавном и играли.

На Дан државности Републике Србије ЗЛАТНА ПЛАКЕТА ЗА ВЛАСИНУ

На свечаности поводом Дана државности Републике Србије, одржаној 14. фебруара 2021. године у Палати „Србија“, за посебне заслуге, указом председника Републике Србије Александра Вучића, фудбалски клуб Власина одликован је Златном медаљом за изузетне заслуге и афирмацију спорта поводом 100 година постојања.

- Златна плакета коју је добио наш клуб, у историјском дану за Србију, је велико признање и припада свим генерацијама фудбалера Власине, који су на импресиван начин исписали богатство и успешну једновековну историју фудбалске Власине - речи су председника Бојана Влајковића, који је имао ту срећу, да из руку председника државе Вучића прими ово несумљиво велико признање дато од стране државе Србије.

Они су посебност клуба НАВИЈАЧИ „ROPLAWSI“

У времену када је Власина играла у другом степену такмичења, у Првој лиги Србије, трибине фудбалске „Росуље“ биле су увек препуне навијачима Власине, а и многих фудбалских знатижељника са југа Србије. Власотинце је тада словило за најфудбалскији град у Србији и са најбројнијом публиком с обзиром на чињеницу, колико има становника само Власотинце.

Навијачи Власине, свих педеходних година, увек су били уз фудбалере и својим спортским навијањем у великој мери и помогли Власина оствари зацртане циљеве.

Предходних 100 година исписан ФУДБАЛСКИ РОМАН ВЛАСИНЕ

Стогодишње постојање Власине под истим именом је изузетно велика вредност. И зато ово је фудбалски роман Власине који је написан радом, знојем и успесима свих генерација клуба у његовом једновековном постојању на легендарној фудбалској „Росуљи“.